

ακακίας κορδοση

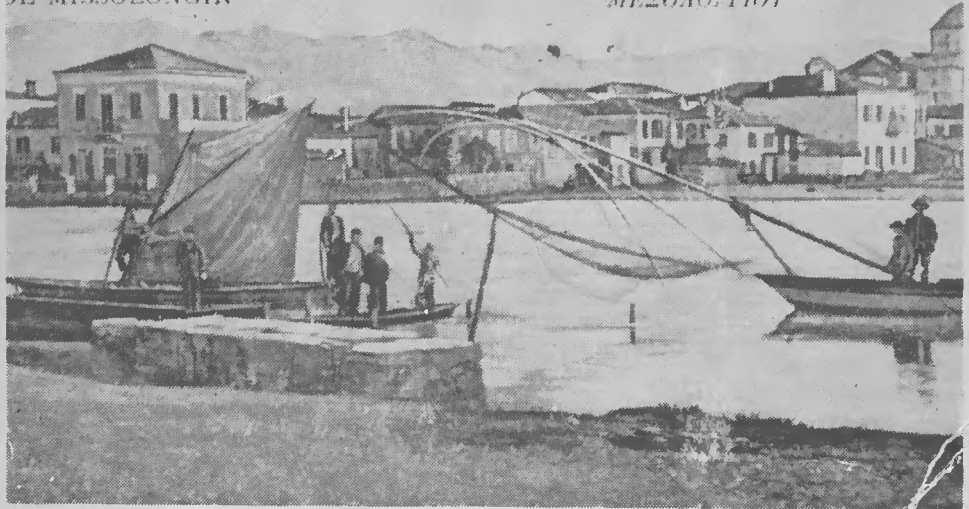
μιληστε μεσολογγιτικα

(βραβειο ακαδημιας αθηνων)

6' εκδοση - συμπληρωμενη

VUE SUD OUEST
DE MISSOLOGHI

ΔΥΤΙΚΟΜΕΣΥΜΡΡΙΝΗ ΛΙΘΟΓΡΙΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

αθνα 1983

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

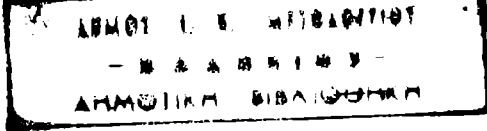
ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ :

ΠΡΟΣΦΟΡΑ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 5-2-88

Α. Ε. 11241

Α. Τ. 489.371 κορ

A.Ε. 11241
489.321 ΚΟΦ
(22)

Άκακίας Κορδόση

ΜΙΛΗΣΤΕ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΙΚΑ **(1800 ιδιωματισμοί)**

**Βραβείο Γλωσσικής Έταιρείας
Άκαδημίας Άθηνων (1979)**

6' Έκδοση - Συμπληρωμένη

Άθήνα 1983

Κάθε γνήσιο αντίτυπο είναι υπογραμμένο άπ' τή συγγραφέα

Μικρή ιστορία τῆς Μεσολογγίτικης γλώσσας

Σ' αὐτὸν τὸν ζωντανὸ καὶ παλλόμενον ὀργανισμό πὺ λέγεται γλώσσα, φυτρώνουν μὲ τὸ κύλισμα τῶν αἰῶνων — πὺ εἶναι γιὰ μιὰ γλώσσα στιγμὲς — κάποια ὁμορφα φραστικὰ σχήματα σὲ κάτι ἀκραίους τόπους, ὅπου δὲν φτάνει τὸ λίπασμα τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ εἶναι τὰ σχήματα αὐτὰ — λουλούδια τῆς φύσης καὶ ὄχι τοῦ θερμοκήπιου — ξεχασμένες κι' ἀχάλαστες φιγοῦρες κάποιων φευγάτων παράδεισων, ὅπου κάθε ἄνθρωπος εἶχε καὶ τὸ δικό του, μοναδικὸ πρόσωπο, μιλοῦσε τῆ δική του, ἄσπιλη γλώσσα κι' ἔδινε σχῆμα στὶς δικές του πρωτοφανέρωτες καὶ παρθένες σκέψεις.

Πέρασαν ἀπ' τὴν ἐποχὴ αὐτῶν τῶν παράδεισων πολλὰ χρόνια, πέρασε ὁ ὁδοστρωτήρας τῆς τυποποίησης καὶ ἡ γλώσσα σχηματοποιήθηκε σὰν κῆπος γαλλικοῦ ρυθμοῦ. Κέρδισε σὲ τάξη κι' ἔχασε σὲ ὁμορφιά. Κέρδισε σὲ σαφήνεια κι' ἔχασε σὲ ποίηση. Μᾶς ἔβαλε στὸ στόμα, εὐκόλες ὁμοιόμορφες λέξεις στὺλ *passer-partout*, ὅπως ὁ ὅρος «καταπληκτικὸς» π. χ. πὺ χαρακτηρίζει τὸν ὠραῖο, τὸν ἔξυπνο, τὸν συναρπαστικό, τὸν δυνατό, τὸν ἐξαιρετικό, τὸν καταφερτζῆ, τὸν σπουδαῖο καὶ ὅ,τι ἄλλο σκεφτεῖ κανεὶς, ἢ ὁ ὅρος «ἀπίθανος» γιὰ ὅλη τῆ γκάμμα πὺ πάει κατεβαίνοντας ἀπ' τὸν ἐξαίσιο ὡς τὸν γελοῖο. (Ἐνάλογες περιπτώσεις ἔχομε σ' ὅλες τὶς σύγχρονες γλώσσες, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὴν κινέζικη, ὅπου οἱ λέξεις εἶναι πολὺ δεμένες μὲ τὸ συναίσθημα). Ὑστερα ἦρθε ἡ τηλοψία κι' ἔδωσε στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο ἓνα μικρὸ κλισὲ ἐκφράσεων, πὺ βάζει φραγμὸ σὲ κάθε παιγνίδισμα τῆς γλώσσας. Σωστὴ πλύση ἐγκέφαλου, πὺ ἀφαιρεῖ σιγὰ σιγὰ ἀπ' τῆ γλώσσα κάθε χρωματιστὸ στολίδι τῆς, δίνοντάς τῆς γιὰ ἀντάλλαγμα ἓνα καθαρὸ, εὐγενικὸ κι' ἀπρόσωπο πρόσωπο. Πάλι, δηλαδή, καθημερινὴ τῆς πλουμιστῆς παράδοσης μὲ τὸ μονόχρωμο καινούργιο, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπομένουν στὴν ἄκρη τῆς μνήμης καὶ στὸ περιθώριο τῆς καθημερινότητος, κάποιες παλῆς λέξεις κι' ἐκφράσεις, σημάδια τοῦ ἀνθρώπου, πὺ κάποτε ὑπῆρξε. Αὐτὲς οἱ γραφικὲς λέξεις, πὺ κάθε μέτοικος ἀπ' τὴν πατρίδα τῶν παιδικῶν του χρόνων — γιὰτὶ ὑπάρχουν πολλῆς πατρί-

δες — φέρνει μαζί του στην μεγάλη πόλη, είναι θά λέγαμε, και τὸ ἀλάτι τῆς γλώσσας. Γιατὶ μιὰ γλώσσα πού θά ὀνομαζε κάθε πράγμα μὲ μιὰ μόνη, καθαρὴ καὶ νοικοκυρεμένη λέξη, θάκανε κάθε ἐνέργεια φραστικὸ ρομπὸτ κι' ὄχι προσωπικὸ βίωμα (θᾶλεγε π.χ. «περπατῶ» καὶ θ' ἀρνιόταν τὴν ἀπόχρωση τοῦ «δρασκελάω», θᾶλεγε δὲ «μπορῶ» καὶ θ' ἀγνοοῦσε ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο «δὲ μοῦ βοῶ λει», θά περιοριζόταν στὸ στενὸ χῶρο τοῦ «δισαίσθάνομαι» καὶ θ' ἄφηνε ἀπ' ἔξω τὸ θαυμάσιο «ψυχανεμίζομαι»), θᾶχε ἓνα χαρακτηρισμὸ ἀντὶ γιὰ δέκα παρόμοιους, θᾶταν τουλάχιστο ἄνοστη. Καί, συνεπακόλουθα, θά ἦταν ἀνούσιο καὶ κάθε ἔργο Τέχνης πού γίνεται μὲ τὸ ὄργανο τῆς γλώσσας, χωρὶς τὰ ἰδιωματικὰ ἀποθησαυρίσματα, πού κάθε δημιουργὸς «κομίζει εἰς τὴν Τέχνην». Δύσκολο νὰ φανταστεῖ κανεὶς ἓνα Σολωμικὸ κόσμο χωρὶς «μήγαρις» ἢ «ἄργειε», δίχως «ἀπομονή» ἢ «ἐκεῖο» — πού εὐκολα μποροῦσε, ἂν ἤθελε, ν' ἀντικαταστήσει μὲ πῖο «ὀρθόδοξες» λέξεις αὐτὸς ὁ ἀκούραστος ἀναζητητῆς τοῦ τέλειου — χωρὶς τίς «γαῖτες» τοῦ Παλαμᾶ, τὸ «νὰ σὲ δώσει» τοῦ Καβάφη, τὸ «ρούφουλα» τοῦ Καρκαβίτσα, τὰ «ράχτα» τοῦ Μυριβήλη, τὸ «μπουδουνάρι» τοῦ Παπαδιαμάντη, χωρὶς τὴ «σκοτεινάγρα» τοῦ Σεφέρη ἢ τὸ «ψυχανέμισμα» τοῦ Καζαντζάκη καὶ τόσα ἄλλα λεχτικὰ κοσμήματα (κατὰ Σεφέρη «μαλάματα»), πού στολίζουν τὸ πρόσωπο τοῦ κάθε ἔργου.

Θά χρειαζόνταν ἴσως ἡ φαντασία ἑνὸς κινηματογραφικοῦ σκηνοθέτη γιὰ νὰ συλλάβει ἓνα τέτοιο ἐφιαλτικὸ, μελλοντικὸ κόσμο (σὲ στυλ «Κουρδιστοῦ πορτοκαλιοῦ» ἢ «Φαρανάιτ 452»), ὅπου ἡ λογικὴ θᾶχει γυμνώσει τὴν γλώσσα, θᾶχε ἐξορίσει τὴν ὁμορφιά, θᾶχε καταδικάσει τὴν φαντασία, τὴν Τέχνη, τὴν ἀνθρωπιά. Εὐτυχῶς ἓνας τέτοιος κόσμος εἶναι ἀκόμα μακρὰ ἀπ' τὴν Ἑλληνικὴ νοοτροπία. Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, χάρη στὴ μακρὰ τῆς ὑπαρξὴ καὶ πορεία καὶ χάρη στὶς προσμίξεις τῆς μὲ τίς γλώσσες τῶν περαστικῶν κατακτητῶν, ἔχει ἀκόμα πολὺ κυμάτισμα καὶ ἀρκετὴ γραφικότητα. Σὲ πείσμα τῶν καιρῶν! Εἶναι λοιπὸν χρήσιμο — κι ἐπείγον — νὰ καταγραφεῖ ὄλος αὐτὸς ὁ θησαυρὸς τῶν ἰδιωματικῶν ἐκφράσεων, πού στολίζουν τὴν γλώσσα μας, πρὶν ἐρθεῖ ἡ ὥρα νὰ σβηστοῦν ἀπ' τὴν «πρόοδο».

Οἱ περισσότεροὶ ἰδιωματισμοὶ ἔχουν ξένες ρίζες, ἀπ' τίς ὁποῖες ὁ λαός, μὲ περίεργους συσχετισμοὺς καὶ συνδυασμοὺς, ἔχει δημιουργήσει δικούς του ξέχωρους καὶ πολλὰς φορὲς ἄσχε-

τους με την άφειτηρία τους, όρους. Είναι αξιοθαύμαστη ή ικανότητα που έχει μιὰ γλώσσα ν' αλέθει, νὰ ζυμώνει, νὰ χωνεύει, ν' αφομοιώνει κάθε ξένο στοιχείο. Πληθώρα από λέξεις που θεωρούμε Έλληνικές είναι Τούρκικες ή Ίταλικές και κάποιες σλαυικές ή ακόμα άραβικές. Η Έλληνική όμως γλώσσα πήρε όλες αυτές τις ξένες λέξεις, τις άπλοποίησε, τούς πρόσθεσε φωνήεντα, τις λείανε ήχητικά, τις έκλινε. Έτσι ή φυσιολογία της γλώσσας μας έμεινε ή ίδια. Γιατί εκείνο που αλλοιώνει ή διατηρεί τó πρόσωπο μιās γλώσσας είναι τó τυπικό της. Όταν λέμε δηλαδή «οί καφέδες, οί καναπέδες, τὰ παλτά, ó αλαργινός, οί πόρτες», δέν λέμε πιά ξένες λέξεις, αλλά Έλληνικές με ξένη έτυμολογία. (Έλλωστε αν πήραμε έμεις λέξεις από 2-3 κατακτητές λαούς, έχομε δώσει εκατοντάδες Έλληνικούς όρους σ' όλες τις γλώσσες του πολιτισμένου κόσμου που χωρίς πόλεμο καταχτήσαμε). Έρχεται τέλος ή τέχνη κι' αυτές τις λέξεις με την ξένη προέλευση τις καθαίρει, τις καθιερώνει και τις πολιτογραφεί όριστικά στον Έλληνικό χώρο. Κι όταν ó Καβάφης λέει «ήταν, θαρρώ, μαβιά... ένα σαπφείρινο μαβί», τότε τó μαβί γίνεται και μένει έλληνικό χρώμα.

Όλα αυτά είναι φαινόμενα φυσικά και φυσιολογικά. Κάθε ζωντανός όργανισμός αλλάζει και μόνο τὰ άπολιθώματα μένουν άμετάβλητα.

Ένα κομμάτι αυτού του ζωντανού όργανισμού της γλώσσας είναι και τó βιβλίο αυτό. Είναι ένα άποσταγμα μνήμης και αγάπης, συλλεγμένο κατ' ευθειαν από τó στόμα των άπλων, άγράμματων κι άταξίδευτων ανθρώπων του τόπου μου, έρχεται δηλαδή απ' τὰ βάθη του πολιτισμού μας. Έχει την αυθεντικότητα του μιλημένου (οί περισσότεροι απ' αυτούς που μιλάνε την πλούσια αυτή ντοπιολαλιά δέν ξέρουν καν πώς γράφονται οί λέξεις που προφέρουν — κι ακόμα λιγότερο από που προήλθαν: τις έχουν ακούσει απ' τή μάνα τους κι' εκείνη απ' τή δική της), και τή φρεσκάδα της ειλικρίνειας. (Είναι άστείο, άλλ' όταν ένας ντόπιος δέν μιλάει τή διάλεκτο του Μεσολογγίου, φαίνεται και νοιώθει σαν νὰ λέει ψέματα. Και μόνο ή τελευταία γενηά — τὰ παιδιά δηλαδή των 20 χρόνων — αρχίζουν λίγο νὰ επηρεάζονται από τή γλώσσα της τηλεόρασης).

Μερικές λέξεις της μικρής συλλογής μου μπορεί νὰ τις ξέρει ó Έλληνας, που έχει κάποια άναστροφή με τὰ βι-

βλία και γι' αὐτὸ νὰ νομίσει πὼς ἀνήκουν στὸ χῶρο τῆς λογοτεχνίας, πὼς εἶναι δηλαδὴ λογοτεχνικά ἢ ποιητικά κατασκευάσματα. Τίποτε πρὸ ἐσφαλμένο ἀπὸ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα. Στὸ Μεσολόγγι οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι ἴσα-ἴσα πολὺ λαϊκὲς καὶ τρεχοῦμενες. Ὁ ἀγράμματος στὸ Μεσολόγγι θὰ πεῖ «ἀλάργα», αὐτὸς ποὺ θέλει νὰ λέγεται μορφωμένος θὰ πεῖ «μακρυά». Ὁ ἀγράμματος θὰ πεῖ «ἀγροικάω», ὁ δεῦτερος «ἀκούω». Ὁ ψαρὰς «ἀποσταίνει», ὁ γραμματισμένος «κουράζεται». Δὲν εἶναι, λοιπὸν, οὔτε λογοτεχνικὲς, οὔτε μουσειακὲς ἐκφράσεις, ἀλλὰ ζωντανὰ μόρια τῆς γλώσσας μας. Αὐτὴ εἶναι, νομίζω, ἡ πρώτη τους ἀξία.

Δεῦτερη — σὲ σειρὰ κι ὄχι σὲ μέγεθος — ἔρχεται ἡ ἱστορικὴ τους μάρτυρία.

Τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ τότε ποὺ κάποιοι κουρσάροι τὸ βρῆκαν γιὰ καταφύγιο καὶ ὄρμητήριο μαζί, μέχρι τῆ στιγμῆ ποὺ συνώψισε τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ Ἀνθρώπου καὶ θυσιάστηκε γι' αὐτή, διάνυσε μιὰ ἀρκετὰ σημαντικὴ τροχιά στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου κι ἔπαιξε ἓνα ἀξιόλογο ρόλο στὴ ροὴ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἔτσι, ἡ λαϊκὴ Μοῦσα μπόρεσε νὰ τὸ χαρακτηρίσει σὰν «τὸ κλειδὶ τῆς Ρούμελης καὶ τοῦ Μωρηῆ κολώνα». Ἀπὸ μιὰ σύγκλιση πολλῶν παραγόντων, βρέθηκε στὴν πρώτη σειρὰ τῶν πνευματικῶν κέντρων στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, μὲ τὴν περίφημη Παλαμαῖα Ἀκαδημία, μὲ τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ τυπογραφεῖο καὶ μὲ λόγιους μεγάλης περιωπῆς ἐγκατεστημένους ἐκεῖ. (Ὅλη αὐτὴ ἡ πνευματικὴ παράδοση, σὲ συνδυασμὸ ἴσως μὲ τὴν ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς μικρῆς πόλης γέννησε τὸν ἐπόμενον αἰῶνα μιὰ πλειάδα ποιητῶν, πεζογράφων, ρητόρων καὶ πολιτικῶν). Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, τὸ Μεσολόγγι εἶχε ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα μεγάλο ναυπηγεῖο, ποὺ ἔπαιρνε παραγγελίες ἀκόμα κι ἀπὸ τὴν Ἰταλία, εἶχε συγκεντρώσει ἓνα μικρὸ ἐμπορικὸ στόλο καὶ εἶχε ἐμπορικὲς συναλλαγὲς μὲ χῶρες τῆς Δύσης καὶ ἰδιαίτερα — βέβαια — μὲ τὴ γειτονικὴ Ἰταλία. Ἔτσι ἦταν ἀνοιχτὸ σὲ κάθε ἐπιρροὴ δυτικὴ ἢ ἀνατολική.

Ἡ δυτικὴ κουλτούρα ἦρθε στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὰ Ἐφτάνησα. (Ὅχι πὼς ἔλειπε, καθὼς εἶπαμε, καὶ ἡ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ Δύση: Πολλοὶ Μεσολογγίτες ἐμποροὶ ἢ караβοκῦρηδες εἶχαν ἀντιπροσώπους ἢ πράκτορες σὲ λιμάνια τῆς Ἰταλίας καὶ οἱ εὐποροὶ οἰκογένειες ἔστελναν ἐκεῖ τὰ παιδιά τους γιὰ σπουδὲς — ἀκόμα ὑπάρχουν σὲ παλιὰ σπίτια καθρέφτες καὶ ἔπιπλα φερμέ-

να ἀπὸ ἐκεῖ). Ἰδιαίτερα μὲ τὴ Ζάκυνθο καὶ τὴ Κεφαλονιά ἡ ἐπαφὴ ἦταν πολὺ στενὴ ἀπ' τὸ 17ο ἀκόμα αἰώνα. Ἀργότερα, μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες πολιορκίες τοῦ Μεσολογγίου, πολλὲς οἰκογένειες ἀγωνιστῶν πέρασαν γι' ἀσφάλεια στὸν Κάλαμο καὶ τὴ Ζάκυνθο. Ἐκεῖ γίνονταν οἱ ἔρανοι γιὰ τοὺς Πολιορκημένους (βλ. Δ. Σολωμοῦ: «Ἡ γυναίκα τῆς Ζάκυνθος») κι ἐκεῖ καταφύγανε μετὰ τὴν πτώση τῆς Ἱερῆς Πόλης οἱ ἀπορφανισμένες οἰκογένειες. Μὲ τὴν παλινόρθωση, τέλος, τοῦ Μεσολογγίου, μαζὶ μὲ τοὺς ντόπιους ποὺ γύρισαν, ἦρθαν στὴ μικρὴ πόλη καὶ πολλοὶ Ἑφτανήσιοι, κινημένοι ἄλλοι ἀπ' τὴ λαχτάρα νὰ πατήσουν τὰ τιμημένα χῶματα, ποὺ εἶχαν γίνει γι' αὐτοὺς θρύλος, κι ἄλλοι ἀπὸ ἐξαρτημένα συμφέροντα ἢ διαφοροὺς βιοποριστικὸς λόγους. Ἐκεῖ ἔμειναν γιὰ πάντα, ἔτσι ποὺ βρίσκομε ἀκόμα στὸ Μεσολόγγι πολλὲς οἰκογένειες ποὺ τραβοῦν τὴν καταγωγή τους ἀπ' τὰ Ἑφτάνησα.

Ἡ ἀνατολικὴ κουλτούρα — ἃς μὴ ξεχνᾶμε πὼς τὸ Μεσολόγγι εἶναι ἓνα σταυροδρόμι — ἦρθε πρῶτα ἀπ' τὴν Πόλη κι ὕστερα ἀπ' τὴν Κρήτη. Πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι, φεύγοντας ἀπ' τὴν Πόλη καὶ στὸ δρόμο γιὰ τὴ Δύση — δάσκαλοι, γραμματικοί, καὶ καλόγεροι, ὅπως π. χ. οἱ Παλαμᾶδες — σταματοῦσαν στὸ Μεσολόγγι κι ἔμεναν ἢ περνοῦσαν στὰ Ἑφτάνησα καὶ καμιά φορὰ ξαναγύριζαν. Μὲ τὴν ὑποδούλωση τῆς Κρήτης στοὺς Τούρκους στὰ 1669, ὅλος ὁ θησαυρὸς τῆς Κρητικῆς Ποίησης πέρασε στὰ Ἑφτάνησα. Μὲ τὴ στενὴ σχέση τοῦ Μεσολογγίου μὲ τὰ Ἑφτάνησα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Κρητικὸς πρόσφυγες, ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ, ὁ Μεσολογγίτικος κόσμος γνώρισε τὰ Κρητικὰ γράμματα καὶ τὴν Κρητικὴ παράδοση. Σήμερα ἀκόμα βρίσκομε στὸ Μεσολόγγι λέξεις τοῦ Ἑρωτόκριτου.

Τὸ Μεσολογγίτικο, λοιπόν, ἰδίωμα, περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλο τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας, εἶναι ἓνα ἀρμονικὸ καὶ πολὺχρωμο μωσαϊκὸ ἀπὸ λέξεις κάθε ἐποχῆς καὶ προέλευσης. Λέξεις ἀρχαῖες — ποὺ δὲν εἶχαν μάλιστα τὴν ἀτυχία νὰ παραμορφωθοῦν ἀπ' τὸ λογιωτατισμὸ — λέξεις μεσαιωνικὲς, βενετσιάνικες, κάποιες φράγκικες, ἰταλικὲς καὶ τούρκικες. Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ τόπου σὲ λέξεις.

Ἄλλο ἀξιοπαρατήρητο φαινόμενο εἶναι ὅτι τὸ Μεσολόγγι, ἂν καὶ στὴ διασταύρωση τῶν διαλέκτων (Ἑφτανησιακὴ ἀπ' τὴ δύση, Ἡπειρώτικη ἀπ' τὸ βορρᾶ, Πελοποννησιακὴ ἀπ' τὸ νότο

καὶ Ρουμελιώτικη ἀπ' τὴν ἀνατολή), σὰν ἀπὸ μιᾶ ἀκούσια ἐπιλογῆ, ἔχει πάρει γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀποκλειστικὰ ἀπ' τὰ Ἑφτάνησα, καὶ μόνο στὴν προφορὰ πλησιάζει μὲ ἐκείνη τῆς Ρούμελης — πιὸ ἐλαφρῆ σὲ «κλειστά» φωνήεντα, μὲ μικρὴ συγκοπὴ τῶν ἀτονῶν συλλαβῶν (ποῦ μοιάζει δὲ τῇ μερικῇ συγκοπῇ τῶν ἄφωνων τελικῶν ε ἀπὸ τοὺς Γάλλους τοῦ Νότου). Ἡ διαφορὰ ἀκόμα καὶ μὲ τὶς πιὸ κοντινὲς πόλεις εἶναι ἐκδηλη. Στὸ γειτονικὸ π. χ. Νιοχώρι ἢ στὸ Ἄγρινιο λένε τὸ τρέχω «κουσεύω», τὸ μοιάζω «βοῖδίζω» καὶ ἄλλες λέξεις ποῦ ἤχουν βάρβαρα στ' αὐτιά ἐνὸς Μεσολογγίτη, γιὰ αὐτὸς — κι ὁ πιὸ ἀγράμματος — ἔχει μιὰ ἔμφυτη φινέτσα στὴ γλώσσα — καὶ στοὺς τρόπους.

Οἱ 1800 λέξεις ποῦ ἀποτελοῦν αὐτὸ τὸ Μεσολογγίτικο Γλωσσάρι μαζεύτηκαν ἀπ' τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τῆς μικρῆς, ἤσυχης πολιτείας μας. Πολλὲς εἶναι συλλεγμένες στὰ ἰβάριατ οὗ Μεσολογγίου, μετὰ ἀπὸ μακρὰ συμβίωση καὶ μακρὲς συζητήσεις μὲ τοὺς ψαράδες τῶν ἰβαραίων. Εἶναι περίεργοι τεχνικοὶ ὄροι καὶ ῥήματα, ἀμάλγαμα Ἰταλικῶν κι Ἑλληνικῶν στοιχείων — ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει καμιὰ τούρκικη ρίζα. Προσπάθησα νὰ βρῶ τὴν ἐτυμολογία σὲ ὅλες. Σὲ πολλὲς τὸ κατόρθωσα.

Ἄν συμβαίνει κάποιος Τεχνίτης Μεσολογγίτης ἢ Ἑφτανήσιος — ἢ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς χώρους ποῦ ἀναφέραμε — νὰ ἔχει ἀνεβάσει κάποια ἀπὸ τὶς ἰδιωματικὲς λέξεις μας στὸ χῶρο τῆς Τέχνης, ἀναφέρω τὸ στίχο, ἢ τὴ φράση, ἢ ἀπλᾶ, τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνη.

Τὰ παραδείγματα, ποῦ ἐπεξηγοῦν τὴν κάθε λέξη, εἶναι κι αὐτὰ στὴ ντόπια διάλεκτο.

Προφορὰ - Φωνητικὴ (ἢ συμβατικὴ) γραφὴ

1. Τὰ σύμφωνα στὸ Μεσολόγγι προφέρονται ὅπως καὶ στὴν Ἀθήνα (ὄχι χοντρὸ ch, ὄχι ν-τ καὶ μ-π στὶς λέξεις ποῦ ἀρχίζουν ἀπ' αὐτὰ τὰ δίψηφα σύμφωνα, ἀλλὰ d καὶ b, ὄχι χοντρὸ λ ἢ ν ὅπως στὴν Ἡπειρο). Ἐκεῖνο ποῦ διαφέρει ἀπ' τὴν ἀθηναϊκὴ προφορὰ — ποῦ μπορεῖ νὰ τὴν πάρει κανεὶς σὰν μέτρο — εἶναι ἡ συλλαβὴ λι (κάθε εἶδους ι) ποῦ εἶναι πιὸ ὑγρῆ. (Μόνο στὶς λέξεις ποῦ τελειώνουν σὲ -λίκια (π. χ. σερδελίκια - τερλίκια) τὸ λι δὲν εἶναι πολὺ ὑγρό, ἀλλὰ ἴδιο μὲ τῆς Ἀθηναϊκῆς προφορᾶς).

Ἡ γραφή τους λοιπὸν στὰ παραδείγματα πού δίνω δὲν ἔχει λόγὸ νὰ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ συνηθισμένη.

2. Τὰ φωνήεντα ἀλλοιώνονται ἢ σβήνουν, ὅταν εἶναι ἄτονα. Καὶ εἰδικώτερα:

α'. Τὸ ἄτονο ε (καὶ αι) προφέρεται μεταξὺ ε καὶ ἰ ὅπως ἀκριβῶς τὸ γαλλικὸ é, γι' αὐτὸ στὰ παραδείγματα τὸ γράφω συμβατικά ε (πού εἶναι ἡ φωνητικὴ γραφή τοῦ é): π. χ. εμεῖς, κατεβαίνω (τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸ τονισμένο ε τοῦ με καὶ τοῦ σέ).

β'. Τὸ ἄτονο ι (οι, η, ει), συγκόπτεται ἐντελῶς σ τὸ τέλος τῆς λέξεως, ὅταν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει β, δ, ζ, θ, μ, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, ψ: π. χ. κτάβ', παίζ', καλάθ', τραπέζ', καλάμ', πλέξ', ντ'λάπ', πότηρ', φαράσ', σπít', ράφ', γράψ'. Ὅπου ὑπάρχει τέτοια περίπτωσις τὸ ι ἀποδίδεται μὲ ἀπόστροφο.

Ὅταν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει γ, ν, κ, λ, χ, προφέρεται πιὸ βραχὺ (πιὸ μικρῆς διάρκειας) ἀπ' τὸ κανονικόν. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς σημειῶνω τὰ ι (η, οι, ει) μὲ ἓνα ι σὲ παρένθεση. (Τὶς καταλήξεις -νι καὶ -γι θὰ τὶς ἀπόδιδε μὲ ἀκρίβεια ἡ γαλλικὴ γραφή -gne καὶ -ille). Βραχὺ εἶναι πάλι τὸ ι μετὰ ἀπὸ φωνήεν (πάει = πά(ι), σπάει = σπά(ι)).

Σημ. α' Σὲ -gne τελειώνει στὸ Μεσολόγγι καὶ ἡ ἀντωνυμία «αὐτῆ» (προφ. αὐτῆgne) ὅπως καὶ ἡ αἰτιατικὴ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου ὅταν ἀκολουθεῖ ἡ λέξις ἡμέρα (τῆngne μέρα).

Σημ. β' Τὸ ι δὲν συγκόπτεται ὅταν ὑπάρχει μετὰ κτητικόν.

Σ τ ἡ μέ σ η τ ῆ ς λέ ξ η ς τὸ ἄτονο ι:

— Ἄν πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει β, δ, ζ, θ, μ, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, ψ, συγκόπτεται ἐντελῶς (ὅπως καὶ ὅταν εἶναι στὸ τέλος), ἐκτὸς ἂν βρῆσκαται μία μόνο συλλαβὴ πρὶν ἀπ' τὴν τονισμένην, ὁπότε προφέρεται κανονικά, π. χ. ἀρμυρεῖκ(ι), χτυπητήρ(ι) (ἐνῶ: ἀπ'στομάς). Ὅταν ὅμως πρὶν ἀπ' τὴν τονισμένην συλλαβὴ ὑπάρχουν δύο ι, τονίζεται τὸ πρῶτον καὶ συγκόπτεται ὀλικά ἢ μερικὰ — ἀνάλογα πάντα μὲ τὸ σύμφωνον πού προηγεῖται — τὸ δεύτερον. Π. χ. κιν(ι)ματὸγράφος.

Σημ. Στὴν πρώτη περίπτωσις μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν ἐξαιρέσεις τὰ ρήματα πεινάω καὶ κοιτάω πού προφέρονται ἀντίστοιχα π'νάω καὶ κ(ι)τάω κι ἄς εἶναι τὸ ι μιὰ συλλαβὴ πρὶν ἀπ' τὴν τονισμένην.

— Ἐάν πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρχει γ, ν, κ, λ, χ, προφέρεται βραχύ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὸ τέλος τῆς λέξης μετὰ τοὺς ἴδιους χαρακτῆρες.

γ'. Τὸ ἄ τ ο ν ο ο (ὁ ἦχος ο) προφέρεται κλειστὸ (δηλ. μεταξὺ ο καὶ ου), ὅπως τὸ γαλλικὸ ο fermé στὴ λέξη rose. Τὸ γράφω λοιπὸν ὀ.

Τὸ ω στὴ λέξη «ἀπάνω» ὅταν αὐτὴ συνοδεύεται ἀπὸ κτητικό, προφέρεται ε (ἀπάνε'μ').

δ'. Τὸ ἄ τ ο ν ο ου στὸ τέλος τῆς λέξης προφέρεται κανονικά (ὅπως ἐπίσης καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης).

— Στὴ μέση τῆς λέξης συγκόπτεται ἐντελῶς ἂν βρίσκεται πρὶν ἂ π' τὴν τονισμένη συλλαβὴ (π. χ. κ'λούρα, δ'λειά). Ὁ κανόνας αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπόλυτος, γιὰτι λέμε κουμπούρα, κουνιάδος, κουραμπιές.

— Μετὰ ἂ π' τὴν τονισμένη συλλαβὴ προφέρεται κανονικά, ἐκτὸς ἂ π' τὸ γ' πληθ. τοῦ ἐνεστώτα, ὅταν ὁ τόνος εἶναι στὴν στὴν προπαραλήγουσα: π. χ. κάν'νε, βρίσκ'νε, (ἐνῶ στὸ α' πληθ. λένε κάνουμε, βρίσκουμε).

— Τὰ τονισμένα φωνήεντα προφέρονται κανονικά, ἐκτὸς ἂ π' τὸ -ῶ τῶν ρημάτων ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα (π. χ. μπορῶ) καὶ τὸ ἀρχικὸ ο τῶν ἐπιθ. ὄλος - η - ον ποὺ προφέρονται ου (μποροῦ, νὰ δοῦ, οὔλα), τὸ ὀ τοῦ οὔδετ. ἄρθρου, ποὺ προφέρεται ὀ (τὸ βιβλίῳ) καὶ τὸ ὀ τῆς προθ. ἀπό. Ἐπίσης τὰ τονισμένα μονοσύλλαβα μέ, σέ, καὶ προφέρονται μέ, σέ, κέ (μόνο τὸ ἄρν. «δέ(ν)» προφέρεται κανονικά).

— Τὸ β' ἐνικὸ πρόσ. τοῦ μέλλοντα ἢ τῆς ὑποτακτ. ποὺ τελειώνει σέ -άσεις, ἐσεῖς-ίσεις ἢ τὸ ἴδιο πρόσ. τοῦ ἐνεστώτα τῶν ρημάτων σέ -ίζω παθαίνει μιὰ ἀλλοίωση στὴν κατάληξη. (Λένε δηλ. νὰ πέ(ι)ς ἀντὶ νὰ πέσεις, νὰ ξεσκά(ι)ς (νὰ ξεσκάσεις), νὰ μυρί(ι)ς (νὰ μυρίσεις), καπνί(ι)ζ'ς' (καπνίζεις) κ.λ.π.

— Ὁ μέλλοντας τῶν ρημάτων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν παίρνει τὴ συλλαβὴ νὰ μετὰ τὸ θά: θά νάρθῳ (θάρθω), θὰ νᾶχουμε (θᾶχουμε), θὰ νᾶμε (θᾶμαι) κ.λ.π.

— Ὁ ἔμμετρος προφ. λόγος (αἰνίγματα, παροιμίαι, εὐχές, κατάραι, μοιρολόγια) δὲ συγκόπτεται. Σὲ σπάνιαι ὅμως περιπτώσεις ἀλλοιώνεται ὁ ρηματ. τύπος, γιὰ χάρη τοῦ μέτρου: π. χ.

Ἔχε με μισήσε με
χάσε με πεθ'μήσε με

(παροιμία πού θέλει νά δηλώσει πώς νοσταλγεῖ κανεὶς καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀξία κάποιου, μόνο ὅταν τὸν χάσει).

— Τὰ παραδείγματα εἶναι σὲ συμβατική (φωνητική) γραφή.

ε : μεταξὺ ε καὶ ι

ὄ : μεταξὺ ο καὶ ου

(ι) : ι (ἤχος ι) μικρῆς διάρκειας.

A

Ἄ β ά κ α (ἐπίρ.). Κοινὴ συμμετοχὴ καὶ κατοχὴ σὲ χρῆμα, ὅταν παίζει κανεὶς χαρτιὰ ἢ ὅταν κάνει ἐπιχείρηση κ.λ.π.: Τὰ λεφτὰ τᾶχουμε ἀβάκα (Δὲν ξεχωρίζει δηλ. ὁ καθένας τὰ δικά του).

Ἄ β δ ά λ η ς, ὄ. Αὐτὸς πού ἔχει ἀκατάσχετη φλυαρία: Μιλά(ι) δυὸ ὥρες τώρα· ἔγινε ἀβδάλ(ι)ς.

Ἄ β ε ρ τ α ρ ί α, ἦ (βενετ. averto). Ἐλευθερία, μὴ δέσμευση: Ἐδῶ τὰ πεδιά ἔχ'νε πολλές ἀβερταρίες. Μπόρουνε νὰ πᾶνε ὄ,π' θέλ'νε.

Ἄ β λ έ μ ο ν α ς, ὄ (ἀρχ. ἀβλέμμων). Βαθὺ αὐλάκι, στὴ μέση πλατύτερου καὶ ξέβαθου αὐλακιοῦ: Τὸ καῖκ(ι) χόρά(ι) νὰ περάσ' ἀπ' τὸν ἀβλέμωνα (γράφεται καὶ αὐλέμονας).

Ἄ γ α ν ά (ἐπίρ. ἀπ' τὸ ἀρχ. ἀγανός. Καὶ στὸ ἑφτανησιακὸ λεξιλόγιο - Ξενόπουλος κ. α.). Ἄραια σὲ πλέξη: Οἱ καλαμῶτῆς (θαλασσινοὶ φράκτες, βλ. παρακάτω) δὲν εἶνε σφιχτὰ πλεγμένες, ἀλλὰ πδλὺ ἀγανά.

Ἄ γ α ν ό ς, ἦ, ὄ. Ἄραιος σὲ πλέξη: Δὲ σφίγγ(ι) τὸ γνέμα, γι' αὐτὸ τὸ πλεχτό τς γένετε ἀγανό.

Ἄ γ ά ν τ α (ἐπιφώνημα τρεπτικό, ἀπ' τὸ ἰταλ. agguantate) Κυριολεκτεῖ στὰ καράβια (ὅπως λένε π. χ. «βίρα»), ἀλλὰ λέγεται μεταφ. καὶ σὲ μεγάλο κέφι: Ἄγάντα. Σπάστα οὐλα!

Ἄ γ α ν τ ά ρ ω (ἢ προηγ. ἐτυμολ.). Κρατάω, προσέχω τὸ καῖκι (ἢ ὄ,τι ἄλλο πλεούμενο) νὰ μὴ χτυπήσει πουθενά: Ἄγαντάρ'σε, γιὰτὶ ὁ αὐλέμοντας εἶνε στενός.

Ἄ γ γ ε ι ό, τὸ (ἀρχ. ἀγγεῖον). Κάθε εἶδους δοχεῖο (ὁ τόνος στὴν λήγουσα): Εἶνε ἐδῶ ἓνα σδρὸ ἀγγειά. Γιόμ'σέ τα νερό.

Ἄ γ γ λ ί ζ ω (παραφθορὰ τοῦ ἀντλῶ). Βγάζω τὰ νερὰ ἀπ' τὴ βάρκα: Πᾶρ' τ' σέσλα (βλ. παρακάτω) κι ἀγγλίσε.

Ἄγγουσα (Λατιν. *angustia* - βενετ. *angosa*). Δυσφορία, δύσπνοια: Ἄπ' τὰ πῶλλά πάχητα ἔχ(ι) ἀγγοῦσες.

Δ. Λυμπεράκης (Μεσολογγίτης ποιητής):

«Στὰ λιμανάκια τώρα πού ἤσυχάζουν
στῶν ἄχρωμων βασιλεμάτων τὴν ἀγγοῦσα».

(«Ἐσπερινοί»).

Ἄγλάμπρα, ἡ. Περιοχὴ μπροστὰ ἀπὸ ἓνα σπίτι. Ξέφραγη αὐλή: Τὰ πεδιά παίζανε στ'ν ἀγλάμπρα.

Ἄγκωνή, ἡ (Ἱταλ. *angolo* = γωνία). Γωνία πίτας, γλυκοῦ φούρνου κλπ. Ἐφαγα μόνῳ μιὰν ἀγκὼνὴ ψῶμί.

Ἄγροικάω (μεσαιων. γροικῶ). Ἄκουω: Ἄγροϊκά, μ' φαίνετε πῶς κάποιος φῶνάξ'.

Ἄδειά, ἡ (ἀρχ. ἄδεια). Οὐσιαστικὸ τοῦ ἀδειάζω (εὐχερῶ). Μὴ ἐργασία: Τ'γ Κυριακὴ π' θανάχῳ ἀδειά θά ρθοῦ (ἔχι εὐκαιρία).

Ἄδεκεῖ. Ἐκεῖ πέρα: Εἶν' ἀκόμα ἀδεκεῖ π' τᾶφ'σα.

Ἄδεκεῖ-γιά. Ἐκεῖ-δὰ: Ἀπὸμ'νε ἀδεκεῖ-γιά π' τῶβαλα.

Ἄδράκανος, η, ο (ἴσως ἀπ' τὸ στερ. α καὶ δράσσομαι): Ἄδεις, μ' ἄδεια χέρια. Λένε γιὰ κάποιον πού δὲν φέρνει τίποτε: Ἐρχετε ξερὸς κι ἀδράκανος. Στὸν Ξενόπουλο ὑπάρχει κᾶπως ἀλλαγμένο: «Ξερὸς καὶ δράπανος» (Στὸν Ποπολάρο).

Ἄδραχτολόγος, ὁ (δράσσομαι-ἀδράχνω): Καλάθι τοῦ χεριοῦ: Ἐμασε κῶρασίδες (βλ. παρακάτω) κέ τς ἔβαλε μέσα σ' ἓνα ἀδραχτολόγῳ.

Ἄθέρας, ὁ (ἀρχ. ἀθήρ). Σκόνη πού βγαίνει ἀπ' τὸ καλάμι καὶ προκαλεῖ ἐρεθισμὸ στὰ εὐαίσθητα σημεῖα τοῦ σώματος. Μετὰ τὸ ξύσιμο τῶν καλαμιῶν στὰ ἰβάρια, οἱ ψαράδες πέφτουν ἀμέσως στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ φύγει ἀπὸ πάνω τους ὁ ἀθέρας: Οὐλ(ι) τ' μέρα στὸ τσαρδάκι γιόμ'σα ἀθέρα.

Ἄθούρα, ἡ (ἀρχ. αἰθάλη). Ὀμίχλη: Σήμερα τὸ πρὶ εἶχε ἀθούρα: δὲν φενόντανε ντίπ τὰ β'νά..

Ἄϊσκιωτος, η, ο. (ἄ-ἴσκιος). Αὐτὸς πού δὲν ἔχει καλὸ ἴσκιο, ἀντιπαθητικός: Ἄνθρωπὸς ἀίσκιότῳ.

Ἄκούντραφος, ὁ. Σβέρκος: Μέ βάρεσε στὸν ἀκούντραφῳ.

Ἄκουσμα, τὸ (ἀπ' τὸ ἀκούγομαι. Χρησιμοποιεῖται σάν κατηγορούμενο ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ γένος ἢ τὸν ἀριθμὸ ἢ τὴν ὑφὴ τοῦ ὑποκειμένου). Θέμα σχολίων, γελοῖος: Αὐτὴν(ι) ἢ τσοῦπα γίν(ι)κε ἄκουσμα.

Ἄκροϛ. Πολύ, ἐξαιρετικός, ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο: Εἶμασθε ἄκρ' φίλ(ι). Μὲ τὴν ἴδια ἔννοια τὸ χρησιμοποιεῖ κι ὁ Λ. Μαβίλης («Λόγος περὶ τοῦ Γλωσσικοῦ Ζητήματος»).

Ἄλαίμαργα. Λαίμαργα: Τρώ(ι) τόσδ' ἀλαίμαργα π' κόντεψε νὰ πνιγεῖ. Καὶ στὸν Μάτεσι: «Ἄλλοι ἀλαίμαργα ἐδέχθησαν τὴν πλαστὴν γλώσσαν...» («Πραγματεία περὶ Γλώσσης»).

Ἄλαίμαργοϛ. Λαίμαργοϛ: Ὁ γλάρωδϛ εἶνε ἀλαίμαργὸ π'λί, οὐδὲ θέλ(ι) νὰ τρώ(ι).

Ἄλαλο, τὸ (κατηγ. ἀνεξαρτ. ὑποκειμένου). Χαζόϛ: Αὐτὴν(ι) ἢ τσοῦπα εἶνε ντιπ ἄλαλο.

Ἄλαμπρασέντο (ἐπίρ.-ιταλ. braccio). Ἄγκαζέ: Πιαστή-κανε ἀλαμπρασέντο κέ βγήκανε. (Τὸ χρησιμοπ. καὶ ὁ Ξενόπου-λοϛ).

Ἄλάνταβα (ἐπίρ.). Γρήγορα, λαίμαργα καὶ ἄτσαλα: Τρώ(ι) τόσδ' ἀλάνταβα, π' γιθμίζ' λίγδεϛ (λαδιέϛ).

Ἄλάνταβοϛ. Αὐτὸϛ ποὺ τρώει λαίμαργα, βιαστικὰ κι ἄτσα-λα: Μνιά τσοῦπα ἀλάνταβ' π' καταπίν(ι) τὸ φαί ἀμάσ'τὸ.

Ἄλάπα, ἢ. Ἡ πρασινίλα, ἢ βρωμιὰ ποὺ φέρνει ἢ θάλασσα: Τὸ καλοκαίρ(ι) στ'ν ἄκρ'τϛ θάλασσασ ἐχ(ι) πὸλλὴ ἀλάπα. (Λέ-γεται ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ ξύδι: Ἐπιασε ἀλάπα ἀπ' τ' μ-πὸλυκερία).

Ἄλαξιμία, τὰ (ἀλλάζω). Ροῦχα ποὺ παίρνει κανεὶς μαζί του ὅταν πηγαίνει κάπου, γιὰ νὰ ἀλλάξει: Πᾶρε κέ τίποτ' ἀλαξιμία, γιὰτι θὰ κάτσομε κάνα-δυὸ μέρεϛ.

Ἄλάργα (ἐπίρ.-ιταλ. a-largo). Μακρὰ (τὸ χρησιμοποιοῦν πολὺ οἱ ψαράδεϛ): Εἶν' ἀλάργα ἀκόμα τὸ πριάρ'; Λαϊκὴ ἔκφραση, ὅταν ἀπεύχονται κάτι: Μακρὰ κι ἀλάργα!

Ἄλειά, ἢ (ἀρχ. ἀλειία). Τὸ μάζεμα τῶν ψαριῶν μὲ ἀπόχη μέσα ἀπ' τὶς πῦρεϛ (βλ. λέξη) ποὺ γίνεται στὰ ἰβάρια κάθε 6 ὥρεϛ. Ἡ ἀλειὰ γίνεται πάντα μὲ τὴ ρήχη (ἄμπωτι). Τὰ νερὰ κανονίζουν τὶς ὥρεϛ τῆϛ ἀλειᾶϛ, ποὺ δὲν εἶναι πάντα οἱ ἴδιεϛ: Ἡ μεγαλύτερ' ἀλειὰ γένετε τὸ Νόεμβρ'.

Ἄλειεμα, τὸ (τὸ λειε μιά συλλαβή). Τὸ προῖον τῆϛ ἀλειᾶϛ: Τὸ ἀλειεμα τὸ βάζουν σὲ τελάρα, ποὺ πηγαίνουν μὲ τὶς βάρκεϛ στὴν πελάδα (βλ. λέξη) ὅπου γίνεται τὸ ζύγισμα καὶ ἡ διαλογή (κατὰ τὸ εἶδος τῶν ψαριῶν) καὶ μετὰ τὰ φέρνουν στὴ «χώρα»: Τ' ἀλειεμα τὸ ζυγιάζουμε στ' μ-πελάδα.

Ἄλειεῦω (τὸ λειε σὲ μιά συλλαβὴ ὅπως στ' ὄνομα Ἀλλιέντε). Κάνω τὴν ἀλειὰ, μαζεύω τ' ἀλειεμα (καὶ ὄχι ψαρεύω). Οἱ σκάπου-

λοι (ἐλεύθεροι ψαράδες) ψαρεύουν. Οἱ ἰβραάδες μόνο ἀλιεύουν: Ἐτοῦτὸ τὸ μῆνα ἀλειέβουμε στις τέσσερες τὸ πρῶι.

Ἄ λ ε μ ο ῦ ρ ι α, ἡ (Λατιν. Lemougia = μεγ. γιορτές). Μεγάλη φασαρία, χαλασμός: Ἐγινε ἀλεμούρια! (ὅπως θὰ λέγαμε π. χ. τῆς κακομοίρας).

Ἄ λ ι ἄ δ α, ἡ (Λατιν. allium = σκόρδο - ἰταλ. aglio - agliata). Σκορδαλιά. Τὸ παραδοσιακὸ φαγητὸ στὸ Μεσολόγγι τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῶν Βαΐων καὶ τοῦ Σωτῆρος εἶναι ἡ ἀλιάδα: Ἐχομε νὰ φᾶμε ἀλιάδα ἀπ' τ' Βαγιῶνε.

Ἄ λ ι μ π α τ σ ἄ δ α, ἡ. Καιρὸς ἀνταριασμένος ἀπὸ ἀέρηδες: Οἱ πρῶτες ἀλιμπατσάδες ἀρχίζουν τὸ Σεπτέμβρη: Μὴ γκζανοίγεστε πῶλύ, γιὰτ' ἔχ(ι) ἀλιμπατσάδα.

Ἄ λ ι ν α, τᾶ. Ὑπάρχει μόνο στὴν ἔκφραση: Τᾶλινα, τὰ μάλλινα τοῦ λιναριοῦ τὰ πάθη (ἴσως ἐπειδὴ τὸ λινάρι τραβάει πολλὰ μέχρι νὰ τὸ ἐπεξεργασθοῦν). Μεγάλα βάσανα: Ξέρ'ς τί ἔχῃ τραβήξ' εγὼ π' μέ βλέπς; τᾶλινα τὰ μάλλινα τ' λιναριοῦ τὰ πάθ'.

Ἄ λ λ ο ὕ θ ε (ἐπίρ.- ἡ ἀρχ. κατάληξη - θέν εἶναι πολὺ συχνὴ στὰ τοπικὰ ἐπίρ. στὸ Μεσολόγγι). Ἄλλου: Αὐτὸ τὸ πρᾶμα δέν τὸ βρῆκα ἀλλοῦθε.

Ἄ λ μ π α ζ ι α, ἡ. Μεγάλο σόκ, σὰν συμφόρηση ἀπὸ μεγάλη ἐκπληξη: Τοῦρθε ἀλμπαζία.

Ἄ λ μ π ἄ ν η ς, ὁ. Πεταλωτῆς καὶ μεταφ. κακὸς γιατρός: Τώρα δέν ὑπάρχ'ν ἀλμπάν(ι)δες, γιὰτι ὁ κόσμος δὲ μπά(ι) μέ καρόττες.

Ἄ λ ὀ κ ι ο (ἐπίρ.). Ὅλα μαζί, ὅταν πουλᾶμε κάτι ὄχι μέ τὸ μέτρο ἢ μέ τὸ κομμάτι: Τὰ δέντρα τᾶδῶσα ἀλόκιδ.

Ἄ λ π ο τ ι ν ἄ ζ ω (ἀλεποῦ+τινάζω). Τρομάζω: Μᾶς ἀλπῶτίναξε καθὼς μπῆκε ἀπότῶμα.

Ἄ λ τ σ ἄ ν α, ἡ. Ἐλευθερία κινήσεων (συνοδευόμενη ἀπὸ ζυπολησιά): Στὰ πεδιά ἀρέσ' ἡ ἀλτσάνα.

Ἄ λ τ σ α ν α ρ ι α, ἡ. Τὸ ἴδιο μέ τὸ προηγούμενο μέ μεγαλύτερη ἔνταση στὴν ἔννοια (ἡ κατάληξη -αρία, ὅπως φαντάροι - φανταρία, ἀλήτης-ἀληταρία, πολὺ συνηθισμένη): Γυρίζ'νε οὐλ(ι) τήν(ι) μέρα ἀλτσαναρία.

Ἄ λ ὠ ν ι, τὸ (ἀρχ. ἄλως - μεσαιων. ἀλώνιον). Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τρέχουσα ἔννοια (ὅπου, ἄλλωστε, κυριολεκτεῖ) χρησιμοποιεῖται μεταφ. γιὰ νὰ χαρακτηρίσει ἓνα πολὺ ἀκατάστατο χῶρο: Ἐκανε τὸ σπίτι μ' ἄλών(ι). (Δὲ χρησιμοποιεῖται μέ τὴ Σολωμικὴ ἔννοια «ἀλώνάκι»). 2. Πλατύσκαλο, μικρὸ χῶλ.

Ἄμα. Ἄν, ὅταν (+ένεστ.=κάθε φορά): Ἄμα τὸνε βλέπῳ ἀνεὶ ἠ καρδιά μ'.

Ἄμαδομπέκιονο, τό. Παιδικὸ παίγνιδι (ἀμαδες) δπου δ στόχος ἦταν ἕνα μπικίονι (τσιγκινο κύπελλο): Παίζ'νε ἀμαδομπέκιονὸ δξὸ.

Ἄμανάτι, τό: Ἐνέχυρο: Τὰ χρυσαφικά τς τάχ'νε ἀπὸ ἀμανάτια.

Ἄμισίτισιες, οἶ (Ἰταλ. amicizia). Εἰρων. μεγάλες φιλίες: Πόλλες ἀμισίτισιες ἔχ'νε τώρα τελεφταῖα.

Ἄμκιά, ἠ (παραφθορὰ τῆς λέξης μπουκιά - Ἰταλ. busca - μεσ. μπούκα): Τρώ(ι) μεγάλες ἀμκιές.

Ἄμολιά, ἠ (ἠ ἀμπολιά ἀπ' τὸ Ἰταλ. am-mollare). Ἐλεύθερη, ἀνοιχτὴ ἔκταση κοντὰ στὴ θάλασσα: Αὐτὸς εἶνε ἀπὸ τούτ' τ'ν ἀμολιά.

Ἄμπάτσα, ἠ. Τόπι: Παίζ' μέ τ'ν ἀμπάτσα. Τὰ παιδιὰ ὅταν πετοῦν τὸ τόπι, κρατοῦν τὸ ρυθμὸ μὲ τίς λέξεις: Ἄμπά-α-τσα, ἀμπατσό-ο-να.

Ἄμποδάω. Παραφθ. τοῦ ἐμποδίζω: Φεύγα ἀπὸ μπρὸστὰ κέ μ' ἀμπόδῳ.

Ἄμπολάω (ἀπο-λύω). Τελειώνω: Ἄμπόλ(ι)σ' ἠ ἐκκλησία.

Ἄμπολιά, ἠ. Βλπ. ἀμολιά.

Ἄμπώχνω (ἀρχ. ἀπ-ωθῳ, μεσαιων. ἀμπῳθω. Στὸν Ἐρωτόκριτο Β. στ. 1043). Σπρώχνω: Μᾶμπῳξε κι ἔπεςα.

Ἄμπωχτής, ὁ. Αὐτὸς πού ἀμπῳχνει στὸ βυθὸ μ' ἕνα καλάμι (σταλίκι) καὶ κάνει τὴ βάρκα νὰ προχωρήσει: Ὁ ἀμπῳχτής πατά(ι) ἀπάν' στὸ πόδεμα τς γαίτας.

Ἄναγκάζω (ἀρχ. ἀναγκάζω). Κάνω γρήγορα (ὅταν εἶναι ἀμετάβατο, διαφορετικὰ ἔχει τὴν συνηθισμένη ἔννοια): Ἀνάγκασε νὰ φύβγῳμε.

Ἄναγκαῖος, ὁ. Τὸ ἀποχωρητήριο. (Χρησιμοποιεῖται μὲ τὴ μεσαιωνικὴ ἔννοια ἀκριβῳς): Πά(ι) στὸν ἀναγκαῖὸ πρὸς νεροῦ τ'.

Ἄνάγκη πᾶσα (ἐπίρ.): Λόγιος τύπος ἐμβόλιμος στὴν καθημερινὴ κουβέντα. Ὅπωσδήποτε: Πρέπ' ἀνάγκη πᾶσα νὰ βροῦμε λεφτά.

Ἄναδεξιμνίδι, τό (μεσαιων. ἀναδεξιμαῖος - ἀπ' τὸ ἀνεδεξάμην). Ἀναδεκτός: Ἐχ(ι) πὸλλὰ ἀναδεξ'μνίδια κέ θέλ(ι) νὰ τς πάρ' μπουλαμᾶδες.

Ἄ ν α ι ώ ν ι ο ς , α , ο (στερητ. α καθ' ἔλξη ἀπ' τὸ ἀχάλαστος). Αἰώνιος: Πράγματα ἀναιώνια.

Ἄ ν ά κ α ρ α , ἡ (ἀνά + ἀρχ. καρῶ). Ἄντοχή, ὄρεξη, διάθεση: Ἄπόκανε· δὲν ἔχ(ι) ἀνάκαρα.

Ἄ ν α κ ό λ λ ι , τὸ (ἀνα-κολλῶ). Ἐμπλαστρο: Ἐβαλε στ' μέση τ' ἀνακόλλ(ι), γιατί τὸνε πόναγε.

Ἄ ν ά λ α ι μ α (ἐπίρ. ἄνω+λαιμός): Μ' βγήκε ἀνάλεμα (μοῦ βγήκε ἀπ' τὴ μύτη, μοῦ βγήκε ξυνό).

Ἄ ν α π ά η κ α . Παληὸς ἀόρ. τοῦ ἀναπαύομαι. Λένε «ἀναπάηκα» καθὼς καὶ «θαραπάηκα» (ἀνακουφίστηκα). Ἐπάρχει καὶ παροιμία μὲ διαφορ. προφορὰ (γιὰ τὴν ὁμοιοκαταλ.): Ὁ ξένος ἄναπέβ' / δὲ θεραπέβ' (δηλ. ἡ βοήθεια ἑνὸς ξένου εἶναι πάντα ἔλλιπής).

Ἄ ν α σ κ ι ρ ί ζ ω . Κρύβω βαθειά: Κἄπ' τ'ἀνασκίρ'σε κέ δὲ ντὸ βρίσκῶ.

Ἄ ν α σ τ α ί ν ω (μεταφ. ἀμετάβατο). Μυρίζω πολὺ ὥραϊα: Αὐτὰ τὰ λουλούδια ἀνασταίν'νε.

Ἄ ν α τ ρ ι χ ά δ α , ἡ (ἀνατριχιάζω). Ρίγος σὲ ἀρρώστεια κι ὄχι ἀνατριχίλα: Ἐχ(ι) ἀνατριχάδες, γιατί τ' ἀνεβαίν(ι) ὁ πυρεττός.

Ἄ ν α φ ο υ φ ο υ δ ι ά ζ ω (ἀπ' τὴ λέξη φουφούδια πού λένε γιὰ τὰ φρεσκοπλυμένα ρούχα). Φρεσκάρω. Ἄναφουφούδιασα τὰ σκουτιά.

Ἄ ν α φ τ α γ ώ ν ο μ α ι . Κρύβομαι καὶ χάνομαι: Ποῦ ἀναφταγῶθ'κε κέ δὲ ντὸ βρίσκῶ;

Ἄ ν ε μ ι σ τ έ ς , οί . Λέγονται οἱ βεντοῦζες οἱ ἀπλές πού βάζουν γιὰ τὸ κρυολόγημα, γιὰ νὰ τίς ξεχωρίζουν ἀπ' τίς «κοφτές» πού συνοδεύονται ἀπὸ ξυραφιές, γιὰ νὰ φύγει «τὸ κακὸ τὸ αἷμα»: Τ' ρίχνῶ βεντοῦζες ἀνεμ'στές (ἢ κούφιος).

Ἄ ν έ σ ω σ τ ο ς , η , ο (στερητ. α + σωστός). Λανθασμένος: Μόνο στήν ἔκφρ. Μ'σός κι ἀνέσδστός (ἢ ἀνέσωστ' κ.λ.π.).

Ἄ ν ο σ τ ί κ λ α , ἡ (ἀ + νόστος). Ἄνοστιά, σαχλαμάρα: Λέ(ι) οὐλό ἀνδστίκλες.

Ἄ ν τ ζ α , ἡ (ἀντιον—μεσαιων. ἀντζι). Τὸ πίσω μέρος τῆς γάμπας: Ἄπ' τὸ πὸλὺ περπάτ'μα πιαστήκανε οἱ ἀντζες τς.

Ἄ ν τ ι κ ά μ α ρ α , ἡ . Πεισματικὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ μιὰ παρέα (σὲ ἄλλη κάμαρα) : Μᾶς κάν(ι) ἀντικάμαρες.

Ἄ ν τ ι σ τ ή λ ι , τὸ (ἀντὶ + στῦλος - στυλώνω). Κάτι πού

στηρίζει ἀπ' τὸ πλάι: Κδντέβ' νὰ γύρ' πρέπ' νὰ ντ βάλδμε ἀντι-
στήλια, γιά νὰ μὴ μπέσ'.

Ἄ ν τ ρ ί τ σ α, ἦ. Ἄντρικό, καλοκαιρινὸ ψαθάκι: Φόραγε τ'ν
ἀντρίτσα τ' κέ πήγενε περίπατῶ.

Ἄ ξ ά γ γ λ ι σ τ ο ς. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ξαγγλίσει (ξεμπερδέ-
ψει, χτενίσει) τὰ μαλλιά του. Ἄχτένιστος: Μόλις ξύπνησε, βγῆκε
στὸ παραθύρ' ἀξάγγλιστ'.

Ἄ ξ ά δ α, ἦ (ἄξιος). Ἰκανότητα, ἀξιοσύνη: Τώρα τελευταῖα
ἔβγαλε πόλλες ἀξῶδες.

Ἄ ξ α ν ά σ α σ τ ο ς. Αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει ξανασάνει (ἠρεμήσει,
ζήσει εὐτυχισμένος): Πέθανε ἀξανάσαστ'. Μαλακάσης: «Χρόνια
καὶ δὲν ξανάσανε στὸν κόσμο ἐτοῦτο τὸν ἐπά». («Τὸ Μεσο-
λογίτικο»).

Ἄ ξ ί γ κ λ ω τ ο ς (ἴσως ἀπὸ τὸ ξε = χωρὶς καὶ ἴγκλες = λουριά
ποὺ συγκρατοῦσαν τὸ βῆμα στὰ ἀτίθασα ἄλογα. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ
μερικὰ μέρη λέγεται ξε-ἴγκλωτος). Ἄσουλούπωτος, αὐτὸς ποὺ
δὲ μπορεῖ νὰ συμμαζέψει τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του: Τί ρουῖχα
νὰ φδρέσ', ποῦνε ντίπ ἀξίγκλωτῶς.

Ἄ ξ ό ς, ό (ἀρχ. ἰξός). Κολώδης οὐσία, ποὺ βγαίνει μέσα ἀπ' τὸ
λουλούδι τῆς ἀγκινάρας, δουλεύεται μέσα σὲ κέρατο βωδιοῦ καὶ
μπαίνει γύρω ἀπὸ βέργες (ξόβερρες) γιά νὰ παγιδεύει τὰ πουλιά:
Ἡ ζύμ' γίν(ι)κε σάν ἀξός.

Ἄ ξ ο ς, α, ο (παραφθ. τοῦ ἀξιος). Ἰκανός: Ἄξα γ(ι)ναίκα: βγάν(ι)
πέρα οὔλῶ τῶ σπῖτ'.

Ἄ ξ ω μ ά ρ α, ἦ. Ἄξιοσύνη, ἰκανότητα: Αὐτήν(ι) ἦ ν(ι)κοκυρᾶ
ἔχ(ι) πόλλες ἀξδμάρες.

Ἄ ξ ώ ν ω. Γίνομαι κολλώδης καὶ συμπαγῆς μαζί, ὅπως ὁ ἀξός:
Ἡ ἀλλιᾶδα ἀρχίζ' ν' ἀξών(ι)· εἶν' ἔτοιμ'.

Ἄ π ά σ π α λ ο ς. Ἀδέξιος, αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ
τίποτε στὰ χέρια του: Πδλὺ ἀπάσπαλ(ι) γ(ι)ναίκα. Τς πέφτ'νε τὰ
πιάτα ἀπ' τὰ χέρια.

Ἄ π έ (κι ἀπέ:). Κι ὕστερα, καὶ λοιπόν: Κι ἀπέ: ἄς κάνῶμε κι
ἀλλοιῶς (δηλώνει τὴν ἀδυναμία ἀντίδρασης κι ὄχι χρόνο). Ἐπί-
σης σημαίνει διαφορετικά, ἀλλοιῶς: Εἶνε π' δὲ μπόρῶ, κι ἀπέ
θάντῶνε κανόν(ι)ζα.

Ἄ π ι θ ώ ν ω. Ἄκουμπᾶω: Ἄπιθδσέ τὸ ἐκεῖ-γιά.

Ἄ π ί σ τ ο μ α (ἐπί-στόμα). Ἄνάποδα: Βᾶλ' τὸ ταψὶ ἀπίστῶμα
(ἦ τάπιστῶμα).

Ἄπιστομάω: Ἀναποδογυρίζω: Ἀπ'στόμ'σε τὸ πιάτῳ. Καί μεταφ. πέφτω μούτρα μὲ μούτρα μὲ κάποιον. Κάθε μέρα τὸν ἀπ'στομάδ (καί συχνοτ. «ἀπ'στομιώμαστε») κέ δὲν μ'λέ(ι) καλ(ι)μέρα.

Ἀπόγονος, ὁ. Ἀπάγκειο, ἀπάνεμο μέρος: Κάθετε στὸν ἀπόγονὸ κέ λιάζετε.

Ἀποκαΐδια, τά. ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ πράγματα ποὺ κήκαν: Σάρῳσα τ' ἀποκαΐδια ἀπὸ καταΐ.

Ἀποκοντρία, ἡ (ἴσως παραφθορὰ τῆς ὑποχονδρίας, ἀλλὰ ἡ σημασία δὲν εἶναι ἡ ἴδια). Παραξενιά, ἀγοραφοβία: Δὲν μιλά(ι) σέ κανένανε, γιατί' ἔχ(ι) ἀποκόντρία.

Ἀποκοντρίασμένος. Αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀποκοντρία: Ἀποκόντρίασμέν(ι) γ(ι)ναίκα: δὲ μιλά(ι) σ' ἄνθρῳπῳ.

Ἀποκολωμένη, ἡ. Ἀποστομωτικὴ ἀπάντηση, ἄρνηση: Πῆρε τ'ν ἀποκόλωμένη τ'.

Ἀπόλαμπρα (χρον. ἐπίρ.). Τὸ διάστημα ἀπὸ μιὰ ἐβδομάδα ἕως ἓνα μῆνα μετὰ τῆς Λαμπρῆς (Πάσχα): Θὰ σέ δοῦ ἀπόλαμπρα.

Ἀπόληώρα (ἐπίρ.). Προηγούμενος, πρὶν λίγη ὥρα: Τὸν εἶδα ἀπόληώρα. Παροιμ. ἔκφραση ὅταν δὲν ξέρομε τί νὰ κάνωμε: Τώρα, σὰν ἀπόληώρα!

Ἀπόλινο, τό. Ἄκρη τοῦ σαμακιοῦ (βλέπε σαμάκι). Τὰ ἀπόλινα χρησιμεύουν γιὰ τὸ ἄναμα τῆς φωτιᾶς: Μᾶσε τίποτ' ἀπόλινα, γιὰ νᾶχουμε γιὰ τὸ χ(ι)μῳνα.

Ἀπόσπαρο, τό (ἀπὸ + σπάρος). Μικρὸ ψάρι ἀνάξιο λόγου: Π'λήσανε τὰ καλὰ καὶ μείνανε μόνῳ τ' ἀπόσπαρο.

Ἀποσταίνω (ἀρχ. ἀφίσταμαι - μεσαιων. ἀποστέκω): Κουράζομαι: Ἀπόστασα. Δὲν ἔχω ἀνάκαρα (βλέπε τῆ λέξη).

Ἀπόσωμα, τό. Πολὺ μικροσκοπικὸ πρᾶγμα ἢ ἄνθρωπος.

Ἀρατίζομαι (ἀόρατος). Φεύγω μὲ ὁρμή, ἐξαφανίζομαι: Μόλις ἄκ'σε γιὰ λεφτά, ἀρατίστ'κε.

Ἀργολαβία, ἡ. Φλέρτ, ἐρωτοτροπία: Κάθοντε ἀπέναντι κέ κάν'νε ἀργολαβίες.

Ἀργολάβος, ὁ. Ἀγαπητικός: Ἐχ(ι) ἀργολάβ'ς βιῳ (ἓνα σωρό).

Ἀρέλογος, ὁ: Εἶδος κόσκινου (σήτα) ἀπ' ὅπου περνοῦσαν τὸ σιτάρι γιὰ νὰ καθαρίσει. Ὑβρ. ἀπάντηση στὸ «καλὰ»: Καλάθ'κι ἀρέλογός!

Ἀρματωμένος, ὁ. Τσολιᾶς: Ντ'θήκανε ἀρματῳμέν(ι) κι Ἐλληνίδες (τσολιᾶδες καὶ Ἀμαλίες).

Ἄρμυρείκι, τὸ (ἀρχ. ἄλμυρός + ἀρχ. ἐρείκι). Θάμνος ποῦ φύεται στὴν ἄκρη τῆς Λιμνοθάλασσας. Καὶ παρομ. γιὰ κάποιον πολὺ μελαχροινό: σὰν καψαλ(ι)σμένὸ ἄρμυρείκ(ι). Μεσολογ. σατιρ. δίστιχο τοῦ 17-18 αἰώνα, γιὰ κάποια ποῦ ἦταν πολὺ μελαχροινή:

«Τὴ φοράει καὶ τ' ἄρμυρείκι (τὴ φορεσιά)
ἢ κόρη τοῦ Καλαμπαλίκη».

Ἄρνιακό, τό. Προβιά ἄρνιοῦ. Καὶ μεταφ. χοντρό, ἄγρια ὕφασμα: Φορά(ι) ἓνα ἄρνιακό.

Ἄρούπωτος. Αὐτὸς ποῦ δὲν ρουπώνει (χορταίνει) ποτέ: Οὐλὸ τρώ(ι)· εἶνε ἀρούπότης.

Ἀρπάχνω. Ἀρπάζω: Ἀρπάχνῶ ἓνα παλούκ(ι) κέ ποῦ σέ πὼνεῖ κέ ποῦ σέ σφάζ'.

Ἀρσίλιο, τὸ (κατηγ. ἀνεξαρτ. ἀπ' τὸ γένος τοῦ ὑποκ.). Ὁ χωρὶς οἰκογένεια, χωρὶς ρυθμὸ ζωῆς, ὁ ἀλήτης: Αὐτήν(ι) ἢ τσοῦπα γυρίζ' ἀρσίλιῶ.

Ἀρταίνομαι (ἄρτος). Τὸ ἀντίθ. τοῦ «νηστεύω»: Φάγαμε κρέας, γιὰτὶ σήμερα ἄρτενόμαστε.

Ἀρτυμένος, η, ο. Ὅχι νηστήσιμος: Τὸ γλυκὸ αὐτὸ εἶνε ἀρτ'μένῶ, γιὰτ' ἔχ(ι) βούτυρῶ.

Ἀρτσέντο, τό. Γυναικεῖο καλλυντικὸ μὲ βάση τὸν ὑδράργυρο, ποῦ ἄσπριζε τὸ δέρμα: Βάν(ι) ἀρτσέντῶ, γιὰ νὰ φαίνετε ὀραία.

Ἀσημοσουγιά, ἢ. Ἀλυσίδες ποῦ κρέμονται στὴν κοιλιὰ τῶν ἄρματωμένων (βλ. λέξη): Τὸνε βαραίν'νε οἱ ἀσ'μόσουγιές.

Ἀσπάραγος. 1) ἐπίθ. Αὐτὸς ποῦ δὲ σπαράει (δὲν μετακινεῖται καθόλου). 2) ὁ (οὐσ.) Εἶδος παιδ. παιγνιδιοῦ: Παίζ' τὸν ἀσπάραγῶ.

Ἀστένειες, οἱ (ἀρχ. ἀ-σθένεια). Σὲ πληθ. κατ' εὐφημ. Ἀφροδίσια νοσήματα: Κόλλ(ι)σε ἀστένειες (ἢ «γαλλικὰ πάθη») ἀπ' τς παλιδγύνεκες.

Ἀστεντοῦε (ἄρβαν. aste-dua). Μὲ τὸ ζόρι: Μὲρὲ ἐγὼ θὰ ντὸ πάρῶ μὲ τὸ ἄστε-ντοῦε.

Ἀστοχάω (ἄ + στόχος). Ξεχνῶ: Πέσ' μ' τὸνομά σ', γιὰτὶ τ' ἀστόχ(ι)σα. (Φαίνεται ὅμως ὄχι τόσο ἀμετάκλητο σὲ λήθη ὅπως τὸ λησμονάω, γιὰτὶ ὑπάρχει τὸ δίστιχο: Ὁ Χάρος ἀστοχάει / ὅμως δὲν ἀλησμονάει»).

Ἀστρέχα, ἢ. Ὑδρορροή στέγης καὶ κατ' ἐπέκτ. ὅλη ἡ

στέγη: Ἐφήν'νε τὰ μάγια οὐλ(ι) τ' νύχτα στ'ν ἀστρέχα, γιὰ νὰ πιάσ'νε. (Μόνο στὴν «καβαλιστικὴ» ὀρολογία χρησιμοποιεῖται).

Αὐτὴνῆ (ἡ τελευταία συλλαβὴ προφ. ὅπως τὸ γαλ. -gne στὴ λέξι ligne - μόνο τὸ θηλ. μὲ ἐπίδρ. τοῦ «ἐκείνη»). Αὐτή. Στὴ γεν. αὐτ'νῆς. Στὸν πληθ. αὐτές, γεν. αὐτ'νῶνε. Ὁ τύπος αὐτὸς ἀπαντᾷ καὶ στὸν Μακρυγιάννη..

Αὐτοῦ (ἀρχ. ἐπιρ. αὐτοῦ). Ἐκεῖ (ὅσο μακρυνὸ κι ἂν εἶναι τὸ ἐκεῖ, ἀρκεῖ νὰ βρίσκεται ἐκεῖ (αὐτοῦ) ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς συνομιλητές: Εἶσε στ'ν Ἀθήνα; Ἀπ' αὐτοῦ τηλεφῶνᾶς;

Αὐτοῦ-για. Ἐκεῖ-δὰ: Κᾶτσε αὐτοῦ-για κέ,μὴ γκνιέσε.

Αὐτοῦθε (ἐπίρ.). Πρὸς τὰ αὐτοῦ (τὸ προηγ. αὐτοῦ). Τί κερὸς κἀν(ι) αὐτοῦθε;

Αὐτοῦθενες. Τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγ.: Πηγαίν'τε αὐτούθενες. Ἀφρίνα, ἡ. Ἀφρὸς τοῦ ἁλατιοῦ: Ἡ ἀφρίνα εἶν' ἀκριβώτερ' ἀπ' τ' ἄλλο τ' ἁλάτ'.

Ἀφρύαξα (μόνο στὸν ἀόρ.-ἀφρὸς μὲ ἐπίδρ. τοῦ φρίσσω). Βγάζω ἀφροὺς ἀπ' τὸ θυμὸ μου: Μόλις εἶδε τς ζημιές ἀφρύαξε. Ἀφτρα, ἡ (μεσαιων. ἄπτω - ἄφθα). Στοματίτιδα, φλόγωση τῆς στοματικῆς κοιλότητος: Μοῦπε ἡ μάννα μ' νὰ μὴ μετράδ τ' ἄστρα, γιὰτὶ θὰ βγάλῃ ἄφτρα (παράδοση).

Ἀχλάτος. Φρέσκος, λαχταριστός: Τὰ ροδάκ(ι)να εἶνε ἀχλάτα-ἀχλάτα.

Ἀχμάκης, ὁ (ἐπίθ. μόνο ἀρσεν. - τουρκ. ahmak). Μαλακός, ἀγαθός, χωρὶς πυγμῆ: Ἐχ(ι) ἕναν ἄντρα ἀχμάκ(ι): οὔτε σβεῖ οὔτε ἀνάβ'.

Ἀχνόποδας, ὁ. Παιδικὴ μονάδα μήκους πού ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ πλάτος τοῦ ποδιοῦ: Ἐνα, δύο, τρία, ἀχνόποδας κέ πλακῶν(ι).

B

Βάβα, ἡ (Σλαβ-βάβα). Γιαγιά: Τὰ παραμύθια τς βάβας 'τ'.

Βαζούρα, ἡ (ἠχομιμ.). Βοή στ' αὐτιά: Ἀπ' τὸ προῖ ἐχὼ μιὰ βαζούρα στ' αὐτιά μ'.

Βάκα, ἡ (ταλ. vacca = ἀγελάδα). Μεταφ. Γυναίκα χοντρή, ἀσουλούπωτη, δυσκίνητη: Ἐγινε σὰ βάκα.

Βαντάκα, ή (ἴσως ἀπ' τὸ Ἰταλ. vendere). Τόπι ὑφάσματος: Ἔφερε τὸ πεδί τς βαντάκες νὰ διαλέξουμε.

Βαντάκι, τό. Δεμάτι ἀπὸ ἀρμυρῖθρες πὺ τὸ βάζουν μέσα στὴ θάλασσα γιὰ νὰ πιάνουν γαρίδες. Καὶ παρομ.: Μ'στάκ(ι) βαντάκ(ι).

Βάνω. Βάζω. Παλιὸ λογοπαίγνιο:

— Σε βάνῶ, σε βάνῶ.

— Ποῦ μὲ βάν(ι)ς;

— Ἄπάν' ἀπάν'.

— Κι ἄμα πέσῶ ἀπ' ἀπάν' ἀπάν';

— Νὰ φᾶς τὰ σκατὰ τ' Καραπάν'.

Βαρδάλι, τό. Βάσανο, σκοτούρα: Ἔχῶ πῶλλά βαρδάλια στὸ κεφάλι μ'.

Βάσανο, τὸ (ἀρχ. ή βάσανος=ή δοκιμασία - μεσαιων. βάσανον). Ἐπιληψία: Τ'ν ἔπιασε τὸ βάσανῶ (Φυσικὰ ὑπάρχει καὶ ή συνηθισμένη ἔννοια τῆς λέξης).

Βατσίνα, ή (λατιν. vaccinus - ἰταλ. vaccino). Ἐμβόλιο εὐλογιᾶς: Ἔκανα τ' βατσίνα, ἀλλὰ δὲν ἔπιασε.

Βγάνω (μεσαιων. βγάνω). Βγάζω: Βγάνῶ τὰ ροῦχα μ' γιὰ νὰ πέσῶ νὰ κοιμ'θοῦ.

Βγουστίνα, ή (ή βουστίνα). Ἀσπροκίτρινο ἀγριολούλουδο μὲ ὠραῖο ἄρωμα, πὺ βγαίνει τὸ Φεβρουάριο: Βγῆκανε οἱ βγουστίνες κιάλας;

Βέκια, ή (ἰταλ. vecchia). Γρηά: Κάν(ι) τ'ν ὁμῶρφ' κι ἄς εἶνε βέκια.

Βελανίδα, ή. Βουβώνα. Τ'ν πονᾶνε οἱ βελανίδες τς.

Βελάντσα, ή. Ψάρι. Ἔνα ἀπ' τὰ τέσσερα εἶδη τοῦ κεφάλου: Οἱ βελάντσες πιάνονται μὲ τὰ δίχτυα ἢ μὲ τὸ καμάκ(ι).

Βεντουροῦγα, ή. Ραχήτιδα: Ἔβγαλε βεντουροῦγα κέ δὲ θὰ ψ'λώσ' ἄλλῶ.

Βέρτζινα, ή (ἴσως ἀπ' τὸ Ἰταλ. verga). Πλαῖνὸ ξύλο κατὰ μῆκος τῆς γαίτας (Βλέπε λέξη): Ἔβαψε τ' βερτζίνα κόκκιν(ι).

Βιζγάντι, τό (βενετ. vissigante). Ἐκδόριο, εἶδος τσιρότου πὺ κολλοῦσαν στὸ μέρος πὺ ἔπασχε, γιὰ νὰ σηκώσουν φουσκάλα: Βᾶλε βιζγάντ' νὰ ξεθ'μάν(ι).

Βιὸ (ἐπίρ. ἴσως ἀπ' τὸ βιός) Πάρα πολλὰ: Ἔχ(ι) πράμματα βιό. (Καὶ πλεοναστ: βιὸ κέ βιδτ'κό).

Βλαστερός. Φρέσκος, τρυφερός; Χόρτα βλαστερά.

Βλάχισσα, ἡ. Χωρική, γυναίκα ἀπ' τὰ βλάχικα (χωριά τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Αἰτ/νίας): Κάθε προδί οἱ βλάχ(ι)σσεσ φέρν'νε στ' μπόλ(ι) χόρτα.

Βολά, ἡ. Λαϊκὴ προφορά τῆς λέξης «φορά» (βολή - φορά): Μιὰ βόλὰ εἶχα πά(ι) ἐκεῖ-πέρα.

Βόλος, ὁ. Δίχτυ ριγμένο κυκλικὰ (σπειροειδῶς): Ρίχνουμε βόλ'ς γιὰ νὰ πιάσουμε φαῖ.

Βολτατζαίρνω. Κάνω συνέχεια ἄσκοπεσ βόλτες: 'Απ' τὸ προῖ βόλτατζαίρν' στ' γειτόνια.

Βολύμι, τό. Παραφθ. τοῦ «μολύβι»: Πῆρα βόλ'μ' κέ χαρτί κι' ἔκανα τ' σοῦμα.

Βοταλίδι, τό. Μικρὸ πουλί πὸν βουτάει κάθε τόσο στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ βρῆ τὴν τροφή του: 'Η θάλασσα γιόμ'σε βδοταλίδια.

Βούγκα (ἐπίρ.). Πολὺ γρήγορα: Τ' αὐτὸκίνητὸ παγαίν(ι) βούγκα.

Βουρλιζω. 'Εκτὸς ἀπ' τὴ γνωστὴ μεταφ. ἔννοια «νευριάζω», χρησιμοποιεῖται στὴν κυριολεξία του: Περνάω τὰ ψάρια σὲ βούρλο (γιὰ νὰ τὰ πουλήσω): Βούρλισέ τα κι ἄ(ι) νὰ τὰ π'λή(ι)ς.

Βουρλόσπορος, ὁ (σπόρος βούρλου). Μεταφ: ἄνθρωπος μικρῆς ἀξίας: Σιγὰ μὴ χαθεῖ ὁ βουρλόσπορὸς!

Βρώμιος, ια, ιο (ἀπ' τὸ «σκωλήκων βρώμα»). Βρώμικος: Πλιενὸ τὸ μεσάλ(ι) γιὰτ' ἦτανε βρώμιδ.

Βρωμόλαπια, ἡ. Πολὺ βρώμικη γυναίκα (ὄχι ἠθικῶς): Εἶνε μιὰ βρωμόλαπια π' δὲ λέγετε· τὸ σπίτι τσ' σκ'λήκισσε.

Γ

Γαβάθα, ἡ. Βαθὺ πιάτο τσίγκινο ἢ πήλινο, πὸν τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ τρῶνε κυρίως στὰ ἰβάρια. ('Η σημασία καὶ ἡ χρῆση τῆς λέξης εἶναι ἡ μεσαιωνικὴ. 'Υπάρχει καὶ στὸν 'Ερωτόκριτο. Β. στ. 2252): Τρώ(ι) τ' ριγανάδα μέσ' στ' γαβάθα.

Γαδί νι, τό. Τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγούμενο: Τσοῦρμὸ, φέρτε τὰ γαδίνια γιὰ φαῖ (φωνάζει στὰ ἰβάρια ὁ караβοκύρης).

Γαῖτα, ἡ (ἴσως ἀπ' τὸ γαῖτάνι, λόγω τοῦ σχήματος). Βάρκα τῆς λιμνοθάλασσας χωρὶς καρίνα γιὰ νὰ πλέει στὰ ρηχά: Δέσε τ' γαῖτα στὸ μπάλδ.

Γ α ἴ τ ο π ο ὔ λ α, ἡ. Μικρὴ γαῖτα: Ἐχ(ι) μιὰ γαῖτῶπούλα κέ πά(ι) στ' μπριά.

Γ ά μ π α ρ α, ἡ. Μεγάλῃ γαρίδα: Ἐπιασε γαρίδες κέ κάτ' γάμπαρες.

Γ ά ν α, ἡ (γανώνω). Μουντζούρα. Καί μεταφ.: Ντροπή. Λαϊκὸ τετράστιχο:

«Κοντὴ γυναίκα πέρδικα
 ψηλὴ καραμαντάλα.
 Ἄντρας ψηλὸς εἶν' ἄγγελος
 κοντὸς ντροπὴ καὶ γάνα».

Γ α ρ δ α μ ῶ ν ω (κάρδαμο - καρδαμώνω). Δυναμώνω: Γαρδάμῶσε ἀπ' τὸ φαῖ.

Γ α ρ δ έ λ ι, τὸ (Λατιν. carduello - Ἰταλ. gardello). Μικρὴ καρδερίνα: Σταίνῳμε κλᾶρες (ξώβεργες) γιά νά πιάσῳμε γαρδέλια.

Γ α ρ δ ο ὔ μ π α, ἡ. Εἶδος φαγητοῦ ποῦ γίνεται μὲ πλεγμένα ἔντερα: Ἐστ'λε τ' γαρδούμπα στὸ φουρνὸ. (Καὶ στὸν Ξενοπούλο — «Ἄναδυομένη»).

Γ α ρ μ π ῆ ς, ὁ (ἰσπαν. garbín, ἀραβ. garbi). Νοτιοδυτικὸς, δυνατὸς ἀέρας: Ἐβαλε γαρμπή.

Γ α ρ μ π ι ν ὸ, τό. Ἀδύνατος γαρμπής: Τὸ καλὸκαίρ' κατὰ τς ἔντεκα τὸ πρῶτ' βάν(ι) γαρμπ'νὸ.

Γ ά σ τ ρ ο ς, ὁ. Εἶδος κέφαλου (μικρὸς). Οἱ γάστρ' κάν'νε μεγάλῳ αὐγὸτάραχῳ.

Γ α τ σ ὸ μ α λ λ ο, τό. Ἄγριο, ἀχτένιστο μαλλί (ἴσως κατὰ παρομοίωση μὲ τὸ μαλλί τοῦ γατσουλιοῦ (γατιοῦ): Πετᾶνε τὰ γατσόμαλλά τς.

Γ α τ σ ο μ α λ λ ι ά ζ ω. Ἄγριεῦουν τὰ μαλλιά τοῦ κεφαλιοῦ μου. Συνήθως: Γατσὸμάλλιασε ἀπ' τὸ κρῦδ.

Γ α τ σ ο μ α λ λ ι α σ μ έ ν ο ς, η, ο. Ἄγριεμένος στὴν ὄψη: Ἦτανε γατσὸμαλλιασμένῳ ἀπ' τὸν ἀέρα.

Γ α τ σ ο ὔ λ ι, τό. Γατί: Ἦ γάτα ἔκανε πέντε γατσούλια (ἡ γατσ'λάκια).

Γ α υ ρ ι ά ζ ω: Φωνάζω δυνατὰ: Ἄντ' Μανούσου: Γαυριοῦντος ἔνεκεν τῶν ἡμετέρων παρατηρήσεων. («Διάλογος»).

Γ ε ρ ε ῦ ω (γερός - γαλ. guérir). Ὅπως καὶ τὸ guérir εἶναι σὲ ἐνεργητ. φ. ἐνῳ ἔχει μέση ἢ παθητ. ἔννοια. Θεραπεῦομαι: Ἄμα γερέψης μπόρεῖς νά φύβγ(ι)ς.

Γ δ α ί ν ω. Παραφθορὰ τοῦ γδύνω. Καὶ γδαίνομαι: Γδαίνετε γιά νά πέσ' στ' θάλασσα.

Γ δ ύ μ ν ι α. Παραφθ. τοῦ γύμνια: Πούντιασε ἀπ' τ' γδύμνια.

Γ δ υ μ ν ό ς, ή, ό. Παραφθ. τοῦ γυμνός: Γυρίζ' γδυμνός μέσ' στὸ κρῦδ.

Γ η ρ ο κ ο μ ά ω. Περιποιουμαι κάποιον ἄρρωστο (ὄχι ὑποχρεωτικά γέρο): Τὸνε γηρὸκόμ'σα ὅταν ἦτανε ἄρρῶστῶς.

Γ ι ά γ ι α, ή. Παλιά ὄνομ. τῆς γιαγιάς: Ἡ γιαγία τ' πέθανε πὸλὺ γριά.

Γ ι α τ ά κ ι, τὸ (Τουρκ. yatak). Στρῶμα, κρεβάτι: Ἔστρῶσε τὸ γιατάκι τ'ς νὰ κοιμ'θεῖ.

Γ ι έ κ ι α, ή (ἴσως παραφθ. τοῦ διακί: τιμόνι). Ξῦλο-ἔμβολο πὸν χώνεται στὸ τιμόνι τῆς γαίτας: Βάλε τ' γιέκια νὰ κυβερνήσῶμε.

Γ ι ό μ α, τὸ (ἀρχ. γεῦμα). Μεσημέρι. Τοπικοὶ λαϊκοὶ στίχοι γιὰ τὸ Πάσχα:

Μεγάλη Κυριακή / τ' ἀρνὶ στὸ σουβλί

Μεγάλο γίωμα / τ' ἀρνὶ στὸ στόμα.

Γ ι ο μ α τ ι σ ι ν ό ς. Μεσημεριάτικος: Ἐμ'νε φαῖ γιῶματ'σ'νὸ.

Γ κ α β ά δ ι, τὸ (γκαβός). Ἄσχημη, περιφρονητικὴ λέξη γιὰ κάποιον πὸν δὲ βλέπει καλά): Αὐτὸ τὸ γκαβάδ' δὲ βλέπ' οὔτε τ' μύτη τ'.

Γ κ α ἱ δ ἱ ζ ω. Ἀλληθωρίζω: Δὲ γκαταλαβαίν(ι)ς ἄν σέ(κι)τά(ι), γιατί γκαἱδίζ'.

Γ κ α ἱ δ ό ς (γκαβός - ρουμαν. ganu). Ἀλλήθωρος: Εἶνε γκαἱδός. Τόνα μάτι τ' κ(ι)τά(ι) τὸ μ Πάπα κέ τἄλλῶ τὸν Ἀἰ-Σώστ'.

Γ κ α ι ν ι ά ζ ο μ α ι (ἐν-καινι-άζομαι). Ἀποχτῶ ἓνα δυσάρεστο βάρος (ἄνθρωπο ἢ πρᾶγμα): Ποῦ τὸνε γκενιάστ'κες αὐτόνε τὸ βλάκα;

Γ κ α ν ι ά ζ ω. Στεγνώνει τὸ λαρύγκι μου ἀπ' τίς φωνές ἢ ἀπ' τὴ δίψα: Γκάνιαξα γιὰ νερό.

Γ κ α ρ ἱ λ α, ή (γκαρίζω). Δυνατὴ καὶ χρονητὴ φωνή: Ἔβαλε τς γκαρίλες.

Γ κ ά ρ κ ο λ α ς, ό. Ὁρθιος στὸν τοῖχο. Ὁ ὄρος χρησιμοποιεῖται κυρίως γιὰ τὰ φράγκα πὸν στέκονταν ὄρθια στὸ παιδικὸ παιγνίδι πὸν λέγονταν «πίτς».

Γ κ ά τ ο ι κ ο ς, ό (οἶκος - κάτοικος). Κάποιος πὸν ἐγκαθίσταται κάπου καὶ δὲν ξεκολλάει: Γίν(ι)κε γκάτ'κός: δὲ λέ(ι) νὰ φύβγ(ι).

Γ κ ε ρ ε μ έ ς, ό. Σὲ εὐρεία ἔννοια πρᾶγμα: Οὐλ(ι) ἓνα γκερεμὲ εἶμαστε.

Γκιγούμι, τὸ (Τουρκ. gûgum). Τενεκές: Κ'βαλᾶνε τὸ νερό με τὰ γκιγούμια.

Γκιούζω. Ἐγγίζω: Μὴ τὸ γκιού(ι)ζ'ς» κέ τὸ χαλά(ι)ς. Παροιμ. ἔκφρ. «Κοίτα με κέ μὴ μέ γκιούζεις» (μὴ μοῦ ἄπτου).

Γκῶνω (ὀγκῶνω). Φουσκῶνω ἀπ' τὸ φαγητό: Ἐγκῶσα ἀπ' τὸ πὸλὸ φαῖ.

Γκλιτσνάρι, τὸ. Μικρὴ γκλίτσα (ἀγκλίτσα). Μεταφ. πολὺ ἀδύνατα πόδια: Ἐβγαλε ὄξῶ τὰ γκλιτσνάρια τς.

Γλαρόνι, τὸ. Μικρὸς γλᾶρός' χωρὶς φτερὰ ἀκόμα: Στ' ἄρμυρεῖκια εἶνε φῶλιές ἀπὸ γλαρόνια.

Γλήνα, ἡ (γλίνη=λαδερὴ λάσπη). Γλοιώδης λάσπη ποὺ σχηματίζεται ἀπ' τὴ βροχὴ στὰ «σάλτινα» τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Παλαμᾶς τὸ γράφει «γλίνα». («Τὰ χρόνια μου καὶ τὰ Χαρτιά μου»).

Γλί, τὸ. Μεγάλο χαλίκι ἀπὸ ἀκροποταμιὰ ἢ ἀκροθαλασσιὰ: Ἐμασα κάτ' γλιὰ νὰ τᾶχῶ γιὰ βαρίδια.

Γλυκάδι, τὸ (εὐφημ.—καὶ στὸ μεσαίωνα: γλυκάδιον). Ξύδι: Βᾶλε μπόλ(ι)κὸ γλυκάδ' στ' ριγανάδα.

Γνέμα, τὸ (γνέθω). Νῆμα: Νὰ τ'λίξεις τὸ γνέμα κ'βάρ'.

Γόμπιο, τὸ (ἀρχ. ὄμπιον). Πῶνον: Γιῶμίσανε οἱ πληγῆς τ' γόμπιατα.

Γομπιάζω. Διαπυῶμαι: Γόμπιασε ἡ πληγὴ.

Γομπιάρης. Πληγιασμένος, ἀρρωστιάρης: Τὶνε σ'χαίνεσ' ἔτσ' γομπιάρ'ς ποῦνε.

Γομπίρω, ἡ. Γυναίκα κιτρινιάρα (σὰν γομπιασμένη): Μνιὰ γομπίρῶ νὰ σ'χαίνεσε νὰ φτύ(ι)ς ἀπάνε τς.

Γορδομπάτσι, τὸ (ἴσως ἀπ' τὸ Γόρδιο δεσμό). Πολὺ μπερδεμένο πρᾶγμα: Μπερδευτήκαμε π'γινήκαμε γορδομπάτσ'.

Γούλια. Οὔλα: Ματώσανε τὰ γούλια τ'.

Γουλιζώ. Χτυπάω τὸ χταπόδι γιὰ νὰ μαλακώσει.

Γουλόζος (ἰταλ. goloso). Λαίμαργος. (Καὶ στὸν Ξενόπουλο).

Γούπατο, τὸ. Κατώγιο, χαμοκέλλα: Αὐτὸ τὸ σπῖτ' δὲν τὸ βλέπ' ἥλιδς: εἶνε γούπατῶ.

Γοῦργος, ὁ. Μικρὸ ψαράκι γιὰ δόλωμα: Γιῶμ'σε ἕνα σατίλ(ι) γούργ'ς, γιὰ νὰ πά(ι) στὸ ψάρεμα.

Γουργούρα, ἡ (ἴσως ἠχοπ. ἀπ' τὸ γουργουρίζω). Πήλινη στάμνα γιὰ νερὸ με ἕνα χέρι: Βᾶλ' τὸ νερὸ στ' γουργούρα γιὰ νᾶνε κρῶδ.

Γουρνάρας. Μεταφ. χοντράνθρωπος: Ποῦ νὰ ξέρ' ἀπὸ εὐγένεια τέτοιος γουρνάρας ποῦνε;

Γουρνίσος. Αὐτὸς ποῦ προέρχεται ἀπ' τὸ γουρούνη: Κρέας γουρνίσῶ (τὸ χοιρινό).

Γραντζερός. Ἄγριος στὴν ἀφή: Τοῖχῶς γραντζερός, δέρμα γραντζερό.

Γραντσέολας, ὁ (ἰταλ. granchio = κάβουρας). Εἶδος μεγάλου κάβουρα ποῦ σκεπάζεται με ἄγριο, πρασινωπὸ χνούδι: Ἔπιασα ἓνα γραντσέολα κέ κάτ' μ'κρά καβούρια.

Γρέος, ὁ (καὶ γρέκος - βενετ. grego=ἄνεμος ἀπ' τὴν Ἑλλάδα): Βόρειος ἄνεμος χειμωνιάτικος (τὸ καλοκαίρι λέγεται λιβόρι): Μπεῖτε στὶς πελάδες γιατί' ἔβαλε γρέδ.

Γρέος - λεβάντες, ὁ (grego = Ἑλληνας + levante = ἀνατολή): Βόρειο-ἀνατολικὸς ἄερας: Ἔβαλε γρεδ - λεβάντε.

Γυκος, ὁ (Τουρκ yük). Γιούκος (σωρὸς ἀπὸ διπλωμένες κουβέρτες καὶ ὑφαντά): Ἔχ(ι) στὸ γυκὸ τς καραμελῶτες κουβέρτες.

Γυρεψούλι, τὸ (γυρεύω - ζητῶ κάτι). Ἐπίμονη ζήτηση πραγμάτων, ζητιανιά: Τὰ πράματα πῶχ(ι) εἶνε οὔλα ἀπὸ γυρεψούλια.

Γυροβολίδι, τὸ (γυροβολῶ). Καλαμένιο τεῖχος μπηγμένο στὸ βυθό, ποῦ δρίζει τὰ ἰβάρια (ἰχθυοτροφεία). Κάθε τόσο τὰ γυροβολίδια στενεύουν, μέχρι νὰ παγιδέχουν τὰ ψάρια, ποῦ στὸ τέλος τὰ βγάζουν με ἀπόχη: Σέ λίγες μέρες κλειοῦμε γυροβολίδ' κέ θὰ τ' ἀνοίξουμε καλὸ Γενάρ' τώρα.

Δ

Δειλινάω. Τρώω (κολατσίζω) τὸ δειλινό, τὸ ἀπόγευμα: Μόλις δειλίν(ι)σα κέ δὲ μέ π'νά(ι).

Δειλινό, τό. Τὸ ἀπογευματινὸ κολατσιό: Ἔλα νὰ φᾶς τὸ δειλ(ι)νό σ'.

Δείξη, ἡ. Οὐσ. τοῦ δείχνω, ποῦ χρησιμοποιεῖται στὴν ἔκφραση «καλή μ' δείξ'» ὅταν δείχνουν στὸ σῶμα τους ἓνα σημεῖο στὸ ὁποῖο κάποιος εἶναι ἄρρωστος πολὺ.

Δεκατίζω. Δίνω στὸ ἐλαιοτριβεῖο τὸ δέκατο ἀπὸ τὴν παραγωγή τῶν ἐλῶν μου. Ἐπάρχει καὶ σὲ στίχο τοῦ Σαχλίκη (Κρήτη - 15ος αἰώνας): «Τῆς Θάλασσας τὰ κύματα θέλω νὰ δεκατίσω».

Δέμπορει. Εἶναι ἄρρωστος (γ' ἐνικ. πρόσ. μόνο): Τί κάν(ι) ὁ Γιάν(ι)ς; — Δέμπῶρ'.

Διάζομαι. Τεντώνω τὸ νῆμα πρὶν τὸ ὑφάνω (τεχν. ὄρος): Θὰ διαστοῦ τὸ γνέμα γιὰ τὸν ἀργαλειό μ'.

Διασίδι, τὸ (διάζομαι - διάση). Στὸν ἀργαλειό: Αὐτὸ πού τεντώνουν τὸ νῆμα πρὶν τὸ ὑφάνουν: Δό μ' αὐτὴ τ' μπέτρα νὰ τεντώσῃ τὸ διασίδι μ'.

Διάσμος, ὁ. Παραφθ. τοῦ ἡδυ-οσμος-διόσμος: Βάνῃ στὶς κεφτέδες διάσμῳ.

Δικριάνι, τὸ (ἀρχ. δι-κρανος). Μεγάλου σκαλιστήρι με δυὸ δόντια: Μαζέβ' τὰ χῶρτάρια με τὸ δικριάν(ι).

Δ'λιὰ τση δ'λιᾶς (ἐπίρ.). Ἡ δουλειὰ τῆς δουλειᾶς. Τάχα, σὰν πρόφαση: Λέ(ι) πῶς ἔχ(ι) νὰ κάν(ι) ψώνια. Ἡ δ'λιὰ τση δ'λιᾶς γιὰ νὰ βγεῖ.

Δόλωσ, ὁ. Δόλωμα: Ἐχῶ δόλω στὸ καλάθ'.

Δοῦγα, ἡ (ἰταλ. doga). Χοντρὸ ὕφασμα: Φῶρά(ι) ἓνα σαμαρῶ-σκουτ' χῶντρὸ δοῦγα.

Δραγάτα, ἡ (ἀπ' τὸ δραγάτης=ἀγροφύλακας). Μικρὴ καλύ-βα πάνω σὲ ψηλὰ ὑποστηλώματα, σὰν παρατηρητήριον, πού φτιά-χνουν στὰ χωράφια: Φκιάσαμε μνιὰ δραγάτα γιὰ νὰ φ'λάμε τ' ἀμπέλι. Λέγεται καὶ ντραγάτα (Παλαμᾶς — «Τρισεύγενη»).

Δραπέτσι, τὸ (καὶ ντραπέτσι -δραπέτης οἶνος). Πολὺ ξυ-νός: Τὸ κρασί ἔγινε δραπέτσ'.

Δρόγκος, ὁ. Εἶδος χελιοῦ τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας, με πολλὰ κόκκαλα: Ὁ δρόγκος εἶνε μὲ βόρῳ ψάρ'.

Δρομάρι, τὸ (ἀπ' τὸ δρομάς=εἶδος καμήλας). Σκληρὴ ἢ ἀνώμαλη ἐπιφάνεια: Τὸ στρῶμα σὰν νᾶχ(ι) δρομάρια.

Ε

Ἐγκωμος (εὐ + ὄγκος). Εὐσαρκος, παχύς ;Γυναίκα ἔγκομ' κέ δὲ μπόρεῖ νὰ κουν(ι)θεῖ.

Ἐδῶθε (μεσαιων. ἐπίρ. ἐδῶ + ἀρχ. καταλ. -θεν). Πρὸς τὰ ἐδῶ, πρὸ ἐδῶ: Ἐλάτε ἐδῶθε. Τὸ χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Σολωμὸς («Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι»).

Ἐδῶθενες Πιὸ λαϊκὸς τύπος τοῦ ἐδῶθε: Ἐδῶθενες τὰ νερά εἶνε πιὸ παγανᾶ (ρηχά).

Ἐκεῖθε (ἀρχ. ἐπίρ. ἐκεῖ + καταλ. -θεν), Πρὸς τὰ ἐκεῖ, πρὸς ἐκεῖ, πέρα ἀπὸ ἐκεῖ: Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο, (Δ. Σολωμός - «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι»).

Ἐκεῖ-γιά. Ἐκεῖ δά: Κοίτα ἐκεῖ-γιά, μ' φαίνεται ὅτ' κἀτ' κνίετε.

Ἐκεῖθενες. Πιὸ λαϊκὸς τύπος τοῦ ἐκεῖθε: Μαρὲ πεδιά, αἰ παγαίν'τε ἐκεῖθενες.

Ἐκειὸ-γιά. Ἐκεινο δά: Ἐκειὸ-γιά τὸ φαῖ θὰ φᾶς μόνῳ; Ἐκειὸς (καθ' ἑλξιν ἀπ' τὸ αὐτός). Ἐκεῖνος: Ἐκειὸ τὸ πεδί. Κι' ὅταν δείχνουμε: Ἐκειὸ-ἐκεῖ. Ὁ τύπος χρησιμοποιεῖται πολὺ κ' ἀπ' τὸ Δ. Σολωμό.

Ἐμπασε (στὸν ἀόρ. πάντα). Ἐφερε ἀέρα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ βραδυνὸ ἀεράκι λέγεται νυχτόμπασμα: Βᾶλ' τὸ πανδφ'ρι' σ', γιατί ἔμπασε.

Ἐμπος, ὁ. Ἀέρας. Στὸν πληθ. ἔμπατα: Θᾶχῳμε ἔμπατα τ' νύχτα.

Ἐντεσε (συνήθως στὸν ἀόρ. ντένω=τυχαίνω). Ἐτυχε: Ἐντεσε νὰ συναντηθοῦμε.

Ἐξεπιτούτου (ἐπὶ τούτου τοῦ σκοποῦ). Ἐπίτηδες: Τῶκανε εξεπιτούτου γιὰ νὰ μέ π'ράξ'.

Ἐτος-ἔτη-ἔτο: Παραφθ. τοῦ νᾶτος - νάτη - νᾶτο (στοὺς ἑπτan. ἔντος): Ἐτὸ τὸ κλειδί, τὸ βρῆκα (τὸ θηλ. προφέρεται ἐτήν(ι)).

Z

Ζαβλακωμένος (ζαβὸς + βλάκας). Ἀποβλακωμένος, ζαλισμένος: Ζαβλακωμένος ἀπ' τὸν ἥλιῳ.

Ζαβλακώνω. Ἀλαλιάζω, χαζεύω: Ζαβλάκῳσα ἀπ' τς φόνες.

Ζαγόρνα, ἡ. Θαλασσοπούλι ἄγριο καὶ ψαροφάγο: Οἱ ζαγόρνες β'τᾶνε στ' θάλασσα κι ἀρπάξ'νε τὰ ψάρια.

Ζάλη, ἡ (ζαλίζομαι). Ἀμὸκ, ἐπιληπτικὴ κατάσταση, λύσσα (ὄχι ἡ συνηθισμένη ζάλη πὸς τὴν τοπικὴ διάλεκτο λέγεται «ζαλάδα»): Τί ζάλ(ι) σ' ἔπιασε; Καὶ κατᾶρα: Κακὴ ζάλ(ι) νὰ σέ βαρέσ'.

Ζαλιά, ἡ (ζαλώνομαι). Φορτίο μὲ ξύλα πὸς ἔφερναν πάνω στὴν πλάτη οἱ χωρικές γιὰ νὰ πουλήσουν στὴν πόλη καὶ φώναζαν: Ζαλιά, φιλ'νάαδα!

Ζαλίμι, τό. Πολύ ζωηρό παιδί: Κοίτα τί κάνανε αὐτὰ τὰ ζαλίμια.

Ζαμπαρέλλα, ἡ (καὶ ζάμπα). Πολύ μικρὸ ψάρι (2-3 πόντους) μὲ βαριά μυρωδιὰ πού παλιότερα τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ δόλωμα: Βρῶμίσανε τὰ χέρια μ' ἀπ' τς ζαμπαρέλλες πῶπιασα.

Ζάντζα, ἡ. Ἰδιοτροπία, γκρίνια: Σήμερα τὸ πεδὶ ἔχ(ι) ζάντζα.

Ζαντζάρης, α, ικο. Ἰδιότροπος. Αὐτὸς πού κάνει πείσματα: Αὐτήν(ι) ἡ τσοῦπα εἶνε πὸλὺ ζαντζάρα.

Ζαντζεύω. Πεισματώνω, νευριάζω χωρὶς λόγο: Πῶς ζαντζεφες ἔτσ';

Ζαργάνα, ἡ. Ξιφοειδὲς ψάρι ἀσπροπράσινο, μήκους 25 ἐκ.— 1 μ.: Μνιὰ γ(ι)ναίκα ἀδύνατ' σὰ ζαργάνα.

Ζαχαράτο, τὸ (ζάχαρη - ζαχαρωτὸ μὲ ἐπίδρ. τῆς καταλ.-ἄτο, πού εἶναι συνηθισμένη σὲ πολλὰ γλυκὰ: μαντολάτο, μαντζουνᾶτο κ. ἄ.). Κουφέτο: Ζαχαράτα ἀπ' τὸ γάμδ τ'.

Ζεμπίλι, τὸ (Τουρκ. zembil) Ψάθινη τσάντα πού ἔβαζαν τὰ ἐργαλεῖα τους οἱ μαστόροι: Ἡ πλάν(ι) εἶνε μέσα στὸ ζεμπίλι τ'.

Ζεστοκοπιέμα. Ζεσταίνομαι γιὰ τὰ καλά: Ἄναψα φोटούλα κέ ζεστοκόπηθ'κα.

Ζεχλιάρης. Πολύ βρώμικος: Εἶνε διαρκῶς ἄπλυτὸς κέ ζεχλιάρ'ς.

Ζέχνω (ἀρχ. ὄζω - μεσ. ζένω). Μυρίζω πολὺ ἄσχημα. Συνηθ. ἔκφραση: Ζέχν(ι) κέ κατελών(ι).

Ζλάπι, τὸ (ζουλάπι - μεσ. ζουλάπιον - ρουμ. zularē). Μικρὸ ζῶο: Πὸνηρὸς σὰ ζ'λάπ'.

Ζούδι, τὸ (ἀρχ. ζῶον - ζώδιον). Ζωάκι, ζουζούνη: Ξέρ'ς τί ζούδια εἶν' αὐτά; Καὶ μεταφ. πειραχτήριο.

Ζουγκλάω. Λυγίζω: Ζουγκλά(ι) τὰ σίδερα.

Ζουμπᾶς, ὁ (Τουρκ. zimba: εἶδος ἐργαλείου). Μόνο μεταφ. πολὺ κοντὸς ἄνθρωπος: Εἶνε στ'ν τελευταία σειρά, γιὰτὶ εἶνε ζουμπᾶς.

Ζουμπάω. Πιέζω, ζουλάω: Τὸ ζ'μπᾶς κὶ ἀνάβ' ἕνα φῶσάκ(ι).

Ζουμπερό, τό. Ὅ,τι καὶ τὸ ζούδι.

Ζουπακιάζω. Ζουπάω, πιέζω κᾶποιον τόσο δυνατὰ, ὥσπου νὰ τὸν στίψω ἢ νὰ τὸν καθήσω: Τὸν ἔπιασα κέ τὸνε ζουπάκιασα.

Ζόφα, ή. Ἰδιοτροπία, ἀθέτηση ὑπόσχεσης, γυμνάσιο: Μᾶς κἀν'νε ζόφες.

Ζωγούλα, ή (ἀπ' τὸ ὄνομα κάποιας κουτῆς γυναίκα). Πολύ χαζή γυναίκα: Ντίπ' ζωγούλα εἶσε;

Θαλασσομάχος, ὁ. Παντελόνι ἀπὸ κάμποι, σὲ μάκρος τρουά-κάρ, δεμένο στὸ κάτω μέρος, πὸν φοροῦν οἱ ψαρᾶδες στὰ ἰβάρια, γιὰ νὰ περπατοῦν μὲ αὐτὸ στη θάλασσα: Φόρεσε τὸ θαλασσομάχῳ τ' κέ μπῆκε στὸ νερό.

Θαράπαση, ή. Ἐνακούφιση. Καὶ στὸν Ἐρωτόκριτο: Πολλή θαράπαση, παρηγοριά, μεγάλη (δ. 737).

Θαραπέυω. Ἐνακουφίζω, ἱκανοποιῶ. Συνήθως στὸν ἀόρ. μ. φωνῆς. Θαραπάηκα: Θαραπά(ι)κα κόψ'μῶ (εἰρων. γιὰ κάτι πὸν μᾶς δυσαρεστεῖ). Ἐποτακτική: Νὰ θαραπαοῦ.

Θεατρίζω. Ἐκθέτω, γελοιοποιῶ (κατὰ τὴν ἔκφραση «μ' ἔκανε θέατρο» = μὲ γελοιοποίησε): Μᾶς θεάτρισε μετὰ τὰ καμπαέτια σ'.

Θέατρο. Ρεζίλι (κατηγ. ἀμετάβλητο): Γίν(ι)καμε θεάτρῳ.

Θέρισμα, τό. 1) Μεγάλη εὐκοιλιότητα: Τὸν ἔπιασε θέρ'σμα. 2) Μεγάλο κρῦο: Ἦξῶ κἀν(ι) θέρ'σμα.

Θερμαίνωμαι (ἀρχ.) Μὲ πιάνει πυρεττὸς μὲ ρῖγος: Θερμάθηκε. Εἰρων. ἔκφραση, ὅταν κανεὶς προσπαθεῖ νὰ παραβλέπει τὰ βάσανά του: Ἦς εἶνε καλὰ κι ἄς θερμαίνετε.

Θέρμη, ή. Πυρεττὸς. Παροιμ. ἔκφραση δηλωτικὴ τσιγγουναῖς: Δὲ δίν(ι) οὔτε τ' θέρμη τ'.

Θηλύκι, τό (θηλιά). Κουμπότρυπα: Ἦβαλα τόσα κουμπιὰ ὅσα θ'λύκια.

Θηλυκώνω (θηλύκι). Κουμπώνω: Θηλ(ι)κὼν(ι) τ' μπόλκα τς.

Θηρίος, α, ο. Πολὺ μεγάλος: Μνιὰ θηρία αὐλή.

Θρουμπούκι, τό (δρούπα -ὄριμος καρπὸς μὲ ἐπίδραση ἀπ' τὸ «μπουμπούκι»). Θρεμένος, ἀφρᾶτος: Ἦπ' τὸ ξεκαλδκεριὸ γύρ'σε θρουμπούκι(ι).

I

Ἰβ α ρ ᾱ ς, ό. Ἰδιοκτητήης ἢ καὶ ἀπλός ψαρᾶς ἰβαριοῦ (βλ. παρακάτω): Εἶνε σκληρῆ ἢ ζοῆ τὸν ἰβαράδδνε.

Ἰβ ᾶ ρ ι, τὸ (Λατιν. νιναγιουμ -μεσαιων. βιβάριον). Ἰχθυοτροφεῖο. Τὰ ἰβάρια εἶναι συνήθως πάνω σὲ μικρὰ ξερονήσια: Στὸ ἰβάρ' ψαρέβ'νε κέ τήν(ι) μέρα κέ τ' νύχτα.

Ἰβ α ρ ῖ σ ο ς. Ἄνθρωπος ἢ ἀντικείμενο ἰβαριοῦ: Τὰ ἰβαρίσα ψάρια εἶνε πιὸ θρεμμένα.

Ἰ γ κ λ ε ς, οἱ. Λουριά στὰ πόδια τῶν ἀτίθασων ἀλόγων γιὰ νὰ συγκρατοῦν τὸ βῆμα τους: Περπατά(ι) σὰ νᾶχ(ι) Ἰγκλες στὰ πὸ-δάρια τ'.

Ἰ σ κ ι ε ρ ό ς, ἠ, ό. Μὲ καλὸ ἴσκιο (λένε καὶ ἰσχυρός), συμπαθητικός: Ἰσκιερὸ πεδάκ(ι).

Ἰ σ κ ι ω μ έ ν ο ς. Τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγούμενο: Εἶνε τόσῳ ἰσκιὸ-μένῳ σπῖτ' π' δὲ σ' κάν(ι) καρδιά νὰ φύβγ(ι)ς.

K

Κ α β ᾶ λ ι α, τά. Χόρτα θυσανωτά σὰν χνούδι, πού δημιουργοῦνται στὸ βάθος τῆς θάλασσας: Ἐπεσ' ἢ γαίτα στὰ καβάλια. Κ α β ᾶ τ σ α, ἠ. Χοντρὸ χέλι. Οἱ ψαράδες λένε πὼς ἠ καβάτσα εἶναι τὸ θηλυκὸ τοῦ χελιοῦ. Εἶναι ἄσπρο ἀπὸ κάτω καὶ πράσινο ἐπάνω. Ἐχει περιφ. 15 ἑκατ.: Ἐφκιασα καβάτσες μπουργέτῳ.

Κ α γ κ α θ ι ᾶ ζ ω (γαλ. se coaguler). Ἐπληγῆ ἐπουλώνεται καὶ τὸ αἷμα ἀρχίζει νὰ κάνει κρούστα: Ἐκεῖ π' βάρεσα καγκάθιασε.

Κ ᾶ γ κ α θ ο, τό. Κρούστα ἀπὸ ξεραμένο αἷμα πάνω σὲ κλεισμένη πληγῆ: Ὅταν πέσ' τὸ κάγκαθῳ, ἔχ(ι) γερέψ' ἠ πληγῆ.

Κ α ζ ᾶ ρ μ α, ἠ (ἰταλ. caserma). Στρατώνας. Μεταφ. Αὐτὸ τὸ σπῖτ' εἶνε μεγάλῳ σὰ γκαζάρμα.

Κ ᾶ η ς, ό (ἐκάη ἢ Κάιν). Πολὺ μαῦρος: Ἄπ' τὸν ἠλιοῦ ἔγινα Κά(ι)ς.

Κ α θ α ρ ό χ ε λ ο, τό. Εἶδος χελιοῦ πού ἔχει πολὺ λίπος: Φκιάσ' τὰ καθαρόχελα στὸ φουρνῳ.

Κ α θ ῖ κ λ α, ἠ (βενετ. cadegla - κάθομαι). Καρέκλα: Πᾶρε μινὰ καθίκλα καὶ κάτσε.

Κακάβι, τὸ (μεσαιων. κάκαρο). Τσουκάλι πὺ μῆσα βράζουσι τὰ ψάρια (κακαβιά) στὰ ἰβάρια: Ἔβαλε τὸ κακάβ' στ' μυρῶστιά. **Κακαρέντζα**, ἦ. Χνουδωτὴ ἀκαθαρσία τῆς λιμνοθάλασσης: Στὰ ρηχὰ πλένε κακαρέντζες.

Κακατσίδα. Ὑπάρχει μόνο στὴν ἔκφραση «ἅμα μᾶς ματαδοῦνε, κακατσίδες νὰ μᾶς ποῦνε», πὺ δηλώνει πὺς ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴν γνώμη τῶν ἀγνώστων (πὺ δὲν θὰ ξαναδοῦμε).

Κακονιός, ἄ. Ἄσχημος: Εἶνε κακονιά ἢ μαῦρ' κέ δὲ ἔνε κ(ι)τά(ι) κανέννας.

Καλαμίδα, ἦ. Μεγάλο καλάμι: Θὰ πᾶρῶ μνιὰ καλαμίδα κέ θὰ τ'ς κυν(ι)γήσῶ.

Καλαμοκάνι, τὸ (καλάμου-κανί). Τὸ κομμάτι τοῦ καλαμιοῦ πὺ μεσολαβεῖ ἀπὸ κόμπο σὲ κόμπο: Ἐφκισσα φλῶγέρα μ' ἕνα καλαμοκάν(ι).

Καλαμωτή, ἦ. Καλάμια πλεγμένα μὲ φλούδι μὲ τὰ ὁποῖα φτιάχνουσι τεῖχος γιὰ νὰ χωρίζει τὰ ἰβάρια. Μ. Μαλακάσης «Τὸ τραγουδάκι τῆς Λιμνοθάλασσης»:

Καλαμωτὴ - καλαμωτὴ
παίρνοντας, παίναμε μαζί.

Καλαπόδι, τὸ (ἀρχ. καλάπους). Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τρέχουσα ἔννοια (στὴν τσαγκαρική), χρησιμοποιεῖται στὴν ἔκφραση: Ρίχν(ι) καλαπόδια = βρέχει πολὺ δυνατά.

Καλαρέσω (πλεον.). Ἀρέσω πολὺ, βολεύω: Θὰ σ' καλάρεσε νὰ σέ πληρώνανε κέ νὰ καθόσ'να.

Καλλιιάζω (ἀρχ. καλλιὰ = φωλιά). Ταιριάζω: Δὲν καλλιιάζ' μ' αὐτόνε τὸν ἀνθρῶπῶ.

Καλλιιά μου (ἐπίρ. προσδιορ. «εἰς τὴν καλλιάν μου» — καλλιὰ = φωλιά, πρβλ. «αἰ καλλιαι τῶν ἀγγέλων»). Σπίτι μου μὲ εὐρεία ἔννοια ὅπως τὸ γαλ. chez moi. Πᾶμε καλλιὰ μας (δηλ. πᾶμε σπίτι μας, πᾶμε στὸ δικό μας κόσμο). Καὶ συχνά: Πά' καλλιὰ μας.

Καλοῖσκιωτος. Αὐτὸς πὺ ἔχει καλὸ ἴσκιο, συμπαθητικός: Εἶνε καλοῖσκιῶτῶ σπῖτ'.

Καλοπάϊκος. Καλόβολος, μαλακός: Καλοπάϊκα πεδάκια.

Καλοσκαρίζω. Δοκιμάζω γιὰ πρώτη φορὰ ἐποχιακὸ φροῦτο (ἢ γλυκό): Τὰ κεράσια δὲ ντὰ καλοσκαίρρ'σα ἀκόμα.

Καλοσυνεύει (ὁ καιρός). Βελτιώνεται: Μετὰ τ' βροχῆ θὰ καλοσ'νέψ'.

Καλοσύνη, ή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τρέχουσα ἔννοια, σημαίνει καλὸς καιρὸς: Σήμερα ἔχ(ι) (ἢ κάν(ι)) καλοσύν(ι).

Καλταμπάνα, ή. Γυναίκα δυναμική, φωνακλοῦ καὶ καπάτσα: Ξέρ'ς τί καλταμπάνα εἶν' αὐτήν(ι); Σὲ π'λά(ι) κέ σ' ἀγοράζ'.

Καμακοπήρουνο, τὸ. Τὸ μεγάλο πηροῦνι ποῦ εἶναι μπηγμένο στὴν ἄκρη τοῦ καμακιού: Μ' ξεκόλ(ι)σε τὸ καμακοπήρουνο κι ἔμ'νε μέσ' στὸ βουλκὸ.

Καμάρα, ή. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἔννοια τοῦ θόλου, σημαίνει καὶ γέφυρα. Ὁ δρόμος ποῦ πηγαίνει στὴν Τουρλίδα (ἄκρη τῆς Λιμνοθ.) ἔχει ἑφτά καμάρες: Κάθοντε στ' μπρώτ' καμάρα.

Καμοῦφο, τὸ (ἰταλ. camuffare = μεταμορφώνω). Βολάν: Ἔραψα γύρα-γύρα ἓνα καμοῦφο.

Καμπαέτι, τὸ. Σκέρτσο, κάωμο: Δὲν μ' ἀρέσ'νε αὐτὰ τὰ καμπαέτια.

Καμπιάζω. Ντουμπλάρω μὲ ὕφασμα ἓνα στρῶμα ἢ ἓνα πάπλωμα: Ἀγόρασα μιὰ σακοδράφα γιὰ νὰ καμπιάσῃ ἓνα πάπλωμα.

Καμπλιάφι, τὸ (παραφθ. τοῦ καλιμαύκι). Μεταφ. γελοῖο καπέλο: Φόρεσε ἓνα καμπλιάφ' σὰ γκατρὸκάνατο.

Καμπρί, τὸ. Χοντρό, φτηνὸ ὕφασμα: Τὸ ντύμα τς μηχανῆς τῶφκιασα μὲ καμπρί.

Κάν. Ἦ (ὅταν ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μεγάλη): Κάν σήμερα, κάν αὔριδ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀστεῖο: Κάν δήμαρχος, κάν κλητήρας.

Κάναλη, ή (ἀπ' τὸ ἰταλ. canale). Ἀνοιχτὴ ἔκταση πρὸς τὴ λιμνοθάλασσα μὲ ἔδαφος ἀπὸ ξερὴ λάσπη κι ἀλάτι ποῦ μοιάζει μὲ τσιμέντο: Τὰ πεδιά παίζ'νε στ' κανάλ(ι).

Κάνε. Τουλάχιστον: Ἐχ(ι) λεφτὰ κάνε ἢ θὰ μείνουμε ἀμανάτ'; (Καὶ στὸν Ξενόπουλο).

Κανίσκι, τὸ (ἀρχ. κάνεον - κανίσκι). Μεγάλο, ξέβαθο πανέρι μὲ δῶρα: «Τοῦ γάμου τῆς κανίσκι». (Κρυστάλης - «Τὸ Κέντημα τοῦ μαντηλιού»).

Κανίστρα, ή (ἀρχ. κάνιστρον). Μεγάλο πανέρι γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ: Μνιὰ κανίστρα γιὰ τ' ἀσιδέρῳτα ροῦχα.

Κάν καὶ κάν. Κάθε εἶδους σπουδαῖοι ἄνθρωποι: Τ'νε ζητήσανε γιὰ γάμῳ κάν καὶ κάν.

Κάνω χῶρα. Πηγαίνω ἀπ' τὸ ἰβάρι στὴν πόλη: Κάθε Σάββατὸ οἱ ἰβαραδες κάν'νε χῶρα.

Καπέ (προσφων. «μωρή καπέ»). Σουσουράδα, τσαμπερόνα:
Εἶν' αὐτήν(ι) μινιά καπέ!

Καπέτα, ἡ (ἴσως ἀπ' τὸ ἰταλ. *capo*). Σκάλα στὰ μαλλιά ἢ μπροστὰ στὸ μέτωπο: Ἔφκιασε τ' γκαπέτα τ' κέ τ'νε κόλ(ι)σε μέ λεμόν(ι).

Καπετωτός. Αὐτὸς ποὺ καταλήγει σὲ καπέτες, σὲ γλώσσες:
Τὸ χαρτί πῶβαλα στ' μπιατόθ(ι) τῶκῶσα καπετότο.

Καπλατίζω. Ντουμπλάρω (κυρίως μὲ ὕφασμα): Καπλάτ' σα τὸ πάπλωμα, γιὰ νὰ μὴ γλυστρά(ι).

Καραβούλι, τό. Κούνημα τῆς βάρκας ἀπ' δῶ κι ἀπὸ κεῖ:
Στὰ πεδιά ἀρέσ' νὰ κάν'νε караβούλια.

Καρακσηδόνα, ἡ (καρά=μαύρη ἢ κόραξ + ἀδόνη). Γελοία γυναικα: Τὶ τ'ν παντρεύτ'κε αὐτήν(ι) τ' γκαρακαηδόνα;

Καρακαμπίλα, ἡ. Μεγάλος, ἀχανὴς χώρος: Μινιά ἀποθήκ(ι) καρακαμπίλα.

Καραμελλωτή. Ὑφαντὴ κουβέρτα μὲ πολύχρωμα τετραγωνάκια.

Καραμπαμπάς, ὁ. Πολὺ μεγάλο σπίτι: Αὐτὸ τὸ σπίτι εἶνε καραμπαμπάς.

Καρατάρω (ἰταλ. *caratare*). Ὑπολογίζω: Ἄπ' τὸν ἡλιὸ μπῶρεῖ νὰ καρατάρ' τὶ ὥρα εἶνε. (Καὶ στὸν Ξερόπουλο).

Καραφάνταλος, ὁ. Ψηλὸς κι ἀσουλούπωτος ἄντρας:
Τ'ν εἶδα στὸ δρόμο μ' ἕνα καραφάνταλῶ.

Καρακαλέτσι, τό (λατιν. *caracalla* -μεσαιων. καρκάλιον)
Κοκίτης: Λάλ(ι)σε τὸ πεδί ἀπ' τὸ καρκαλέτσ'.

Κάρκώνομα. Πνίγομαι στὴν κατάποση: Καρκώθ'κε μέ τὸ σάλιῶ τ'.

Καρμαλώνομα. Ἀρπάζω καὶ χρησιμοποιοῦ για δικό μου κάτι ξένο: Καρμαλώθ'κε τὰ ροῦχα μ'. Φονάξτε τς:

Τσαρούχῶ, τσαρούχῶ

βγῶλ' τὸ ξενὸ ροῦχῶ!

Καρπώνομα (καρποῦμαι). Τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγ. Τὸ καρπώθ'κε γιὰ τὰ καλὰ τὸ φ'στάνι μ'.

Καρτσμᾶς, ὁ. Κρέας μαγειρεμένο μαζί μὲ ρύζι στὴν ἴδια κατσαρόλλα: Μὴ ντό φκιάν(ι)ς καρτσμᾶ, ἀλλὰ χῶρια τὸ ρύζ'.

Καρφοδέλλα, ἡ (καρφώνω). Φουρκέτα: Κρατᾶ(ι) τὸ γκότσῶ τς μέ καρφοδέλλες.

Κάσισμα, τό. Πένσα σὲ φόρεμα γιὰ νὰ ἐφαρμόζει καλύτερα: Βάλε μ' ἓνα κάσισμα μπρῶστά, γιατί μ' πλέ(ι) τὸ φ' στάν(ι).
Κασκαρίκα, ἤ. Κάζο. λαχτάρα: Θὰ ντ' κάνῶ μεγάλ(ι) κασκαρίκα.

Καστίγιο, τὸ (λατιν. castigo=τιμωρῶ). Βασανιστήριο, γυμνάσιο: Τ' κάν(ι) καστίγια.

Καστραβέτσι, τό. Ἀγγούρι: Ἐκῶσα δυὸ καστραβέτσα ἀπ' τὸ γκῆπῶ.

Καταῆ (ἀρχ. κατὰ - γῆς - παραφθ.). Καταγῆς: Ἐκατσο καταῆ κέ γιόμ'σα χώματα.

Κατακλείδι, τό. Γνάθος: Τρέμ' τὸ κατακλείδι τ' ἀπ' τὸ κρῦδ.

Κατὰ γυναικοῦ (ἐπίρ.). Μόνο γυναῖκες: Μείναμε κατὰ γ(ι)νεκοῦ.

Κατακ'τός. Πάρα πολὺ κουτός.

Καταντροῦ (ἐπίρ.). Μόνο ἄντρες: Πήγανε ἐκδρομὴ καταντροῦ.

Καταπιάγκα, ἤ. Κατεβατό: Τόγραψε μινὰ καταπιάγκα φάρμακα.

Καταράχτης, ὁ (καταραχτή). Μικρὴ πόρτα, ποὺ ἀνοίγει στὸ πάτωμα, καταπαχτή: Ἄνεϊ τὸ γκαταράχτ' κέ κατεβαίν(ι) στὸ κατώ(ι).

Καταχέρι, τό. Δυνατὴ δόση: Ἐφαγε ἓνα καταχέρ' ξύλῶ.

Καταχωνιάζω. Κρύβω βαθειά. Ποῦ καταχώνιασες τὰ λεφτὰ κέ δὲ ντὰ βρίσκῶ; (καταχωνιάζομαι=χώνομαι κάπου καὶ δὲ φαίνομαι ἢ πέφτω σὲ βαθὺ ὕπνο).

Κατάχωση, ἤ. Καταπαχτή: Κρῦψ' τὸ στ' γκατάχῶς'.

Καταψά, ἤ (καταπίνω) Γουλιά: Ἐπια δυὸ καταψές νερό.

Κατελώνω. Μυρίζω πολὺ ἄσχημα: Μέσ' στὸν ἀπόπατῶ κατελών(ι).

Κατίνα, ἤ (ἰταλ. catena). Σανίδα δυναμωμένη μὲ σίδηρο καὶ μὲ τρύπα στὴ μέση ὅπου μπαίνει ὁ ἰστός τοῦ πανιοῦ: Ἡ κατίνα τς γαῖτας εἶνε μ'σὸ μέτρῶ πρὶν ἀπ' τ' πλώρ'.

Κατμάρι, τό. Γλυκὸ καμωμένο μὲ φύλλα ζύμης, βουτηγμένα στὸ μέλι: Τ' Χριστοῦ φκιάνῶμε κατ'μάρ'.

Κατροκάνατο, τό (κανάτι γιὰ κάτουρο). Δοχεῖο νύχτας: Ἄδειασ' τὸ κατρῶκάνατῶ τ' πεδιοῦ.

Κατσαίρω. Σηκώνω τὸ πανὶ τῆς βάρκας: Βάζω τὸ ἄλμπουρο

στην κατίνα, άπλώνω, τὸ πανί καί τὴν άντένα, τραβάω τὴ σκότα (κάτω σχοινί): Κατσάρ'σα κέ ξεκ(ι)νήσαμε.

Κατσαρισμένο (πανί). Άνοιγμένο, άπλωμένο: Είχα κατσαρ'σμένο τὸ πανί, γι' αὐτὸ μ' σκίστ'κε.

Κατσμάμαλο, τό. Θαλασσινὸς μικροοργανισμὸς, χωμένος μέσ' στὴν άμμο ἢ στὸ βοῦρκο ποὺ χρησιμεύει γιὰ δόλωμα: Μπήξε καλάμια, γιὰ νὰ βγάλουμε κατσμάμαλό.

Κατσοῦλα, ἡ (Ρουμαν. *casiula*—Λατιν. *casula*) 1) Ὅταν άνάφ. σὲ ανθρώπους=κουκούλα: Είχε κέ κατσοῦλα τὸ πανδφόρι τς. 2) Σὲ σπίτια=σκεπή: Παροιμ. έκφραση ὅταν δὲν ξέρομε ποὺ βρίσκεται κάτι: Ξέρῶ γῶ ποὺ εἶναι; Στ' γκατσοῦλα τ' φούρν'.

Κατώι, τὸ (κάτω-γαίον). Ὑπόγειο: Κάθετε στὸ κατώ(ι), γιατί νοίκιασε κέ τὸ μετζάδ.

Καφκιά, ἡ. Πλατύ, ξύλινο γουδί: Δὸ μ' τ' γκαφκιά νὰ φκιάσῶ άλιάδα.

Καψάζομαϊ (καίω-κάψα). Άρρωσταίνω, ἔχω πυρεττό: Τὸ πεδί καψάστ'κε. Δὲν εἶνε καλά.

Καψώνω (μεσαιων. καῦσος). Ζεσταίνομαι. Κάψῶσε κι ἔβγαλε τὸ σακκάκι τ'.

Κερδαίνω. Λαϊκὸς τύπος τοῦ κερδίζω: Κερδαίνῶ χίλιες δραχμές. (Τὸν χρησιμοποιεῖ καί ὁ Μακρυγιάννης).

Κερέτσι, τό. Μεῖγμα άπό άσβέστη καί άμμοκονίαμο μὲ τὸ ὁποῖο σοβατίζουν τὰ σπίτια: Πῆρε κερέτσ' νὰ φκιάσ' τὸ ντοῖχό.

Κερώνω (άρχ. κηρίον -μεσαιων. κερί). Ἐκτὸς άπ' τὴν τρέχ. μετάφ. ἔννοια χρησιμοποιεῖται στὴν κυριολεξία: Βουτάω τὰ αὐγοτάραχα στὸ κερὶ γιὰ νὰ διατηρηθοῦν: Πᾶρε νὰ κερῶ(ι)ς τ' αὐγοτάραχα.

Κεσέμι, τό. Στὰ χωριά λένε τὸ πρῶτο κριάρι, ποὺ μπαίνει μπροστά στὸ κοπάδι. Στὸ Μέσ. μόνο μετάφ. χρησιμοποιεῖται καί σημαίνει χαϊδεμένο παιδί, καμάρι: Αὐτὴν(ι) ἦτανε τὸ κεσέμ' τ' σπιτιοῦ τς. Τ'ν εἶχανε μῆλδ κέ τ'ν μυρ'ζόντανε.

Κεσές, ὁ (Τουρκ. *Kese*). Μικρὸ γυάλινο δοχεῖο, σάν φοντανιέρα ὅπου βάζουν τὰ γλυκά τοῦ κουταλιοῦ ἢ τίς μαρμελάδες: Βᾶλ' τὸ ρετσέλ(ι) στὸ γκεσέ.

Κεφάλι, τό. Πίσω πῦρα (βλ. λέξη) ἴβαριοῦ: Αὐτὸς δλέβ' οὐλό στὰ κεφάλια.

Κεφαλιώτης. Ὁ ψαρᾶς πού δουλεύει σὲ κεφάλι (βλ. προηγ.): Οἱ κεφαλιῶτες ἀλειέψανε περσότερα (ἢ πὸλ(ι)σσότερα). **Κιάρος** (Ἰταλ. chiago). Καθαρός, διαυγής: Τὸ νερό εἶνε κιάρῶ.

Κιαρατένικο (σὲ οὐδέτ. κερατένιο, καταλ.—ικο συνηθ. στὸν τόπο). Χαϊδευτικὴ βρισιά: Εἶδες τί κάνανε τὰ κιαρατέν(ι) κα;

Κιάσο, τὸ (Ἰταλ. chiasso=θόρυβος). Τουπέ, σκέρτσο: Περπατᾶ(ι) μέ κιᾶσῶ.

Κιό. Μά, ἀφοῦ: Κιὸ ἐσὺ μοῦχες πεῖ πὼς δὲ θάβγαινες, πὼς βγῆκες τώρα;

Κιούμπας (ἐπίρ.). Κάτω ὄλοι μαζί, «στρωματσάδα» στὸ πάτωμα: Πέσανε κέ κ(ι)μ'θήκανε κιούμπας.

Κλαμπανίζω. Κουνάω τὸ σταλίκι (βλ. λέξη) μέσα στὸ νερό: Κλαμπάν(ι)σε γιὰ νὰ φύβγ(ι) ὁ βοῦλκός.

Κλάρα, ἢ. 1) Κλαρωτὸ ὕφασμα γιὰ κάλυμμα ἐπίπλων: Ἔραψε μινὰ κλάρα γιὰ τὸ τραπέζ'. 2) Κλαδι - παγίδα γιὰ νὰ πιάνουν γαρδέλια: Σταίνῶ (στήνω) κλάρα.

Κλαρίδα, ἢ. Κλάρα ἀπὸ ἀγκάθια ἢ ἀπὸ σχῖνο ἢ σμυρτιά πού ἐμποδίζει τὰ ψάρια νὰ φεύγουν: Ἔβαλε μινὰ κλαρίδα κέ περιμέν(ι) νὰ δεῖ τί θὰ πιάσ'.

Κλήρα, ἢ. Παιδιά, ἀπόγονοι: Δὲν τ'ς ἐμ'νε κλήρα.

Κλοκακίζω (ἤχοποιητ.): Ἔνα ὑγρὸ κλοκακίζει ὅταν κουνιέται μέσα σ' ἓνα δοχεῖο: Τὸ κρασι κλόκακίζ' μέσ' στ' μπουκάλα.

Κλούκι, τό. Ἄμορφο καὶ δυσκίνητο ὄν: Αὐτὴν(ι) ἢ γ(ι)ναίκα γέρασε κέ γίν(ι)κε κλούκ(ι).

Κλωνά, ἢ (κλώθω). Κλωστή: Πέρα τ' γκλὸνὰ στὸ βελόν(ι).

Κμέστι, τό. Ξύλο πού μπαίνει μέσα στὸ καμάκι, κι' ὅπου στερεώνεται τὸ καμακοπήруνο: Μῶφ'γε τὸ κμέστ' κέ μῶμ'νε τὸ καμάκ(ι) μέσ' στὸ βοῦλκῶ.

Κμπάνιο, τό. Ἀπόθεμα: Ἔκανα κμπάνιῶ, γιὰ τὸ χ(ι)μῶνα.

Κόκκα, ἢ 1) Μικρὸ, λεπτὸ κομμάτι σαπούνι πού ἔβαζαι γιὰ νὰ ἐρεθίσουν τὸ ἔντερο καὶ νὰ ἐνεργηθοῦν: Βᾶλ' τ' μινὰ κόκκα κέ θὰ ντὸ βγάλ(ι) ἀμέσῶς. 2) Τὸ διχαλωτὸ κάτω μέρος τοῦ σταλικιοῦ.

Κοκκινογούλι, τό. Πατζάρι: Βρᾶσ' τὰ κόκ(ι)νὸγούλια.

Κόκκοτος, ὁ. Παληὰ ὀνομασία τοῦ κόκκορα.

Κοκόσα, ἢ. Καρῦδι: Σπάθ κοκόσες γιὰ νὰ φκιάσῃ γλυκό.

Κοκοφρίγκι, τό. Εἶδος πίτας, πού φτιάχνουν στὰ χωριά, καὶ κατ' ἐπέκτ. κάθε καλοψημένο καὶ λαχταριστὸ πράγμα: Τ' ἄρνι γίν(ι)κε κὼκὼφρίγκ(ι).

Κολεάντζα, ἢ (Ἰταλ. collega). Μεγάλη συναναστροφή, στενὴ φιλία (εἰρων.): Ἔχ'νε κὼλεάντζες.

Κολιάντζα, ἢ. Στομαχικὴ ἀρρώστεια. Λέγεται στὴν ἔκφραση «νέκρα καὶ κολιάτζα!» ἀπάντηση σ' ἓνα «να!» πού δὲν μᾶς ἀρέσει.

Κολλημένος (κολλῶ). Πολὺ ἀδύνατος: Αὐτὸ τὸ πεδὶ εἶνε κὼλλ(ι)μένῳ.

Κολόρο, τό (Γαλ. colère = θυμός). Βρισίδι: Τὸ δόσα ἓνα κὼλόρο π' θά ντὸ θ'μᾶτε.

Κολπαίρνω (κόλπος=συμφόρηση). Τρομάζω: Μὲ κὼλ-παίρ' σες.

Κόλπος, ὁ (Ἰταλ. colpo). Συμφόρηση, δυνατὴ συγκίνηση, σόκ: Τοῦρθε' κόλπος.

Κόλυμπο (ἐπίρ. ἀπ' τὸ κολυμπῶ). Μούσκεμα: Τὰ ροῦχα μ' γίνανε κὼλ(ι)μπῶ.

Κομοντόρι, τό (Ἰταλ. romidoro). Ντομάτα: Τὸ καλὸ-καίρ' τρῶ(ι) πὸλλὰ κὼμόντορια.

Κομοντοροζούμι, τό (ἔτυμ. προηγ.). Ντοματοζούμι: Κὼκκινὸ σὰ γκὼμόντορὼζούμ'.

Κόνα, ἢ (εἰκόνα). Ἄπο μέσα πλευρὰ τοῦ κέρματος, γράμματα (τὸ κορῶνα-γράμματα λέγεται σταυρὸς καὶ κόνα): Τὸ στρίβουμε σταυρὸ ἢ κόνα, νὰ δοῦμε ποιὸς θά βγεῖ πρῶτος.

Κονεύω (Τουρκ. Konak—μεσαιων. κονεύω). Ἐγκαθίσταμαι σ' ἓνα σπίτι καὶ δὲν φεύγω, γίνομαι ἐνοχλητικὸς: Ἦρθε κὲ κόνεψε ἐδῶ πέρα.

Κονταπέτο, τό. Μενταγιόν: Φόρ'γε ἓνα κὼνταπέτῳ στὸ καρέ τ'ς.

Κοντὸ (ἐπίρ.). Κοντὰ, ἀπὸ πίσω: Μὲ πῆρε ἀπ' τὸ κὼντῳ.

Κοντούρα, ἢ (Τουρκ. Kundura=παπούτσι). Κλειστὴ παντόφλα: Βγήκε στ' μπόρτα μὲ τς κὼντοῦρες.

Κοντράω (Ἰταλ. contra). Προσκρούω: Κὼντρησα στὸ ἐπιπλῳ.

Κοπέλι, τό. Ὑπηρέτης: Κάν(ι) τὸ κὼπέλλ(ι) τ' κάθε μνιανῳ.

Κόπλο, τό. Μικρὸ ξύλο, πού κατεβάξουν στὴ θάλασσα τὰ

ποτάμια. Βρήκα κόπλα στ' συρμή. Μετάφ. κουτός άνθρωπος. Κορακοζώητος, η, ο. Πολύ γέρος, πού δέ λέει νά πεθάνει: Αὐτός γίν(ι)κε κδρακδζώ(ι)τδς.

Κορασάνι, τό (Τουρκ. horāsan). Ἀμμοκονίαμα. Μόνο μεταφ.: μεγάλη βρωμα: Ἐπιασε κδρασάν(ι) ἀπ' τ'ν ἀπλυσά.

Κορασίδα, ἡ (ἀρχ. κορασίς). Μικρὸ ἄγουρο πεπόνι: Τὰ πεπόνια εἶν' ἀκόμα κδρασίδες.

Κορέτο, τό. Μαῦρο περιβραχιόνιο, ἐνδεικτικὸ πέθους : Φδρά(ι) κδρέτδ, γιατί πέθανε ἡ μάνα τ'.

Κόρδα, ἡ (ἀρχ. δωρ. χορδά). Χορδή, πού σχηματίζεται στὴ σκορδαλιά, σὰν ἀπὸ μαστίχι, ὅταν σηκώνει κανεὶς τὸ γουδοχέρι: Ἡ ἀλλιάδα ἔκανε κδρδες· εἶν' ἔτοιμ'.

Κοριάλο τό ('Ιταλ. cordiale). Τονωτικὸ ποτό: Πιεῖ τὸ ζ'μάκ(ι) ἀπ' τὸ κδτόπ'λδ, εἶνε κδοιάλδ.

Κορῦτος, ὁ (Σλαβ. coryto — μεσαιων. κορύτα). Μακρὸ ξύλο, πού ἐνώνει τὴν πλώρη μὲ τὴν πρύμη τῆς βάρκας (βλέπε σχέδιο γαῖτας): Κδλλήσανε κάτ' χάβαρα στὸ γκδρῦτδ.

Κόρφος, ὁ. Βόρειος ἄνεμος. Στὸ Αἰγαῖο λέγεται μελτέμι: Ἄμα βάν(ι) κδρφδ κρυών'νε τὰ νερά.

Κοττάω (ἀρχ. κόττος=κῦβος, —κοττῶ=κυβεύω—ἀπ' ὅπου καὶ τὸ ἐπίθ. ἀπόκοτος καὶ τὸ οὖσ. ἀποκοτιά). Τολμῶ: Σὰ γκδττάς, πλησίασε.

Κοτοφῶλος, ὁ (κόττας—φωληά). Ψεύτικο αὐγὸ πού ἔβαζαν στὶς κότες, γιὰ νὰ τὶς προκαλέσουν νὰ γεννήσουν. Καὶ μεταφ.: Κάθετε μέσα στὸ σπὶτ'σὰ γκδτδφῶλδς.

Κότσαλο, τό. Πολὺ μικρὸ πετραδάκι: Μπήκε ἓνα κότσαλδ στὸ μάτι' μ'.

Κοτσανέλλο, τό. Μικρὸ ξύλο πού σχηματίζει τρίγωνο μὲ τὴν κόγχη τῆς πρύμης, ἀπ' τὸ ὁποῖο δένουν τὶς βάρκες (βλέπε σχέδιο γαῖτας): Δέσ' τὸ σκoinὶ στὸ κδτσανέλλδ κέ μετὰ στὸ μπάλδ.

Κοτσιλάω. Κουτσουλάω: Τὰ π'λιὰ κδτς'λήσανε ἀπάν' στὶς πλᾶκες.

Κοτσιλιά, ἡ (κοτο-τσιλιά). Τὸ τσιμέντδ γιόμ'σε κδτς'λιές ἀπ' τς κότες.

Κουβέρτα, ἡ ('Ιταλ. covertto). Τὸ σκέπασμα τῆς πρύμης στὶς μεγάλες βάρκες (πριάρια): Στρῶσε αὐτὸ τδ σκ' τάκ(ι) κέ κάτσε ἀπάν' στ' γκουβέρτα.

Κουβερτάδα, ή (Ίταλ. covertο). Βάρκα με σκέπασμα στη μηχανή: Θά κάτσουμε κέ στά πλάγια, γιατί ή γαίτα είνε κουβερτάδα.

Κουμπωστή, ή. Παραφθ. του κουπαστή. Τά χείλη της βάρκας: Βᾱψ' τ' κουμπόστη γαλάζα.

Κουρουμπέλλα, ή. Πολύ κουρεμένη. Κοροϊδ. έκφραση για ὅποιον είνε πολύ κουρεμένος: Κουρουμπέλλα γίδα!

Κουσέντσα, ή. Θάρρος, μούτρα, ἄδεια: Ἐδῶ δὲν ἔχ(ι) κουσέντσα νᾶρθ'.

Κουστέκι, τὸ (Τουρκ. Köstek). Σταυρωτές ἄλυσίδες στὸ στηθος τῶν ἁμαρτωμένων (βλ. λέξη): Κρέμασε ἀσ' μῶσουγιές κέ κουστέκια.

Κουτλάς, ὁ. Μικρὸς κέφαλος: Ἐπιασὺ μόνὸ κὰτ' κουτλάδες.

Κουτουπάνω. Σκεπάζω, χουφτώνω, ἀρπάζω: Κάν'νε παληανθρώπιές κέ μετὰ τς κουτουπάν'νε. Ἦ:Τὸνε κουτουπέσε κέ τὸνε πῆγε μέσα (στη φυλακή).

Κούτς-κούτς, τό. Τὸ παιδικὸ παιγνίδι «κουτσό»: Παίζ'νε κούτς-κούτς.

Κουτσαπηδάω. Περπατῶ πηδώντας ἄρυθμα: Κουτσαπ' δά(ι) σὰν ἀκρίδα.

Κουτσμπιά, ή. Χαρουπιά: Ἐχ'νε στὸ γκῆπὸ μνιά κουτσ'μπιά.

Κούτσμπο, τό. Χαρούπι: Ἐχὸ νὰ φάὸ κούτσ'μα ἀπὸ πέρ'σ'.

Κουτσοκέλλα, ή. Βλακεία, γκάφα: Τ'ν ἔκανε τ' γκουτσό-κέλλα τ'.

Κούτσοκεφαλιάζομαι. Πέφτει τὸ κεφάλι μου, δὲν ἔχω δύναμη: Κουτσοκεφαλιάστ'κε ἀπ' τὸ μπυρεττό.

Κουτσοκέφαλο, τὸ (χωρὶς κεφάλι). Κουταμάρα: Λένε κουτσοκέφαλα, γιὰ νὰ περνά(ι) ή ὥρα.

Κούτσουμπλός, ή, ὁ (ἀρχ. κόσσυμβος). Χωρὶς κορυφή, κολοβός, μικρὸς σὲ μῆκος: Μὸλύβ' κουτσουμπλό.

Κουτσούνα, ή. Κούκλα: Παίζ' μέ τς κουτσοῦνες. (Ἐρωτόκρ. Α. 976: τὰ κουτσουνικά της).

Κουφαηδώνω, ή. Κοροϊδ. έκφραση γιὰ κάποια πὸ δὲν ἀκούει καλά: Τί ν' ἀκούσ' ή κ'φαηδόνῶ;

Κουφό, τὸ (εὐφημ.). Ποντίκι: Τὸ σπὶτ' γιόμ'σε κ' φύ.

Κοφινέλλο, τὸ (ἀρχ. κόφινος-βενετ. sofa). Συρμάτινο

καλάθι-παγίδα για ψάρια: Ἐπιασα κάτ' χελούδ'σες μέ τὸ κῶφ' νέλλῶ.

Κοφινιάζω. Πλένω ροῦχα, τὰ βράζω μέ ἀλίσίβα καὶ τὸ βάζω σὲ κοφίνι. Μπουγαδιάζω: Δὲν ἀδειάζῶ αὔριῶ, γιατί θὰ κοφ'νιάσῶ.

Κοφινοκάλαθο, τό. Μεγάλο καλάθι ποῦ ἔβαζαν τὰ ροῦχα ποῦ μπουγάδιαζαν: Ἐχῶ στὸ κάτῶ(ι) ἓνα κῶφ'νὸκάλαθῶ.

Κ'π(ι), τὸ (κουπί). Παροιμ. ἔκφραση: Πῆρε τὸ κ'πὶ τ' ἄερα, δηλ. τοῦ σηκώθηκαν τὰ μυαλά, σήκωσε μύτη.

Κράζω (ἀρχ. κράζω). Καλῶ μέ εἰδικὸ κράξιμο, ποῦ μοιάζει μέ κελάηδημα τὰ γαρδέλια, γιὰ νὰ πιαστοῦν στὶς ξόβεργες: Κραῖξ'τα γιὰ νᾶρθ'νε.

Κραίνω (ἀρχ. κρίνω-μεσ. κρένω.). Μιλῶ, φωνάζω: Σ' κραινῶ, δὲν ἀκοῦς; (Δ. Σολωμὸς—«Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι»: Μὲ χίλια στόματα λαλεῖ, μέ χίλιες γλῶσσες κραινεῖ).

Κρέμασες, οἱ. Πόρτες, ἀνοίγματα κάτω ἀπ' τὶς πῦρες τῶν ἰβარიῶν, γιὰ νὰ μπαίνουν τὰ ψάρια: Ἐκλεισε τς κρέμασες, γιατί θ' ἀρχίσ'νε τ' ἄλειμα.

Κρέμασώτης, ὁ. Αὐτὸς ποῦ ἀσχολεῖται μέ τὸ κλείσιμο τῶν κρεμασῶν: Κάνανε νόημα οἱ κρεμασῶτες νὰ κλείσουμε.

Κριτσανίδα, ἡ. Χόνδρος: Οἱ κριτσανίδες τ'ν αὐτιῶνε.

Κρούπα, ἡ. Βαθὺ τάσι: Βᾶλε νερὸ στ' γκούπα.

Κρούπι, τό. Πίσω παγίδα σὲ ἰβάρι: Κάθε ἰβάρ' ἔχ(ι) δύο κρούπια.

Κρούπιώτης, ὁ. Αὐτὸς ποῦ δουλεύει στὰ κρούπια. Οἱ κρούπιῶτες φύβγανε γιὰ ἄλειμα.

Κρυφτομπέκιονο, τό. Κρυφτὸ ποῦ παίζονταν μέ ἓνα μπικιόνι (τσιγκινο κύπελο). Χτυποῦσαν μέ μιὰ ὁμάδα (πλακὲ πέτρα) τὸ μπικιόνι καὶ μέχρι νὰ τὸ ξαναβάλει ἡ «μάννα» στὴ θέση του, οἱ ἄλλοι κρυβόντουσαν: Ἐμασα δυὸ μπικιόνια, νὰ τᾶχουμε γιὰ τὸ κρυφτομπέκιονῶ.

Κτσόπαλο, τὸ (κουτσὸ = μισὸ + παλούκι). Ὅταν τὰ παλούκια τρώγονται ἀπ' τὴ θάλασσα, γίνονται κτσόπαλα: Φῦλα τὰ κτσόπαλα, γιὰ νὰ τὰ καίμε τὸ χ(ι)μόνα.

Κφέτι, τό. Μάτισμα, τσόντα σὲ φόρεμα γιὰ νὰ φαρδύνει: Εἶνε στενὴ ἢ φούστα μ' κέ θὰ τζ' βάλῶ ἓνα κφέτ'.

Κωλοκατινὸ, τό. Μόνο στὴν ἔκφραση: Τῶπεσε (ἢ τ' πέφτ') τὸ κὸλῶκατινὸ τ' (λαχταράει) γι' αὐτόνε (ἢ γι'αὐτήν(ι)).

Κωλοτούμπα, ή. Τούμπα: Κάν'νε κώλοτούμπες πάν' στὸ κρεββάτ'.

Κωλοφωτιά, ή. Πυγολαμπίδα: Τ' νύχτα πετᾶνε κώλοφωτιές.

Κόλωνω. Ἀκινητοποιοῦμαι: Ἡ βάρκα κώλωσε στὰ ρηγά. Μεταφ.: Τὰ κώλωσε=τάχασε.

Λ

Λαγάρα, ή. Καθαρὸ νερό. Παροιμ. ἔκφραση: Ὅποιος διαλέ(ι) τ' λαγάρα/ πέφτ'στ' μαγάρα (δηλ. ὅποιος ζητάει τὰ πολ'λά ἢ τὰ δύσκολα πέφτει στὰ χειρότερα).

Λαγκώνα, ή (Ἰταλ. lago=λιμνη). Πουλι τῆς λιμνοθ. πού τρώει πολλὰ ψάρια: Τρώ(ι) σὰ λαγκώνα.

Λάδι λαπάντε (ἐπιρ.). Ἐντάξει, σὰν νά μὴν ἔγινε τίποτε: Εἶχανε τσακῶθει, ἀλλὰ τώρα εἶνε λάδ' λαπάντε.

Λάζαρος, ὁ. Μεγάλο δίχτυ μὲ ξύλινο πλαίσιο, πού τὸ σέρνουνε περπατώντας στὰ ρηγά νερὰ καὶ πιάνουν γαρίδες: Θὰ βγάλῶ γαρίδες μὲ τὸ λάζαρο.

Λαήνα, ή (ἀρχ. λάγνος-λατιν. lagena). Στάμνα μὲ πλατὺ στόμιο καὶ δυὸ χερούλια. Παροιμ. γιὰ μιὰ ὑπόσχεση πού δὲ θὰ τηρηθεῖ: Ἀπ' τὸ μπότ' κέ μν'ιά λαήνα.

Λαϊμά, τά. Λαιμὸς (καθ' ἔλξη ἀπὸ τ' αὐτιά, μαλλιὰ): Τὸ γαργαλά(ι) στὰ λεμά.

Λαϊμαριά, ή. Σιδερένιο περιλαίμιο, πού τὸ φοροῦν σὲ ζῶα: Βᾶλ' τ' μν'ιά λεμαριά μὴ ντὸ χά(ι)ς.

Λαλάω. Βρίζω κάποιον, τοῦ τὰ σέρνω: Τ' λάλ'(ι) σε ὅ,σα σέρνι τὸ σάρῶμα (ἢ σκούπα).

Λαμπάζω. Τρομάζω: Τὸν εἶδα μέσα στὸ σκῶτάδ' κέλάμπαξα.

Λανίκι, τό. Κοπανισμένο, βρασμένο ρύζι, τροφή γιὰ μικρὰ παιδιά: Τῶδῶσα λανίκ(ι) γιὰ νά στρώσ' τὸ στὸμάχι τ'.

Λαπασάρει. Καλμάρει ὁ καιρὸς, πέφτει ὁ ἄερας: Λαπασάρ'σε κέ θὰ ξεκ(ι)νήσουμε.

Λαρώνω (ἰλαρός). Ἡσυχάζω, ἀποκοιμῆμαι: Τὸ πεδὶ λάρῶσε.

Λατούρα, ή. Τάση γιὰ ἐμετὸ καὶ ἀτονία: Εἶνε γκαστρῶμέν(ι) κὶ ἔχ(ι) λατούρες.

Λαυκίνοϲ, ό. Ψάρι, είδοϲ κέφαλου: 'Ο λαυκίνδοϲ είνε μεγα-
λούτοϲ κό ψάρ'.

Λαυρακόπουλο, τό. Μικρό λαυράκι: Τά λαυρακόπ'λα
είνε γιά τ'γάν(ι)ϲμα.

Λαχαίνω (λαγγάνω). Τυγχαίνω: 'Ελαχε νάμε κεί τ' ν όρα
ποδ'ρθε.

Λαχάρι, τό. 'Αρπακτικό όν: Τι ϲτέκεϲτε άπάν' άπ' τό κεφάλι
μ' ϲά λαχάρια;

Λεβίθα, ή (άρχ. έλμινϲ-αιτ. έλμινθα). Σκουλίκι-παράϲιτο
ϲτό έντερο: 'Εχ(ι) λεβίθεϲ. Παρομ: άδύνατοϲ ϲά λεβίθα.

Λέγκα, ή. Τό μακρύ ξύλο μέ τό όποίο τά παιδιά παίζουν τό
παιγνίδι που λέγεται τσιλίγκι: Πάρ' τ' λέγκα κέ βάρα.

Λεγένι, τό (λαγύνιον). Λεκανάκι. Μόνο ϲτήν παροιμ:
Τι νά κάνό τó χρυϲό λεγέν(ι)/κέ νά φτοϲ τó αίμα μέσα; (δηλ.
τι όφελουν τά πλούτη όταν ύποφέρει κανείϲ).

Λειμόνι, τό. Λεμόνι: Οί μαρίδεϲ θέλ'νε λειμόν(ι).

Λειτουργιά, ή. Πρόϲφορο: Πάό τ' λειτουργιά ϲτ'ν
εκκληϲία.

Λελέκι, ίό. Μεγάλοϲ βώλοϲ (μπίλια ϲτήν τοπ. έκφραϲη),
μέ τόν όποίο χτυποϲν τούϲ άλλουϲ βώλουϲ: 'Εχό ένα λελέκ(ι)
χρόματ'ϲτό.

Λέμπαινα, ή. Είδοϲ ψαριοϲ: Οί λέμπενεϲ είνε τά φτ' νότερα
ψάρια.

Λεμπαινούρι, τό. Μικρή λέμπαινα: Τά λεμπενούρια τά
δίνουμε ϲτϲ γάτεϲ.

Λεμπούριο, τό. Μικρό βαρκάκι που ϲυμουλκεΐται άπό
άλλο μεγαλύτερο: Δέϲε ϲέ μᾶϲ τ' γύττα ϲ' λεμπούριό.

Λευτάκι, τό. Μικρόϲ κέφαλοϲ και κάθε είδοϲ μικρό ψάρι:
'Επιαϲα κάτ' λεφτάκια πουνε γιά πέταμα.

Λιακά, τά. 'Εντόϲθια του άνθρώπου: Τόνε μαχερώϲανε κέ
βγήκανε όξό τά λιακά τ'.

Λιανοβιτωτόϲ. Μέ λεπτέϲ (λιανεϲ) ϲίγεϲ (βίτϲεϲ):
'Υφαϲμα λιανόβιτωτό.

Λιανόϲ. Λεπτόϲ, άδύνατοϲ: Μνια τϲούπα λιανούλα.

Λίγδα, ή. 1) Λαδιά, λεκέϲ: Πέϲανε λίγδεϲ ϲτό φ'ϲτάνι τϲ.
2) Μικρή τσιπούρα: 'Επιαϲα κάτ' λίγδεϲ ϲτ' λάμπα.

Λιγδογάννα, ή. Μαύρη καπνιά μέ λίγδα: Πρόϲεχε γιατι ή
μηχανή βγάν(ι) λιγδογάνεϲ.

Λιγδοπούλα, ή. Μικρή τσιπούρα, μικρή λίγδα: Σβύσε τς λιγδοπούλες μέ ξύδ'.

Λιμπά, τά. Ἀνδρικά γεννητ. ὄργανα: Τὸνε βάρεσε στὰ λ(ι)μπά. Λισβός. Ἀδύνατος, λεπτοφυής: Μνιά γ(ι)ναίκα λισβή (ἢ λισβούλα).

Λιτροβιό, τὸ (ἐλαιοτριβεῖον). Πάδ στὸ λιτροβιό νὰ δεκατίσδ τὸ λάδ' (Καὶ στὸν Ξενόπουλο).

Λοβί, τὸ (ἀρχ. λοβός). Σκελίδα σκόρδο. (Ἐνῶ ὁ λοβός τῶν αὐτιῶν λέγεται τσαμπάκι): Στὸ σαβόρδ βάνουμε δυὸ λὸβιά σκόρδδ.

Λογγάγιο, τό. Ἀκατάσχετη φλυαρία: Τὶ λογγάγιδ εἶν' αὐτὸ ἀδερφούλα μ';

Λόϊδο, τό. Τούφα ἀπὸ μαλλιά: Πέφτ'νε λόϊδα στὰ μάτια τς.

Λόντζα, ή (Βενετ. Iozza - Ἰταλ. loggia). Ἐξώστης σκεπαστός: Κάθετε στ' λοντζα κέ παίρν(ι) ἀέρα.

Λούγκα, ή. Πρήξιμο στὶς βουβῶνες: Πά(ι) νὰ ντὸνε ξορκήσ'νε, γιατί ἔπαθε λούγκα.

Λούμπα, ή Λακούβα: Ἔπеса σέ μνιά λούμπα.

Λούμπαρδός, ὁ (Ἰσπαν. lombardo). Αὐτὸς ποὺ τινάζεται ξαφνικά ὀρθιος: Ἀπ' τς πέντε τὸ προῖτ λούμπαρδός.

Λοῦτος, α, ο. Κουτός: Τὶ λοῦτα εἶν' αὐτὴν(ι) ἢ τσοῦπα!

Λυῶ (ἀρχ. λύω). Λύνω. Αἶνιγμα. Ἀνεβαίνω-κατεβαίνω / τὰ βρακιά μου λυῶ καὶ δένω (τὸ καντήλι μὲ τὶς ἀλυσίδες).

Λώβα, ή (ἀρχ. λώβη). Λέπρα. Κατάρα: Λώβα κι ἀσθένεια νὰ σέ φά(ι).

Λῶλωσ, ὁ. Μεσολογγίτικο κύριο ὄνομα, ὑποκοριστικὸ τοῦ Θόδωρος.

M

Μαγάρα, ή Μίασμα. Παροιμία: Ὅποιδς διαλέ(ι) τ' λαγάρα / πέφτ' στ' μαγάρα.

Μαγαρόσκυλο, τό. Ἄνθρωπος ποὺ λεῶνει, μαγαρίζει τὰ πάντα: Δὲ ντὸνε μπάξδ σπίτι μ' γιατί εἶνε μαγαρόσκυλδ.

Μάγγανο, τὸ (μεσαιων. μάγγανο=πιστήριο καὶ στὸν Ἐρωτόκρ.). Ἐπεισόδιο, φασαρία: Κάτοε καλά, γιατί θᾶχουμε μάγγανα.

Μαγερειό, τό. Κουζίνα: Ἐο-ρίζω/ψάρια τηγανίζω/μέσ' τὸ μαγερειό. Ἄστα νὰ καοῦνε/κι ἔβγα νὰ σέ ἰδῶ. (Λαϊκὴ στροφή).

Μαγίστρά, ἡ. Γυναίκα ποὺ κάνει μάγια (παρέργως, ὄχι «επαγγελματίας» μάγισσα): *Νὰ φ'λάγεστε, γιατί εἶνε μαγίστρες.*

Μαγλοπόρτι, τὸ (μάγουλο+πόρτα). Τὰ χεῖλη τῆς γαίτας. Λέγεται καὶ κουμπωστή (κουπαστή): *Κᾶτσε ἀπὸν στὸ μαγ'λόπόρτ'.*

Μάζωνω (ὑποτακτ. νὰ μάζω). Μαζεύω.

Μαζωξη, ἡ. Συγκέντρωση κόσμου: *Ἔβαλα τς φόνες κέ γίν(ι) κε μάζδξ'.*

Μαθήτρα, ἡ. Μσθητευόμενη σὲ μοδίστρα: *Ἦτανε μαθήτρα στ' Γόγώ.*

Μάκια, ἡ. 1) Λεκὲς πάνω σὲ ὕφασμα: *Ἐπесе λάδ' ἀπὸν στὸ φ'στάνι τς κι ἔγινε μάκια.* 2) Γυναικεῖο κύριο ὄνομα ὑποκοριστικὸ τοῦ Γερασιμία (τὸ ἄρσεν. Μᾶκος).

Μακιάζω. Λεκιάζω: *Μάκιασε τὸ μεσάλ(ι) ἀπ' τὸ κρασί.*

Μαλάζω (ἀρχ. μαλάσσω). Πιάνω, ἀγγίζω: *Μὴν τὸ μαλάζ'τε γιατί θὰ χαλάσ'.*

Μαλακωσά, ἡ. Οὖσ. τοῦ μαλακῶνω (κατασταση ὄχι ἐνέργ.): *Κᾶτσε ἐδῶ-γιὰ ποῦνε μαλακῶσά.*

Μαλατραταῖδος (Ἴταλ. *maltrattare*). Ἰδιόθελος: *Δέ-κοιμήθ'κε κι εἶνε μαλατραταῖδός.*

Μαλάτσα, ἡ. Ἰσυχία, ἄπνοια: *Κάν(ι) μαλάτσα. Δέ γκ' νιέτε φῦλλδ.*

Μαλίνα, ἡ (Ἴταλ. *maligno*). 1) Κακό, ἀρρώστεια: *Μελάνιασε σὰ νάπαθε μαλίνα. Κατάρα: Κακὴ μαλίνα νὰ σέ βαρέσ' (ἢ νὰ σῶρθ').* 2) Μεγάλο κρῖο: *Σήμερα κάν(ι) μαλίνα.*

Μαμάκα, ἡ. Λαρυγγί, λαιμὸς ἐξογκωμένος: *Ἦ μαμάκα τς γαλόπούλας.*

Μαμάλα, ἡ (ἢ μαμαλίγκα—*mamaliga*). Ψωμί μουλιασμένο στὸ νερό, ὑποτυπῶδες φαγητό: *Ἢτανε μ'κρὸς ἔτρογε μαμάλα.*

Μάμματα, τά (ἀπ' τὸ μαμματιάζω=κομματιάζω). Μικρὰ κομμάτια: *Τῶκανε μάμματα.*

Μαμματιάζω. Κομματιάζω: *Μαμματιάσανε τὰ χέρια μ' ἀπ' τὰ νερά.*

Μαμούρα, ἡ. Γυναίκα χαμηλῆς στάθμης, ἀναξιοπρεπῆς καὶ μικροπρεπῆς: *Μαζεφτήκανε οὐδες οἱ μαμοῦρες κι οἱ ζακοῦρες.*

Μαμουριά, ἡ. Ἐλλειψη ἀξιοπρέπειας καὶ κακομοιριά: *Τς δέρν(ι) μεγάλ(ι) μαμουριά.*

Μαντάλι, τὸ (ἀρχ. μάνδαλος). Τὰ πλαϊνά, ὄρθια ξύλα τῆς βάρκας: Σαπίσανε τὰ μαντάλια τς γαίτας.

Μαντέκα, ἡ (Ἰταλ. manteca=χρῖσμα). Βαφή τριχῶν: Βάν(ι) μαντέκα στὸ μ'στάκι τ'.

Μαντηλωτό, τὸ (Λατιν. mantilium—μεσαιων. μαντήλιν+ωτός=μαντηλωτός με ἀναβίβ. τόννου). Τρίγωνη ἐσύρπα: Ἐβαλε ἓνα μαντηλωτὸ ἀπάν' ἀπ' τὸ φ'στάνι τς.

Μαξούμι, τὸ (Τουρκ. pāssum=ἀθῶος). Νήπιο: Μαξούμνια εἶνε· δὲ γκαταλαβαίν' νε.

Μάππα, ἡ (Λατιν. pappra μεσαιων. μάππα). Τὸ λάχανο: Ἀγόρασα μνιὰ μάππα γιὰ σαλάτα.

Μαππόρτζο, τό. Λάχανο με ρύζι: Φάγαμε μαππόρτζο, γιατί δὲν ἀρτενόμαστε.

Μαραγκιάξω (ἀρχ. μαραίνω). Μαραίνομαι καὶ ζαρώνω: Τὸ λεμόν(ι) μαράγκιασε.

Μαραγγιασμένος. Αὐτὸς ποὺ ἔχει μαραγγιάσει, ζαρωμένος: **Μαραγγιασμένα** φρούτα.

Μαράνος, ὁ (Ἰταλ. marrano). Σκλάβος, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα: Οὐλ(ι) τ'μέρα δ' λέβ' σὰ μαράνδς.

Μαρῆ—μερέ Προσφώνηση οἰκειότητας (ὄχι ὕβριστ., ὅπως τὸ μωρή): **Μαρῆ Τασία**, τί γένεσε;

Μαρίδα, ἡ (ἀρχ. σμαρίς). Τσιπούρα (ὄχι μαριδάκι ποὺ σημαίνει ἄλλοῦ): **Φάγαμε μαρίδες** με σέλινο.

Μαρόκι, τό. **Μεγάλη** πέτρα στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας: Σιγῆ, μὴ γκόνιφῆς' ἡ γαίτα στὰ μαρόκια.

Μάτα (Λατιν. mande—μαντῆτα). Ἐρώτηση οἰκειότητος: τί μάτα; (ἄλλ. τί κόνεις ἢ τί νέα;). Ἐπάρχει καὶ παρωδία τῆς ἀπάντησης: **Ψῶμι κέ ντόμέτα**.

Ματιά (ἀρχ. μετά). Σάν πρῶτο συνθετικὸ λέξεων. Ξανά. Ἀκόμα καὶ στὸ πάλι μπαίνει κλεοναστ: ματαπάλι ἢ ματαπάλε. Καὶ με ὄλα τὰ ρήματα: ματαβλέπο, ματάρχομε, ματαπάδ.

Ματζουνάτος Ὁραῖος, ἀπολαυστικὸς (σάν ματζούνι = γλυκό): **Εἶχαμε ἓνα φαί ματζουνάτο**.

Ματζούνι, τὸ (Τουρκ. macun). Γλυκό: Θέλ(ι)ς ἓνα πιδοτὸ ἢ ἓνα ματζούν(ι);

Ματσαλάω. **Μασουλίζω**: Οὐλ(ι) τ'ν ὦρα ματσαλά(ι).

Μαχτίδι, τό. **Μαθητευόμενος** σὲ ιέχνη: Τὸ μαχτίδ' τοῦ ἐπικλόποιού.

Μαυροσ, Δυστυχής, κακομοίρης, καημένος: Ἀγδνίζετε ὁ μαυρὸς νὰ βγάλ(ι) τὸ ψομί τ'. Καὶ α' συνθετ. σὲ λέξεις καὶ δνόματα μὲ τὴν ἴδια ἔννοια: Ἡ μαυροδύναικα, ἡ μαυρότοσ'πα, τὸ μαυρόπεδδ, ὁ μαυρο-Γιωργὸς κλ.π.

Μεδά, Σάμπως: Μεδά τὸν εἶδα; Οὐλὸ λείπ' ἀπ' τὸ σπὶτ'.

Μερεμέτι, τὸ (Τουρκ. meremet). Μικροδιόρθωση: Κάν(ι) στ' γαῖτα τ' κάτ' μερεμέτια.

Μερεμετίζω. Ἐπιδιορθῶνω μικρὲς βλάβες: Μερεμετίζὸ λίγδ τὸ σπὶτ'.

Μερομήνια, τὰ (ἡμέρα+μήνας). Οἱ πρῶτες μέρες τοῦ Αὐγούστου, ὅπου ἡ κάθε μέρα συνοψίζει ἢ προλέει τὸν καιρὸ ποὺ ἔκανε ἢ θὰ κάνει τὸν κάθε μήνα: Ἀρχίζ'νε τὰ μερομήνια.

Μεσάλι, τὸ (Λατιν. mensa-messalium-μεσαιων. μεσσάλιον). Τη-σπεζομάνηλο:Στρῶσ' τὸ μεσάλ(ι), γιαιτ' εἶνε ὠρα γιὰ φαῖ.

Μέσπολα, ἡ (ἀρχ. μέσπαλον). Μούσμουλο: Ἐφαγ' ἓνα σδρὸ μέσπόλες.

Μεσπολιά, ἡ. Μουσμουλιά: Αὐτὴν(ι) ἡ μεσπόλια φύτράσε ἀπὸ ἓνα κουκούτσ'.

Μετζαλοῦτο, τὸ (Ἰταλ. mezza=μέση+lutto=πένθος). Φόρεμα ἀσπρόμαυρο ἢ γκριζο, ποὺ φοροῦν ὅταν ἀραιώνουν ἓνα πένθος: Ἐκλεισε χρόνδ πατέρας τς, γιαιτὸ ἔβαλε μετζαλοῦτα.

Μετζάο, τὸ (Ἰταλ. mezza). Ἰσόγειο. Κάθδντε στὸ μετζάὸ κέ τ' ἀπάν' τὸχ'νε νοικιασμένδ.

Μετζοπάτωμα, τὸ (Ἰταλ. mezzo+πάτωμα). Ἡμιόροφος: Τὸ μετζαπάτδμα τὸχουμε γιὰ ἀπὸθήκ(ι).

Μηλιγγίτης, ὁ. Μηνιγγίτιδα: Ἐπαθε μηλ(ι)γγίτ'. Ἡ: Κακὸς μηλ(ι)γγίτ'ς νὰ σὲ βαρέσ'!

Μίμζα. Ἀρρώστεια στὶς κόττες. Μόνο μεταφ. 1) Παίδεμα: Μδμβγάλε τ'μίμζα. 2) Αὐτὸς ποὺ λεπτολογεῖ πολὺ, ποὺ «ψειρίζει»: Αὐτὴν(ι) ἡ γ(ι)ναῖκα εἶνε μίμζα.

Μισοδρομισμα, τό. Ψάρεμα ποὺ γίνεται τρέχοντας μέσ' στὴ θάλασσα μὲ καμάκι ἢ καμακοπήρουνο: Φόρεσα τὸ θαλασσομάχδ μ' γιαιτὶ πὰδ γιὰ μ' σδδρόμ' ζμα.

Μισοκάπουλα (ἐπίρ. μισὸ+λατιν. scapula—μεσ. καπούλιον). Τρόπος καθίσματος πάνω σὶ ἄλογο ὄχι μὲ τὰ πόδια ἀνοιχτά, ἀλλ' ἀπ' τὸ πλάϊ (γυναικεῖος τρόπος): Ἀνέβ' κε μ' οδκάπ'λα. **Μισοκόβω** (μεσο-+δργ. κόπτω). Κόβω στὴ μέση, τσακίζω. Τὸνε μ' σόκῶψε. Καὶ στὴ μέση φωνή: Μ' σδκόφτ'κα ἀπ' τ' γκούρασ'.

Μισότριβος (μισό+τρίβω). Μεσόκοπος: Γ(ι)ναίκα μ'σότριβ.'
Μισόψαρο, τό. Μικρό ψάρι: Κάτ' μ'σόψαρα έπιασα μδναχά.

Μοζάζομαι. 'Αδιαθετώ: 'Εχ(ι) λιγδ πυρεττό: μδζάστ'κε.

Μόζασμα, τό. 'Αδιαθεσία: Τδν έπιασε μόζασμα.

Μολαϊμίζω (Λατιν. mollimentum =μαλάκωμα—mollio =μαλακώνω, γλυκαίνω). 'Ηρεμώ, καθησυχάζω. 'Ενεργητ. και παθητ.: Μδλάϊμ'σε. 'Η:Τδνε μδλα(ι)μίσανε.

Μόλογος, ό (άρχ. όμολογώ -μεσαιων. μολογώ). Κοινή συζήτηση, θόρυβος: Αύτην(ι) ή τσοϋπα άκούστ'κε πδλύ: έγινε μδλδγδς.

Μολυντήρι, τό. Μικρό σαυροειδές πού περπατάει συνήθως στους έξωτ. τοίχους τδν σπιτιδν. Λέγεται ότι κάποτε μδλυνε τή Θεία Κοινωνία (γι' αύτό ή όνομ.). Παλαμᾶς: «Σά νυχτερίδα ή γνώμη του, σά μολυντήρι ή σκέψη! ('Η Φλογέρα του Βασιληᾶ).

Μολώνω (βουλώνω παραφθ.). Βουλώνω (τή θάλασσα μόνο), έπιχωματώνω. Λένε βουλώνω τό χαντάκι αλλά «μολώνω» τή θάλασσα.

Μόμελο, τό (ώμδ+μέλι). 'Αγνό, άκατέργαστο μέλι, πού έβαζαν γιά νά άπαλύνουν έρεθισμούς του στόματος: 'Εβαλε μόμελο, γιατί' έχ(ι) άφτρα.

Μονάντερος (μέ ένα έντερο). Αύτδς πού τρώει πολύ: Τρώ(ι) πδλύ, λές κι είνε μδνάντερος.

Μόνε-μόνε (έπίρ.). Σιγά -σιγά: Σπρωξ'τ' γαίτα μόνε-μόνε.

Μονοκόκκαλος (μονός=ένας+κόκκαλο). 'Ανθρωπος με άλύγιστο σῶμα, σάν νά άποτελείται άπό ένα κόκκαλο: Στεκότανε δίπλα μ' ένασ μδνδκόκκαλοδς.

Μουτλάκ ή Μουτλιάκ (έπίρ.). Σώνει και καλά, με τδ στανιό: Μέ πῆρε μαζί τ' μουτλάκ.

Μονόπαντα (έπίρ.). Μονόπλευρα, γερτά: Περπατά(ι) μδνόπαντα.

Μονόπαντος, η, ο. Γερτδς άπ' τή μιά μεριά: 'Ο ώμδς τ' είνε μδνόπαντδς.

Μόντζος, ό. Σκεπασιό μπαλκόνι, συνήθως ξύλινο πού είχαν τά παληά σπίτια: Κάθετε στο μδτζδ κέ πλέ(ι).

Μόρα, ή. 'Αρρώστεια πού χαρακτηρίζεται: άπό μαύρισμα του δέρματος σάν άπό χτύπημα: Τδν έπιασε μόρα, γιατί κ(ι)μήθ'κε κάτ' άπο σ'κιά (συκιά).

Μορόζος - Μορόζα (Ίταλ. amogoso). Ἐρωμένος-η (γιά πολλά χρόνια): Πρὶν τ'νε στεφανωθεί τ'ν εἶχε μορόζα.

Μοῦλα, ἡ (Ίταλ. mola). Παντούφλα χωρίς φτέρνα: Μέσ' στὸ σπὶτ' γυρίζ' μέ τς μούλες.

Μοῦρο, τό (Γαλ. mûre). Βατόμουρο: Μαυρίσανε τὰ χεῖλια τς ἀπ' τς μούρες πῶφαγε.

Μούσκλια, τά (Λατιν. musculus). Μυῶνες δυνατοὶ (στά μπράτσα μόνο): Τὰ μπράτσα τς εἶνε οὐλὸ μούσκλια.

Μούτικος. Σάν μουγγός (μούτος). Λέγεται συνήθως γιά ροῦχα. Ὅταν δὲν ἔρχονται καλά, δὲν «μιλοῦν» πάνω σ' αὐτὸν ποὺ τὰ φοράει, τότε εἶναι μούτικα: Αὐτὸ τὸ φ'στάν(ι) εἶνε σὰ μούτ'κὸ.

Μούτιλη, ἡ. Πηχτὸς βοῦρκος, στὴν ἄκρη τῆς Λιμνοθάλασσας, μὲ χαρακτηριστικὴ μυρωδιά: Θέλ(ι) νὰ μυρίσ' μούτιλ(ι), γιά νὰ καταλάβ' πὼς ἦρθε στὸ Μ'σδλόγγ(ι).

Μοῦτος, α (Λατιν. -mutum - Ίταλ. muto). Μουγγός: Εἶνε κ'φὸς κέ μούτὸς.

Μούχνη, ἡ. Κουφόβραση, ἄπνοια: Ὅξὸ εἶνε μούχνη(ι).

Μπαγόρδα, ἡ (Ίταλ. baogdo=κραιπάλη). Καλὸ καὶ πολὺ φαγητό: Ἦ ἀρέσ' ἡ μπαγόρδα.

Μπαγορδιάζω (προηγ. ἐτυμολ.). Τρώω πολὺ καὶ καλά: Σήμερα μπαγόρσιασε ἐκεῖ π' τὸν εἶχανε μ'σαφίρ'.

Μπαζίνα, ἡ. Χυλὸς ἀπὸ καλαμποκάλευρο: Κάθε προῖ τρώγανε μπαζίνα μέ πετ'μέζ'.

Μπάκα, ἡ (Λατιν. bacca). Κοιλιά: Γιόμ'σε τ'μπάκα τ'. Ἀπάντηση σὲ ἓνα «μπά» ποὺ μᾶς νευριάζει:μπάκα κέ κ(ι)λιά!

Μπακακάκι, τό (ἠχοπ.). Βατραχάκι: Ἡ στέρνα γιόμ'σε μπακακάκια.

Μπακακάς, ὁ. Βάτραχος: Στὸ γκῆπὸ εἶνε ἓνας θηρίδς μπάκακας.

Μπακανιάρης (μπάκα=κοιλιά). Αὐτὸς ποὺ πάσχει ἀπὸ ὑδροπικία, αὐτὸς ποὺ ἔχει πρησμένη κοιλιά ἢ κιτρινιάρικη ὄψη: Μνιὰ γ(ι)ναίκα μπακανιάρια.

Μπαλαλάω (λαλάω μὲ ἀναδιπλ.) Μιλᾶω συνέχεια χωρίς εἰρμό, λέω πράγματα ποὺ δὲν ἐνδιαφέρουν κανένα: Ἀπ' τὸ προῖ ὡς τὸ βράδ οὐλὸ μπαλαλά(ι). (Λέγεται καὶ μπαμπαλάω).

Μάμπαλο, τό. Ἄνθρωπος-σκεῦος, χωρίς καμμιά ὀντό-

τητα (συνήθως γέρος): Τὶ παίρν'τε μαζί σας κι αὐτὸ τὸ μπά-
μπαλδ; (Καὶ στὸν Τραυλαντώνη).

Μπαντιδεύω (Ἰταλ. bandito=ἀλήτης). Ἀλητεύω: Τὰ πε-
διά τς μπαντιδέβ'νε.

Μπαντιδιά, ἡ. Πονηριά, μουνταριά: Οὐλὸ μπαντιδιές εἶσε.

Μπαντιδός, ὁ (Ἰταλ. bandito). Πονηρός, ρέμπελος, μουν-
ντάρης: Εἶνε μεγάλος μπαντιδός.

Μπαρμπέτα, ἡ (Ἰταλ. barbeta). Φαβορίτα: Εἶχε μακρυές
μαρμπέτες (καὶ στὸν Ξενοπούλο).

Μπαρόντσολο, τό. Ταμπάρο: Τὸ πανόφῳρι τς ἔχ(ι) μπα-
ρόντσόλδ.

Μπασά, ἡ. (ἀρχ. ἐμ-βαίνω-ἐμβουσις), Πλημμυρίδα (παλίρ.):
Σήμερα ἔχῳμε μπασά.

Μπάσκα, ἡ (Γαλ. basque). Λοξὸ κομμάτι ὑφάσματος ποὺ
ἀρχίζει ἀπ' τὴ μέση μιῶς ζακέττας καὶ σκεπάζει τὴ λεκάνη, σὰν
πλατὺ βολάν: Βᾶλ'τς μνιὰ μπάσκα νὰ μπολικῆν(ι).

Μπατάγια, ἡ (Ἰταλ. battaglia). Εἰσροή, φουρνιά: Ὁ κό-
σμος ἔφτανε μπατάγιες-μπατάγιες.

Μπαταίρνω (Ἰταλ. gibalzare). Γέρνω ἀπ' τὴ μιὰ πάντα
(πλευρά), ἀναποδογυρίζω. Ἐνεργητ. καὶ παθητικό: Μπατάρ-
σα τ' γαῖτα. Ἦ: Ἦ γαῖτα μπατάρ'σε.

Μπατανία, ἡ (Τουρκ. battaniye). Μάλλινη κουβέρτα: Ρίξε
μνιὰ μπατανία ἀπάνε σ', γιὰτι κάν(ι) κρυῶ.

Μπαταρισά, ἡ. Ἀναποδογύρισμα, ἐλιγμός: Ἔκανε μνιὰ
μπαταρ'σά κι εἶπε πῶς τς τᾶπε ἄλλος.

Μπάφα, ἡ. Ψάρι. Τὸ θηλυκὸ τοῦ κέφαλου: Τὰ καλύτερα αὐ-
γῳτάραχα εἶνε τς μπάφας.

Μπαφούσκας, ὁ (φουσκώνω). Κοροϊδεύτ. Χοντρός ἄν-
θρωπος: Ἔνας μπαφούσκας, π' δὲ μπόρει νὰ κουν(ι)θεῖ.

Μπελμέμ (ἐπίρ.). Σούζα. Κάνω μελμέμ: Ὑποτάσσομαι.
Παροιμ. ἔκφραση: μελμέμ τὰ νήπια.

Μπελονιάζω. Περνώ κλωστή στὸ βελόνι: Μπελονιάσέ
μ' γιὰτι δὲ βλέπῳ.

Μπίγολη, ἡ. Βρασμένος φιδές: Τὸ πεδὶ τρώ(ι) μπίγῳλ(ι).

Μπιέλος, ὁ. Μεγάλος κουβάς: Γιόμ'σε ἓνα μπιέλῳ νερό.

Μπίζα, τὰ (Λατιν. pissum—πληθ. pissα-ἀρχ. πίσον-πληθ.
πίσα). Μπιζέλια: Τὸ γιόμα εἶχαμε μπίζα.

Μπιζερίζω (Τουρκ. besmek). Ἀπαυδίζω, βαριεστῶ: Μπιζέρ'σα αὐτὸ τὸ φαί.

Μπικιόνα, ἡ (Τουρκ. bicki). Τσίγκινο κύπελλο: Ρίξε μ' νερὸ μὲ τ' μπικιόνα.

Μπικιόνι, τὸ (προηγ. ἔτυμολ.). Μικρὴ μπικιόνα: Βᾶλ' τ' ἓνα μπικιόν(ι) λάδ'.

Μπίλια, ἡ (Ιταλ. biglia=σφαιρίδιο). Βῶλος ποὺ παίζουν τὰ παιδιά: Ἔχῃ μπίλιες χόματένιες κέ γυαλένιες.

Μπιμπίλα, ἡ (Τουρκ. big-bigi=τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο). Στρίφωμα ἢ ψιλὴ δαντέλλα σὲ μαντήλι, σὲ νυχτικό, σὲ ἄσπρόρουχο· λεπτὴ τρέσσα: Θὰ βάλῃ μνιὰ μπιμπίλα γύρα-γύρα στὸ γιακῶ.

Μπιμπιλώνω. Φυτιλώνω: Μπιμπίλῃς τὸ μαντήλ(ι), γιὰτ' ἔχ(ι) φ'τύλια.

Μπιρίρω (Γερμ. beghüen). Τσουγκρίζω: Ἔλα νὰ μπιρίρουμε τ' αὐγά.

Μπίτ (ἀναγραμ. τοῦ Τούρκ. dip). Καθόλου: Δὲν ἔφαγα μπιτ ἀπὸ χτές τὸ γιόμα.

Μπιχερίζομα (χέρι). Ἀρπάζω: Τὸνε μπιχερίστ'κε κέ τὸν ἔκανε μαῦρὸ στὸ ξῦλῶ (βρίσκουμε τὸν ἄορ. «ἐπεχειρίσθη» σὲ στίχο τοῦ Ἄλεξ. Μαυροκορδάτου).

Μπλάνα, ἡ. Μισόστεγνη λάσπη ἀπ' τὴν κἀναλη (βλέπε λέξη): Τὰ πεδιὰ πετάγανε μπλᾶνες.

Μπλαστῆ (ἐπίρ.) Σβάρνα. Παίρνω μπλαστῆ = Παρασύρω στὴ δική μου κίνηση: Καθὼς πλάλαγε πῆρε μπλαστῆ τὸ τραπέζ'.

Μπλατσανάω (ἤχοπ.). Πλατσουρίζω, τσαλαβουτῶ στὰ ρηχὰ νερά: Σήκῳσε τὰ μπουζνάρια τ' κέ μπλατσάν(ι)σε.

Μπλατσαρίζομα. Πέφτω μούτρα μὲ μούτρα μὲ κάποιον: Μπλατσαρίστηκαμε κι ἔκανε πὼς δὲ μ' εἶδε.

Μπλιτσίκι, τό. Μικρὴ λιμνούλα πάνω σὲ ξέρα: Πίσῶ ἀπ' τς βουρλιές εἶνε κάτ' μπλιτσίκια.

Μποβόλι, τό. Σάλιγκάρι. Καὶ παρομ.: Τὰ μάτια τς γίνανε σὰ μπόβόλια ἀπ' τὸ κλάμμα.

Μποζόλια, τά. Οἱ δύο ἄκρες τοῦ διχτυοῦ ποὺ σχηματίζουν σαλίγκαρο.

Μπόλια, ἡ. Πετσέτα: Δὸ μ' μνιὰ μπόλια νὰ σκουπ'στοῦ.

Μπολικαίνω (μπόλικος). Αὐξάνω, φαρδαίνω: Βᾶλ'τ' ἓνα καμουφῶ νὰ μπῶλ(ι)κῆν(ι).

- Μ π ο ν ώ ρ α** (ἐπίρ.-Ιταλ.α buon ora). Πολὺ νωρὶς (τὸ πρωί): Πρέπ' νά σ' κὼθοῦμε μπὼνώρα.
- Μ π ο ξ ά ς**, ὁ (Τουρκ. bohsa). Μπογαλάκι μὲ ροῦχα: Ἐφερε τὸ μπὼξά τ' κι ἓνα καλάθ'.
- Μ π ό τ η ς**, ὁ (Ιταλ. botte=πιθάρι). Πήλινη στάμνα γιὰ νερό: Τὸ νερὸ τ' μπότ' εἶνε πὸλὺ δρῶσερό. Γιὰ μιὰ ὑπόσχεση πού δὲ θὰ τηρηθεῖ: Ἄπ' τὸ μπότ'!
- Μ π ο τ ί λ ι α**, ἡ (Ιταλ. bottiglia). Μπουκάλα: Τὸ κρασί εἶνε στ' μπὸτίλια.
- Μ π ο τ σ ό ν ι**, τὸ (Βενετ. bozza). Μπουκάλι. Καὶ παρομ.: Τὶ στέκεσε σὰ μπὸτσὸν(ι);
- Μ π ο ύ γ ι ο**, τό (Ιταλ. buio). Ὅγκος, ποσότητα: Πάμε πὸλλοὶ γιὰ νὰ κάνῳμε μπούγιῶ.
- Μ π ο υ ζ ν ά ρ ι**, τό. Περισκελίδα, σκέλος παντελονιοῦ: Σήκῳσε τό' να μπουζνάρ'. (Ὁ Παπαδιαμάντης τὸ λέει μπουδουνάρι).
- Μ π ο ύ λ μ π ε ρ ἠ**, ἡ (Λατιν. pulvis-eris). Σκόνη: Γίνανε οὔλα στάχτ' κέ μπούλμπερ'.
- Μ π ο ύ λ α**, ἡ. Μασκαράς: Ντένῳντε μπουῶλες τς Ἄποκρηές.
- Μ π ο υ λ έ τ τ ο**, τό. Μπιλιέτο: Καθένας πίσῶ ἔχ(ι) τὸ μπουλέττῶ τ'.
- Μ π ο ύ μ ι σ τ ο ς**, ὁ. Ὅνομα Ἄκαρνανικοῦ βουνοῦ (Περγανῆ) καὶ μεταφ. βλάκας: Εἶνε μεγάλῳς μπούμ'στῳς.
- Μ π ο υ μ π ά ρ ι**, τό (Τουρκ. bumbag). Κύλινδρος ἀπ' τριχες πού γύρω-τυλίγουν τὰ μαλλιὰ, ψεύτικο chignon: Ἐβαλε ἀπὸ μέσα μπουμπάρ' γιὰτι ἔχ(ι) λίγα μαλλιὰ.
- Μ π ο ύ μ π ο υ**, ἡ. Ἄκαθόριστη ὕπαρξη-σκιάχτρο γιὰ τὰ παιδιά: Θὰ σέ φά(ι) ἡ μπούμπου.
- Μ π ο υ ν ι ά ζ ο μ α ι** (ὑποτιμ.) Τρώω πολὺ (ὡς τὰ μπούνια—Βενετ. bugna = τρῳπες ψηλά στὸ κατάστρωμα, γιὰ νὰ φεύγει τὸ νερό): Δὸς τς νὰ μπουνιαστοῦνε.
- Μ π ο υ ρ α ζ ά ν α**, ἡ (Τουρκ. bogazan). Φαρδειὰ βράκα: Φῶρά(ι) μπουραζάνες.
- Μ π ο υ ρ γ έ τ ο**, τό. Φαγητό. Βραστὰ ἀγριόψαρα μὲ πολὺ κρεμύδι καὶ συνήθως αὐγοκομμένα: Ἐφκιασα σκῶρπιούς μπουργέτῶ.
- Μ π ο υ ρ δ ά γ α λ ἠ** (ἐπίρ.). Ἄνακατεμμένα: Τῶρα γίναμε μπουρδάγαλ(ι).
- Μ π ο υ ρ λ ο**, τό (Ἰταλ. bugia). Φαντασία, καπρίτσιο: Ἐτσ' τοῦρθε τὸ μπουρλῶ (δηλ. ἔτσι τοῦ κάπνισε).

Μπουρνέλλα, ή (άρχ - προῦμνος-λατιν. rpinus - μεσαιων. προῦνον) Δαμάσκηνο: Κόβ'νε μπουρνέλλες κέ τς τρῶνε.

Μπουρμπούτσαλο, τό. Μικρός κάνθαρος, σκαθάρι: Τό ντ' λάπ' γιόμ'σε μπουρμπούτσαλα.

Μπουρτζολάνα, ή (Ιταλ. porcelana). Πορσελάνη: Τό σπίτ' κρατά(ι) γερά, γιατί οί τοῖχ(ι) εἶνε δεμέν(ι) μέ μπουρτζολάνα.

Μπουχαρί, τό (Τουρκ. buhar -Σλαβ. puhu, μπουχός-καπνός) Καμινάδα: Ἄπ' τὸ μπουχαρί τς βγαίν(ι) καπνός.

Μπρατσέρης, ό (bracieie). Στενός, ἀχώριστος φίλος: Αὐτός εἶν' ὁ μπρατσέρ'ς τ' ἀδερφοῦ μ'.

Μπραχάλα, ή (ή πραχάλα ή κόκκα). Λιχαλωτὸ στέλεχος τοῦ σταλικιοῦ (βλ. σταλίκι): Μ' βγῆκε ή μπραχάλα κι ἔμ'νε μέσ' στὸ βοῦλκῶ.

Μπροστάντζα, ή (μπροστά). Προκαταβολή: Ἐδῶσε μπρῶστάντζα γιὰ τὸ σπίτ'.

Μπροστοποδιά, ή. Ποδιά τοῦ νοικοκυριοῦ (μέ ἐπιστήθιο): Φόρεσε τ' μπρῶστοπόδιά τς.

Μστακῶνει. Τὸ ψάρι εἶναι ἔτοιμο νὰ δαγκῶσει τὸ δόλωμα: Τὸ λαυρακόπ'λῶ μ'στάκῶσε.

Μυξνάρι, τό. Μικρός κέφαλος: Τὰ μυξ'νάρια εἶνε σουβλερά. Μυρμυρίζω (μυρίζω μέ ἀναδιπλ.). Ἄργοπορῶ, κοιτάζω τὸ φαγητὸ καὶ δὲν προχωρῶ: Τί τὸ μυρμυρί(ι)ζ'ς τὸ φαῖ;

Μυσκλίδι, τό (ἀπ' τὸ ἀρχ. μῦς). Τὸ μισό, τὸ ἕνα κομμάτι ἀπ' τὸ αὐγοτάραχο (Τὸ αὐγοτάραχο ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπιμήκη κομμάτια ποῦ ἐνώνωνται κατὰ μήκος γι' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ ή ἔκφραση «ἀχώριστοι σάν αὐγοτάραχο», ποῦ χαρακτηρίζει δύο στενοὺς φίλους). Συνών: ρεφούδι.

N

Νείρη, ή. Ἐπιθυμία, νοσταλγία: Ἐχ(ι) μεγάλ(ι) νείρ' γιὰ αὐγοτάραχῶ.

Νείρομαι (ἀρχ. ὄναρ). Ὀνειρεύομαι, ἔχω στὸ νοῦ μου, ἐπιθυμῶ: Νείρετε τὸ γλυκό.

Νερομπλοῦτσα, ή (νερό+ λούτσα=μούσκεμα). Φαγητὸ ὄλο νερά, νερόβραστο: Τὸ φαῖ εἶνε νερόμπλοτσα.

Νεροφανές, τό (νερό+ φαίνομαι). Ὁρατότητα στὴ θάλασσα: Σήμερα ἔχ(ι) νεροφανεσ κέ βλέπῳ ἀπέναντι.

Νέττα. (ἐπίρ. Ἰταλ. netto). Ἐν τάξει, τελείωσε: Νέττα, ξεμπέρδεσα.

Νετταίρνω. Τελειώνω: Μόλις νεττάρ'σα, κί ἐτοιμάζομε νά φύβγῳ.

Νιάγρας, ὁ. Γκρινιάρης, κλαψάρης: Ἐγινε μεγάλῳς νιάγρας: οὐλό σκούζ'.

Νιάζω (Λατιν. grunire—γκρινιάζω μέ ἐπίδρ. τοῦ νιάου). Κλαψουρίζω συνέχεια: Τῳ πεδί σήμερα οὐλό νιάζ'.

Νιζερά, τά. Κοντινές βουνοκορφές: Ἀστράφτ'νε τὰ νιζερά μας.

Νιτερέσσο, τό (Λατιν. interesse—Ἰταλ. interessare). Συμφέρον, συνδιαλλαγή, ὑπόθεση: Ἐχ'νε νιτερέσσο μαζί.

Νιτσεράδα, ἡ (Ἰταλ. incerata). Ἀδιάβροχο μέ κουκούλα, πῳ φοροῦν οἱ ψαράδες στῳ νυχτέρινῳ ψάρεμα: Ἐβαλε τ' νιτσεράδα τ' γιά νά πά(ι) στ' μπριά.

Νογάω (ἀρχ. νοῶ). Καταλαβαίνω, ἐννοῶ, μοῦ κόβει τό μυαλό (ἀμετάβ.): Δέ νῳγά(ι) ντίπ.

Νόνα, ἡ (Λατιν. nonna—μεσαιων. νόννα). Γιαγιά: Ἡ νόνα τ' ἦτανε ἀπ' τ' γΚεφαλονιά.

Νότια, ἡ (νότος). Ὑγρασία: Ἐχ(ι) νότια σήμερα.

Νοτίζω. Ὑγραίνομαι: Νῳτίσανε τὰ ρούχα μ'.

Νταβάνι, τό (Λατιν. tabanus—Ἰταλ. tabano). Εἶδος μεγάλης μυίας: Τά νταβάνια το'μπᾶνε πῳλύ.

Νταβραντίζω. Δυναμώνω: Νταβράντ'σε ἀπ' τό πῳλύ φαί.

Νταβραντισμένος. Ἀνθρωπος δυναμῳμένος, γεμᾶτος χυμούς: Καθῳς ἦτανε νταβραντ'σμένῳς τῳν ἔκανε τ' ἀλατιοῦ τῳν ἄλλῳνε.

Νταβρί, τό (ἀρχ. ταῦρος-ταυρίον). Μεταφ. Δυνατῳς ἄνθρωπος, θηρίο: Ἐνας ἄντρας νταβρί, πῳκανε γιά δέκα.

Νταγιαντάω (Τουρκ. dayandı). Ὑποφέρω, ἀντέχω, βαστῳ. Καί μέσ. φωνή: Αὐτῳ τῳ πρᾶμο δέ νταγιαντιέτε μέ τίποτε. «Δέ νταγιαντιῳ δυῳ πρᾶμματα, /σεβντᾶ κσι τὰ γεράματα» (Δημοτικό).

Νιακόρδε (ἐπίρ.—Ἰταλ. d' accordo). Τέζα (πέθανε): Γλύστηρησε κί ἔπεσε κέ νιακόρδε.

Ντάκος, ὁ (Βενετ. tacco=κομμάτι ξύλο). Χοντρῳ τακούνι:

Ἐχ(ι) ντάκὸ στὸ παπούτσι τ', γιατί τὸνα τὸ πὸδάρι τ' εἶνε κόν-
τότερο.

Ντ ἄ λ α ρ ο ς, ὁ (ἄρλ. τάλαρος). Ξύλινος κάδος γιὰ τυρί, ἐληές
κ.ἄ.: Ἐχὸ ἓνα ντάλαρὸ στὸ κατώ(ι).

Ντ ἄ μ - πα πα ν τ ἄ μ. Πάππου πρὸς πάππου: Εἶνε Μ' σὸ-
λὸγγίτ'ς ντάμ-παπαντάμ.

Ντ ι α ν ἄ δ ο ς. Γερός, μὲ φόρα: Ἐφαγε ἓνα ξυλὸ ντανάδο.

Ντ ἄ ν ο ς, ὁ. Φόρα: Πῆρε ντάνὸ κέ πῆδ'σε τὸ ἐμπόδιο.

Ντ α ν τ α ρ ο ὄ κ ι α, τά. Φασαρίες: Θὰ ρθεῖ κέ θᾶχουμε ντα-
νταρούκια.

Ντ α ο υ ζ ἄ ς, ὁ. Ἐγκεφ. συμφόρηση (ὕπὸ τύπο ἀστειότητος):
Τόνε βάρεσε νταουζἄς.

Ντ ἄ ρ α, ἡ (Ἄραβ. tarh—Ἰταλ. tara --μεσαιων. τάριον). Ἀπό-
βαρο, φῦρα ἀπὸ λάδι, κρασί κ.ἄ.: Πὸς' ντᾶρα ἔμ'νε ἀπ' τὸ λάδ';

Ντ ἄ τ σ κ α, ἡ. Γυναικεία τσάντα: Κρέμασε μνιά ντάτσκα
στὸν ὦμὸ τς.

Ντ ἐ καὶ κ α λ ἄ. Καλὰ καὶ σώνει, μὲ τὸ στασιό: Ἦθελε ντὲ
κέ καλὸ νὰ μέ πάρ' μοζί τ'.

Ντ ε λ ε κ α τ σ ὄ ν α ς. Βλάκας, Ἐκφρ.: Λουκὸς ντελεκατσώ-
νας.

Ντ ἐ λ ο ς, ὁ. Ἐπεισόδιο, συντριπτικὴ ἐπίπληξη: Τῶκανε
τὸ ντέλὸ τ'.

Ντ ἐ ν ω (ἢ νταίνω—ἀόρ. ἔντυσα). Ντύνω. Μέση φ. ντένομαι.

Ντ ἐ ν ω (ἀόρ. ἔντεσα). Παθαίνω κάτι ἀπὸ ἀερικό: Κ(ι)
μῆ'κε κατ' ἀπὸ σ' κιά κι ἔντεσε.

Ντ ἐ ν ω. Τυχαίνω: Ἐντεσε νὰ ιδόθοῦμε.

Ντ ε σ μ ἔ ν ο ς, η, ο. Αὐτὸς ποὺ ἔχει βλαφτεῖ ἀπὸ ἀερικό:
Κάν(ι) σὰ ντεσμένδος.

Ντ ι μ ἔ λ λ α, ἡ. Μαξιλαροθήκη: Κέντ'σε δυὸ ζεβγάρια ντι-
μέλλες.

Ντ ο υ λ α μ ἄ ς, ὁ (Τουρκ. dolamak)'. Γιλέκο-παλτό, μὲ ἀ-
νοιχτὰ μανίκια, ποὺ ἐνώνονται πίσω. Τὸ φοροῦσαν οἱ κλέφτες
καὶ τώρα οἱ «ἀμαρτωμένοι» στίς τοπικὲς γιορτές: Πῆρε μαύρ'
τσόχα γιὰ νὰ φκιάσ' ντουλαμᾶ.

Ντ ο ὕ λ ν τ α ς, ὁ. Βλάκας: Εἶνε μεγάλως ντούλντας· δὲ γκζέρ
τὶ τ' γένετε.

Ντ ρ ἄ β α λ α, τά (Ἰταλ. τραβγλία). Φασαρίες, τραβήγματα:
Θᾶχῶμε ντράβαλα.

Ντραγάτα, ή (βλ. δραγάτα).

Ντραπέτσι, τό (βλ. δραπέτσι).

Ντρίτα (ἐπίρ. Βενετ. drette). Ίσια: Τ' μίλ(ι)σε ντρίτα.

Νυχτόμπασμα, τό. Νυχτερινός άέρας: Βάλ' τ' ζακέττα σ' γιατί θά βάλ(ι) ν(ι)χτόμπασμα.

Ξ

Ξαγγλίζω. Ξεμπερδεύω μαλλιά (μè τή χτένα). Ξαγγλισμένα (μαλλιά) = Ξεμπερδεμένα: Πῦρε μνιά τσατσάρα κέ ξάγγλισε τὰ μαλλιά σ'.

Ξακρίζω (ξε+ ἄκρη+ ίζω). Καθαρίζω τις ἄκρες ἀπ' τὸ σπίτι: Κάθε βράδ' ξακρίζο οὐλὸ τὸ σπít'.

Ξάκρισμα, τό. Λεπτομερῆς καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ: Πήρανε μνιά γ(ι)ναίκα γιὰ νὰ χάν(ι) ξάκρισμα τ' σπιτιοῦ.

Ξανοσταίνω. Καταντῶ. ἄνοστος: Αὐτὰ τ' ἄστεϊα ξανδοστήσανε τώρα.

Ξανυχιάζω (ξε+ ἀνύχι). Πατιάω κάποιον δυνατὰ στὰ δάχτυλα τοῦ ποδιοῦ: Πρόσεχε λίγδ. Μέ ξανύχιασες.

Ξαφρουλιάζω. Παχαίνω: Ξαφρούλιασε ἀπ' τὸ πὸλὺ φαί.

Ξεγκινιασμένο. Βρισιὰ πὸν λένε στὰ παιδιὰ οἱ μανάδες: Ποῦ κρύφτ'κες ξεγκινιασμένδ;

Ξεγλυκαίνω. Πλένω κάτι πὸν βγῆκε ἀπ' τὴ θάλασσα με γλυκὸ νερό: Ξεγλυκαίνὸ στ' βρὺσ' τὰ μπανιερά.

Ξεγουλισμένο (τὸ «καρρè» τοῦ φορέματος). Πολὺ φαγωμένο, πολὺ ἀνοιχτό: Μ' φαίνετε λίγδ ξεγουλ(ι)σμένδ στὸ λεμό.

Ξεδοκίμι, τό (δοκιμάζω). Νόστιμο φαγητὸ ἢ γλυκὸ πὸν γίνεται κατὰ ἐποχῆς (ὅταν βγαίνει ὁ μούστος κλ.π.): Τ' ἄρέσ' ἢ μουσταλεβριά κι οὐλα τὰ ξεδοκίμνια.

Ξεδομένη (ἐκδίδομαι—ἐκ=ξε). Γυναίκα πὸν ζεῖ ἐκλυτὴ ζωῆ.

Ξεδούλι, τό. Κέρδος ἀπὸ δουλειά: Αὐτὸ τὸ σπít' τῶφκιασε ἀπ' τὰ ξεδούλια τ'.

Ξεζώναρα, τά. Σιδερένιο στεφάνι πὸν εἶναι γύρω ἀπ' τὴν κουπαστὴ τῆς γαίτας (βάρκας).

Ξεθλικώνω. Ξεκουμπώνω: Ξεθ'λίκοσε τ' μπόλκα σ' νά πάρ'ς άέρα.

Ξεκαμώνομαι. Διαλύομαι άπ' την κούραση: Ξεκαμώθ'κα άπ' τή δ'λειά.

Ξεκαινουργώνω. Φρεσκάρω, ανακαινίζω: Ξεκενούργωσε ούλο τό σπít'.

Ξεκεφαλώνω. Βγάζω τó κεφάλι μου άπό κάπου, αναδύομαι: Τό πεδί ξεκεφάλωσε.

Ξεκλάω. Ξεσχίζω: Ξέκλησε τά χαρτιά άπ' τά νεύρα τ'.

Ξεκοντακιάζω (μεσαιων. κόνταξ-κοντάκιον). 'Υπερβαίνω τά όρια: Τό παραξεκοντάκιασε, δέ βασιτέτε άλλδ.

Ξεκουρβουλωμένος (ξε+λατ. curvus—κούρβουλα). Φιλική βρισιά στα παιδιά: Ξεπατόμενδó κέ ξεκουρβουλόμενδó!

Ξεμοτώχ. 'Επίτηδες: Τόκανε ξεμοτώχ για νά μέ π'ράξ'.

Ξεμουτσνιά, ή (μουτσούνα=μούρη). Κατακέφαλος, χτύπημα κατά πρόσωπο: Θά σ' κόψδ μνιά ξεμουτσ'νιά π' θ' άστράψ' ή άλλη σ'.

Ξεμπζακώνω. 'Επιδιορθώνω, μαντάρω παλιά ρούχα, δηλ. πετάω τά φθαρμένα κομμάτια και βάζω μπαλώματα ή γυρίζω τά επάνω κάτω: Θέλδ νά ξεμπζακώσδ κάτ' παντελόνια.

Ξεμπουχιάζω ('Ιταλ. bocca). Ξεχειλώνω: Ξεμπούχιασε ή μπλούζα άπ' τó τράβ'γμα.

Ξεμπουχιασμένος. Ξεχειλωμένος: Είνε τόσδ ξεμπουχιασμέν(ι) ή ζακέττα, π' πλέ(ι) άπάνε μ'.

Ξεμπροστιάζω (μπροστά). Ζητάω ό ίδιος τó λόγο άπό κάποιον, έρχομαι μπροστά του, σ' άντιπαράσταση. Και μέση φωνή: Φέρτδνε νά ξεμπρόστιαστούμε, νά δούμε άν θά πεί τά ίδια.

Ξενηστικωμένος, η, ο. Αύτός που έχει μέρες νά φάει: Τ' μεγάλ(ι) βδδμάδα είμαστε ξενηστ'κόμεν(ι).

Ξενηστικώνομαι. Διαλύομαι άπ' την πείνα: 'Εχδ δυδ μέρες νά φάδ. Ξενηστ'κώθ'κα.

Ξεπατωμένος (ξε+πάτος). Φιλική βρισιά: Τό ξεπατωμένδó τί μόκανε!

Ξεπατωμός, ό (άπ' τó ξεπατώνομαι=κουράζομαι). Μεγάλη κούραση: Αύτήν(ι) ή δ' λειά είνε ξεπατωμός.

Ξεραθυμάω. Χορταίνω, άπολαμβάνω: Ξεραθύμ'σε φαί.

Ξεσαίρω. Ἄδυνατίζω: Ἀπὸ τότε πόχθ' νὰ σέ δοῦ ξέσυρες λιγάκι).

Ξεσουρτάρα, ἦ. Κότσι μὲ τὸ ὁποῖο χτυποῦν (στὸ παιγνίδι). Εὐνουν μὲ μεγάλη τριβὴ τὸ κότσι καὶ χύνουν μέσα μολύβι. Μὲ τὴν ξεσουρτάρα χτυποῦν τὶς «συρτές» δηλ. τὰ συρτὰ χτυπήματα: Δὸ μ' τ' γ-ξεσουρτάρα νὰ βαρέσθ' μία.

Ξέστα, ἦ. Πήλινη στάμνα + μὲ πλατὺ στόμιο, ὅπου φυλᾶνε τὶς ἐληές: Τ' γ-ξέστα τ' ν' ἔχθ' στὸ κατώ(ι).

Ξέστῆσα. Κατάλαβα, ὠφελήθηκα: Τὶ ξέστ' σε π' δούλεψε τόσα χρόνια; (ὁ ἐνεστῶς «ξεστήνω», εἶναι πιὸ σπάνιος).

Ξεροφερμένος, η, ο. Αὐτὸς ποὺ ἔχει στερηθεῖ πολὺ καιρὸ κάτι, ποὺ λαχταράει γι' αὐτό: Καθὼς ἦτανε ξεροφερμέν(ι) γιὰ φαῖ, πέσανε μὲ τὰ μούτρα.

Ξεσγουργαίνω. Παίρνω θάρρος: Ξεσγούργιανε τώρα τελεφταῖα.

Ξεσυνερίζομαι (ἀρχ. συν-ερίζομαι). Παρεξηγῶ: Μὴν τὸνε ξεσνερίζεσε. Δὲ ν-τόκανε ἐπίτηδες.

Ξετιμώνω (ξε(ἐκ)+τιμῶ). Παρατηρῶ κάτι ἄστοχο, καὶ τὸ σχολιάζω: Καθάρ' σε τὸ σπὶτ', μὴ μᾶς ξετ' μῶσ' νε αὐτοῖν(ι) π' θὰ νᾶρθ' νε.

Ξετιμώστρα, ἦ. Γυναίκα ποὺ ξετιμώνει (ὄχι ἀκριβῶς κουτσομπόλα: ἢ κουτσομπόλα λέει καὶ σ' ἄλλους τὰ σχόλια, ἐνῶ ξετιμώστρα μπορεῖ νὰ τὰ κρατήσει καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της): Ξᾶκρισε καλά, γιὰτὶ αὐτὲς εἶνε ξετ' μῶστρες.

Ξετσαγουλιάζομαι (τσαούλι=γνάθος). Χασμουριέ-μαι συνέχεια (μέχρι νὰ βγοῦν τὰ τσαούλια μου): Ἄϊ νὰ κοιμ'θεῖς. Ξετσαγ'λιάστ'κες.

Ξετσορμαίρω (τσοῦρμο=τὸ «πλήρωμα» τῶν ἰβαριῶν). Φεύγω ἀπ' τὸ ἰβάρι: Γέρασε κέ ξετσορμαρ' σε. Καὶ μεταφ.: φεύγω ἀπὸ κάπου.

Ξεφεγγάρωμα, τό. Ἐμφάνιση τοῦ φεγγαριοῦ. Στὶς ἐννιὰ ἢ ὡρα ἔχουμε ξεφεγγάρωμα.

Ξεφεγγαρώνει. Βγαίνει τὸ φεγγάρι: Σέ λίγθ' ξεφεγγαρών(ι) κέ θὰ βλέπουμε.

Ξεφλουμαίρω. Ξετινάζω καὶ ξετινάζομαι σὲ τυχερὸ παιγνίδι: Ξεφλουμάρ'σα, δὲν ἔχθ' ἄλλα λεφτά. ἦΗ: Τὸνε ξεφλουμάρ'σε.

Ξεφουντώνομαι (ξε+ fundus =βυθός) Παθαίνω μεγάλη εὐκοιλιότητα: Ξεφουντώθ'κε δὲν ἀντέχ(ι) ἄλλθ.

Ξεφυσούνα, ή (ξεφυσῶ). Πρῶγμα πού ξεφυσάει δυνατά (κοροϊδευτ.): Ἡ μύτη τ' κάν(ι) σάν ξεφ'σούνα.

Ξεχάνω. Ξεχνῶ με ἐπιδρ. τοῦ χάνω: Γέρασε κέ ξεχάν(ι) τὰ ὀνόματα.

Ξεψαρίζω. Καθαρίζω τὸ στόμα μου ἀπ' τῆ γεύση τοῦ ψαριοῦ (κατ' ἐπέκτ. καὶ γιὰ κάθε φαγητὸ ὄχι μόνο ψάρι): Φά(ι) ἓνα φρουτὸ, νὰ ξεψαρί(ι)ς

Ξομπλιάζω (ξόμπλι= κέντημα, στόλισμα). Ὅτι καὶ τὸ ξετιμώνω: Ὅτ' νὰ δεῖ τὸ ξομπλιάζ'.

Ξομπλιάστρα. (Βλ. Ξετιμώστρα): Μεγάλ' ξομπλιάστρα: Κὸρδῖδέβ' ὡς κέ τ' γκίσσα στὸ κλαρί.

Ξορέξι, τό. Πικάντικο φαγητὸ ἢ γλυκό, ἐκτὸς προγράμματος: Ἐφτιάν(ι) οὔλα τὰ ξορέξα: τ' γανίτες, κ' λούρα, ὅ,τ' τ' πεθ' μήσ'.

Ξυγκάκι, τό (Λατιν. axungia—μεσιων. ἀξούγκιον). Κοίλι: Ἐπεσε τὸ ξ'γκάκι τ', γιὰτὶ σήκωσε βάρδς.

Ξύγκι καὶ κουρνιαχτός. Φιλικὴ κατάρα (ὅπως λέμε :ρομάρα σου). Παραλλαγή: Ξύγκ(ι) νὰ γέν(ι)ς!

Ξυλακούτσουρα, τά. 1) Ἀσήμαντα πράγματα: Δὲ βρῆκο τίποτε, κατ' ξυλακούτσουρα. 2) Ἀσήμαντες κουβέντες: Ξυλακούτσουρα, δαυλιὰ καμμένα (παροιμ. ἔκφραση).

Ξυλακουτσουρίζω. Μιλῶ γι' ἀσήμαντα πράγματα: Τί νὰ κάνουμε; Ξυλακουτσουρίζομε νὰ περνά(ι) ἡ ὥρα.

Ξυλέκατος. Ψηλὸς κι ἀσουλούπωτος: Γ(ι)ναίκα ξυλέκατ'.

Ξυλιάζω (ξύλο). Ξεπαγιάζω: Βγῆκα ὀξὸ κέ ξ'λιάσανε τὰ χέρια μ'.

Ξυσάρα, ἡ. Ὅτι καὶ ἡ ξεσουρτάρα. (βλ. παραπάνω).

Ξωθιός του (ἢ ἀντων. ἀλλάζει πρόσωπο). Λέγεται πάντα εἰρων. σάν: ὁ Θεὸς νὰ σ' ἐλεήσει ἢ ἀνάγκη πού τὴν ἔχεις: Ξωθιὸς σ', δὲν ἔχ(ι)ς ντίπ λεφτά! (ἐνῶ ἔχει πάρα πολλά).

Ο

Ὅγδοῆντα (κατὰ τὸ ἐξῆντα, ἑβδομῆντα, ἐνενηντα).

Ὅγδόντα: Εἶνε ὀγδοῆντα χρὸνῶνε.

Ὅγκώνω (βλ. γκόνω).

Ὅγλήγορα. Γρήγορα: Κάνε ὀγλήγορα νὰ φύβομε.

Ὀλοῦθε (ὄλο - θεν.) Παντοῦ: Κοίτα ὄλοῦθε. Κάπ' θά τὸ βρεῖς.

Ὅρμος, ὄ. Στάχτη, κουρνιαχτός: Δὲν μέ νοιάζ'. Μετὰ ἀπό μένα, ὄρμος νὰ γέν(ι).

Ὅστρια, ἦ (Ἰταλ. ostro). Νότιος ἄνεμος: Φ'σά (ι) ὄστρια, γιαντὸ κὼλλᾶνε τὰ ροῦχα μας.

Οὔθε (ἐπίρ.). Ὅπουδήποτε: Οὔθε κέ νὰ ροτή(ι)ς, τὰ ἴδια θά σ' ποῦνε.

Οὐρίτσα, ἦ (οὐρά). Κόκυγας: Τὸνε πὼν(ι) ἦ οὐρίτσα τ' ἀπ' τὸ πὼλὸ καθ' σό.

Οὔτε τσοῦ, οὔτε μποῦ. Οὔτε γάτα, οὔτε ζημιά: Ἐχτές βριζόντανε κέ σήμερα οὔτε τσοῦ οὔτε μποῦ.

Π

Παγαίνω (ἀρχ. ὑπ-ἄγω). Πηγαίνω (παρατ. πήγαινα— παγαίναμε): Ἄτε, κόρη μ' ἄμ, πάινε (Δημοτικὸ Σινώπης Πόντου, 12ου αἰῶνα).

Πάγανα, τὰ (Λατιν. raganus). Καλικάιζαροι: Τί φοβᾶσε; Μὴν ἔρθ'νε τὰ πάγανα;

Παγανός, ἦ, ὄ. Ρηχός: Τὰ νερὰ εδῶ εἶνε παγανά, δὲν ἔχ(ι)ς φόβδ.

Παδέλλα, ἦ (Ἰταλ. padella = τηγάνι — Ἄναφ. καὶ στήν Ποιητικὴ Συνταγὴ τοῦ Παναγ. Πανῶ). Πήλινος κεσές γιαούρτης: Δόμ' μινὰ παδέλλα γιαούρτ'.

Παιδολόγα, ἦ. Πανὶ τυλιγμένο σάν σαλίγκαρος, πού τὸν ἔβαζαν στὸ κεφάλι γιὰ νὰ ἀκουμποῦν ἐπάνω τὰ ταψιά. Μεταφ.: «τὸν παίξει σάν παιδολόδα» δηλ. τὸν κάνει ὅ,τι θέλει.

Παίρνω ἀπάνω μου: Συνέρχομαι: Εἶχε ἀδυνατίσ' ἀλλὰ τώρα πῆρε ἀπάνε τ'.

Πάκο, τό. Δεσμίδα: Ἐχ(ι) στ' τζέπη τ' ἕνα πάκδ λεφτά.

Παλαβωμός, ὄ. Τρέλλα, πολὺ ὠραῖο: Ἐνα φ'στάν(ι) παλαβωμός.

Πάλε. Πάλι: Πάλε τὰ ἴδια. (Καὶ στήν «Τρισεύγενη» τοῦ Παλαμᾶ).

Παλκοτάρι, τό. Μικρὸς πάσσαλος, πού μπήγουν στὸ βυθό,

για να στηρίξουν (δχι να δέσουν) για λίγο τη βάρκα: "Ασ' τ' γαίτα εδῶ—για πῶχ(ι) παλκῶτάρια.

Πάλορ, ὁ (Λατιν. paluceus). Πάσσαλος: Δέσ' τή γαίτα σῶ μάλῶ.

Πανέλι, τό. Ὁρθογώνια σανίδα, τοποθετημένη στό δάπεδο τῆς γαίτας. Οἱ συνηθισμένες γαίτες (4,5 μ. μήκος) ἔχουν πέντε πανέλια κι ἓνα ἕκτο τριγωνικό, καρφωμένο στήν πρύμη, ὅπου πατάει ὁ ἀμπωχτής καί λέγεται πόδεμα: Βγάν(ι) τῶ πανέλ(ι) κέ τῶ κρατά(ι) σά σῶσίβιδ, για να μάθ' μπάνιδ.

Πανοκάϊκο, τό (πάνω+καϊκι). Παραπέτο πριαριου ἢ καϊκιου, πού πάνω του μπορεῖ να περπατάει αὐτός πού σπρώχνει μέ τῶ σταλίκι (βλ. λέξη): Στῶσε μνιά κουβέρτα κέ κάτσε στό πανδκάϊκῶ.

Παντισοῦ, τό (Γαλ. pardessus): Βᾶλ' τῶ παντισοῦ σ' γιατί κάν(ι) κρῶ.

Πάππορ, ὁ. Παππούρ: Μ' τοῦπε ὁ πάππῶς μ'.

Παπύρι, τό (μεσαιων. παπύριον). Εἶδος μικροῦ καλαμιοῦ χωρίς τρῦπα, πού δένεται σέ ματσάκια καί στερεώνεται γύρω ἀπ' τῶ παραγάδι, για να τῶ κρατάει λίγους πόντους κάτω ἀπ' τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας: Μαζόνῶ παπύρια για τῶ παραγάδ'. Παραγαδολόγορ-παραγαδολόγισα. Αὐτός ἢ αὐτή πού πλέκει ἢ διορθώνει τὰ παραγάδια: Εἶνε κέ ψαρῶς κέ παραγαδδλόγορ.

Παραγιομίζω. Γεμίζω (φαγητά): Παραγιδομίζω τ' γαλδ-ποῦλα.

Παραγιομιστόρ, ἢ, ὁ. Γεμιστόρ: Ἐχουμε ντόμάτες παραγιδομ'στές.

Παραγκῶμι, τό (παρανύμιον ἐγκῶμιον). Παρατσούκλι: Τ' βγάlane παραγκῶμ'.

Παραγκωμιάζω. Βγάζω σέ κάποιον παρατσούκλι: Τῶνε κῶρόϊδευε κέ τῶνε παραγκῶμιαζε.

Παραδέρνω. Περνάω μεγάλες πειπέτειες ἢ ταλαιπωρίες: Οὔλ(ι) τ' νύχτα παράδ'ρα.

Παραδαρμένη. Γυναίκα πού ἔχει περάσει «διά πυρὸς καί σιδήρου».

Παρακακομοίρα: Ἡ προηγ. ἔννοια σὺν μιᾷ ἀπόχρωση κακομοιριάς.

Παρακλα, τά (ἴσως παραφθ. τοῦ παρ—ἄκρα). Ἄκρινά

μέρη πρὸς κάθε κατεύθυνση: Πῆρε τὰ πάρακλα γιὰ νὰ ντόνε βρεῖ. Παρακουφάδα, ἢ. Ἀκουστικὴ παραίσθηση, ξεγέλασμα τῆς ἀκοῆς: Δὲ φώναζε κανένας. Παρακ'φάδες ἔχ(ι)ς; Παρανταριά (οὐσ.—ἐπίρ.). Γυρεύοντας παντοῦ: Βγήκε παρανταριά γιὰ λεφτά.

Παραμαγοῦλες, οἱ (παρὰ+μάγουλο). Παρωτίτιδα: Ξόρκ(ι) σε τὸ πεδὶ μέ τὸ πεντάλφα, γιατί εἶχε παραμαγοῦλες.

Παραμάντεμα, τό (παρὰ+μαντεύω). Αἰνιγμα: Κάθοντε στὸ μαγκάλ(ι) κέ λένε παραμαντέματα.

Παρά μιὰ γουρουνότριχα. Παρὰ τρίχα, παρὰ λίγο: Παρὰ μνιὰ γουρ'νότριχα θὰ μῶκοβε τὸ χέρ'.

Παρασανταλιάζω. Ἀλλάζω μορφή, ξεχαρβαλώνομαι, γίνομαι δύσμορφος: Γέρασε κέ παρασαντάλιασε.

Παρασανταλιασμένος. Αὐτὸς ποὺ ἔχει παρασανταλιάσει: Ἔνας γέρὸς παρασανταλιασμένος.

Παρασάνταλο, τό. Ἄνθρωπος ἐτοιμόρροπος, ἡμίπληκτος ἢ μὲ πολὺ ἄσχημο σῶμα καὶ βάδισμα (ὑποτιμ.): Γίν(ι)κε παρασάνταλό.

Παρασγάρω. Φεύγω ἀπὸ μιὰ γραμμὴ, ἀπὸ ἓνα σύνολο, μετακινούμαι: Δὲν παρασγάρ' οὔτε τρίχα ἀπ' τὰ μαλλιά τς.

Παρασολίζω. Χάνω τὰ λογικά μου: Παρασὸλ(ι)σε ἀπ' τὸ φόβὸ τς.

Παράωρα (παρὰ=πρό+ ὥρα). Πολὺ νωρίς: Μῦς ξύπησε παράδρα.

Παρμάκι, τό (Τουρκ. parmak). Ξύλινο καγκελάκι: Τὸ παρμάκια τς σκάλας εἶνε τ' τὸρν'.

Παταγούδι. Πολὺ κρῦο πράγμα: Τὸ φαῖ εἶνε παταγούδ'.

Παταγουδιασμένος. Πολὺ κρῦος. Συνήθως λένε: Κρῦδος κέ παταγουδιασμένος.

Πάτερο, τό (πάτος-πάτωμα). Δοκάρι ποὺ ὑποστηλώνει τὸ πάτωμα: Ὁ μότηζὸς ἀκ'μπά(ι) ἀπάν' σέ πάτερα.

Πατούρα (ἐπίρ.). Μούσκεμα (συνήθως ἀπὸ λαδιὲς ἢ κάτι βρώμικο): Μ' ἔκανε πατούρα. Ὑπάρχει ἐπίσης ἢ ἔκφραση: Πατούρα στὸ μεθύσ'.

Πατουριάζω. Μουσκεύω, λερώνω: Τὸνε πατούριασε στις λίγδες.

Πατουριασμένος. Μουσκεμένος, ἢ λερωμένος ἀπὸ κάτι ὑγρό: Τὰ ρούχα τ' εἶνε πατουριασμένα.

Πατούσα (ἐπίρ.) Χωρίς παπούτσια (μὲ τις πατούσας): Περπατάει πατούσα στὸ τσιμέντῳ.

Πατσαλίκια, τά (Ἰταλ. *pancia*). Φαγητὸ πού γίνεται ἀπὸ πατσὰ μοσχαριοῦ ἢ ἀρνιοῦ καὶ μὲ ἔντερα: Ἔφαγε πατσαλίκια τ' Λαμπρή.

Πατσοπόδαρο, τό. Μεταφ. Ἄσπρο καὶ ἀδύνατο πόδι (ὅπως τὰ ἀρνίσια πού βράζουν συχνὰ μαζὶ μὲ τις πατσές): Ἔχ(ι) κάτ' πατσόποδαρα!

Πάφλας, ὁ (Τουρκ. *paftat* [- φύλλα). Τενεκές: Ὁ τσίγκὸς σκουριάζ', ὁ πάφλας δὲ σκουριάζ'.

Παφλένιος. Ἀπὸ πάφλα: Αὐτὸ τὸ κ'τί εἶνε παφλένιδ.

Παφύλι, τό. Κομματάκι ἀπὸ πάφλα μὲ τὸ ὅποιο παίζουν τὰ παιδιὰ: Μαζέβ' παφύλια γιὰ νὰ παίξ'νε.

Πεζόβολος, ὁ. Εἶδος δίχτυοῦ.

Πεινάει (μέ). Ἀπρόσωπο: Ἀντὶ πεινάω: μέ π' νά(ι), ἀντὶ πεινᾷς:σέ π'νά(ι) κ.ο.κ.

Πελαγώνω. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τρεχ. μεταφ. ἔννοια (τὰ χάνω), χρησιμοποιεῖται στὴν κυριολεξία: Μπαίνω καὶ περπατῶ μεσ' στὴ θάλασσα. Λέμε δηλ.: ἡ Λιμνοθάλασσα εἶνε ρηχὴ κέ μπόρρῃ κανεὶς νὰ πά(ι) πελαγώνοντας σέ μεγάλ(ι) ἀπόστασ'.

Πελαγωτά (ἐπίρ.). Πελαγώνοντας: Μὴ γδαινέστε. Σ' κῶστε μόνὸ τὰ φ'στάνια σας κέ παγαίν'τε πελαγοτά.

Πελάδα, ἡ. Καλαμένα καλύβα τῆς Λιμνοθάλασσας στηριγμένη πάνω σέ πάλους (πασάλους): Οἱ ἰβαραῖδες μὲν'νε στις πελάδες.

Πελάντζα, ἡ (Ἰταλ. *bilancia*). Ζυγαριά: Ἔβαλε τὰ ψάρια στ' μελάντζα νὰ τὰ ζυγιάσ'.

Περαντζάδα, ἡ (μσαιων. *περατσάδα*) Βόλτε: μπροστὰ ἀπ' τὸ ἴδιο μέρος: Κάν(ι) περαντζᾶδες μπροστὰ ἀπ' τὸ σπίτι τ'ς.

Πέρδικα, ἡ. Ψάρι πεπλατυσμένο καὶ πολύχρωμο: Ἔφερε κάτ' πέρδικες γιὰ τ'γάν(ι).

Περδικλώνομαι (Ἐρωτόκρ. ἐκαταπερδουκλώθηκε - Β. 1719—περδικλώθη—δ. 1448). Μπλέκονται τὰ πόδια μου καὶ σκοντάφτω: Περδικ'λώθ'κε κέ σδριάστ'κε καταῆ.

Περιδρομιάζω (ἢ τρώω τὸν περιδρομο). Τρώω πάρα πολὺ (μειωτ. ἔννοια): Βᾶλ'τ' νὰ περιδρομιᾶσ', νὸ φά(ι)τὸ μ-πὸνὸ.

Περιορίζω. Ἀρπάζω με φόρα (κάτι ἢ κάποιον): Καθὼς τὸνε περιάσπαξε, τὸν ἔκανε τελατίν(ι).

Περίλαβαίνω (παραφθ. τοῦ παραλαβαίνω). Τὸ ἴδιο με τὸ προηγ.: Τὸνε περίλαβε κέ τ' τάψαλε (ἐνῶ ὑπάρχει τὸ ρῆμα παραλαβαίνω ὅταν δὲν ἔχει ἐχθρική ἔννοια, ἓνα δέμα, ἓνα γράμμα κ.λ.π.).

Περπάσω, ἡ (περπατάω). Αὐτὴ ποῦ τῆς ἀρέσει πολὺ νὰ βγαίνει νὰ γυρίζει: Μεγάλ(ι) περπάσῃ. Δὲν ἀφήν(ι) σκατὸ ἀπάτ' γῶ.

Πεσκαρέσα, ἡ (ἰταλ. pescare). Μικρὸ σκάφος γιὰ ψάρεμα.

Πεσκίρι, τό. Ἄσπρη πετσέτα τοῦ προσώπου: Ἄλλαξε πεσκίρ' γιὰτὶ λερῶθ' κε.

Πετάλι, τό (ἀρχ. πετάννυμι, πέταλον). Ψάρι ἀνοιγμένο στὴ μέση (γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀπειλητικὴ ἔκφραση «θὰ σὲ σκίσω σὰν πετάλι») καὶ ἀλατισμένο, ποῦ τὸ ψήνουν λίγο μετὰ τὸ ἀλάτισμα.

—σπεσιαλιτέ τοῦ Μεσολογγίου: Κ. Παλαμᾶς:

«Ὅλα τῆς ἀνοιξης τὰ κάλλη

ὄλα τὰ ρίχνω στὸ γιὰλὸ

μπροσιὰ σὲ φρέσκο παχουλὸ

Μεσολογγίτικο πετάλι»

(«Τὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου»).

Πέτομαι (ἀρχ. πέτομαι—Ἐρωτόκρ.: στὴ δύναμιν τοῦ πέτετο Β. 263). Στηρίζομαι: Ποῦ πέτετε κέ κάν(ι) τ' σπουδαία:

Πετρώνω (βάζω ἀπὸ πίσω πέτρα). Συρτώνω, ἀμπαρώνω: Πέτρωσε τ' μ-πόρτα.

Πετσώνω (πέτσα-πετσοκόβω). Χτυπῶ, δέρνω, πολὺ: Τὸνε πέτσωσε στὸ ξύλῳ.

Πέφτει ἡ σταλαγματιὰ μου. Ἀγαπῶ πολὺ, λαχταρῶ γιὰ κάποιον: Πέφτ' ἡ σταλαγματιὰ τ' γιὰ τὰ παιδιά τ'.

Πέφτη, ἡ. Πέμπτη: Ἐλα τ' μ—Πέφτ' νὰ πᾶμε στ' μ-πριά.

Πιατέλο, τό. Πιατάκι: Ἐβαλε βύσ' νὸ στὸ λιατέλῳ.

Πηδούλι, τό (πηδάω). Σκουλικάκι ποῦ βγαίνει στὸ τυρί. Καὶ μεταφ. μικροσκοπικὸς ἄνθρωπος.

Πίγκωμα, τό. Μπούκωμα: Μ' ἔπιασε πίγκωμα.

Πιγκώνω. Βουλώνω, πνίγω: Αὐτῆ, (ι) ἡ μυρῳδιὰ πιγκών(ι).

Πιπίκω, ἡ. Εἶδος γαρδελιοῦ (βλ. λέξη) ποῦ δὲν κελαϊδαίει: Ἔστ'σα κλάρα κι ἔπιασα μόνῳ μνιὰ πιπικῳ.

Πίρος, ὁ (Ἰταλ. rigo—μεσαιων. πίρος). Βρύση, κἀνούλα: Ἄν(ι)ξε τὸ μ-πίρῳ νὰ τρέξ' τὸ νερῳ.

Πίτς, τό (Ἰταλ. ricchiare = χτυπῶ). Παιδικὸ παιγνίδι μὲ κέρματα ὅπου κερδίζει ὅποιος καταφέρει νὰ γυρίσει τὸ κέρμα, χτυπώντας το μὲ μιὰ πέτρα: Παίξαμε πίτς κὲ κέρδεσα δὺὸ τάληρα.
Πίτσοϛ, ὁ (Ἰταλ. riccio = χτύπημα). Πλακὲ πέτρα μὲ τὴν ὁποία χτυποῦν τὰ παιδιὰ τὶς «ἀμάδες»: Δὸ' μ' αὐτὴν (1) τ' μ-πέ-τρα νὰ ν- τ'ν ἔχῃ γιὰ πίτσῶ.

Πιττόροϛ, ὁ (Ἰταλ. pittore). Μπογιατζῆς τοίχων, σοβα-τζῆς: Ἦφερε πιττόρῶ νὰ ντ' βάψ' τὸ σπít'.

Πκάρι, τό. Μεγάλο κομματί ἀκατέργαστο μαλλί: Πῆρα δέκα κάρια μαλλί γιὰ νὰ ὑφάνῶ ἓνα ταπέτῶ.

Πλακιά, ἡ (χτύπημα ἀπὸ πλάκα). Μεταφ., ὅπως λένε—«βλῆ-μα», λόξα: Ἔχ(ι) μεγάλ(ι) πλακιά.

Πλακίδα, ἡ (πουλακίδα). Μικρὴ κόττα: Ἔχῶ ἓνα κόκκῶτῶ κὲ τρεῖς πλακίδες.

Πλάλα, ἡ .1) Τὸ τρέξιμο: Ἔβαλε μιὰ πλάλα. 2) ἐπίρ: τρέχον—τας: Παγαίνῶμε πλάλα, γιὰ νὰ προκάνουμε τὸ τραῖνῶ.

Πλάλαω (ἀρχ. ἐπ—ελαύνω). Τρέχω.: Πλάλα, γιστὶ πέρασ' ἡ ὥρα. (Κ. Παλαμᾶς. «...κι ἂν πιλαλάει δὲ φτάνει».—Μετὰφρ. τοῦ «Ἐλληνόπουλου» τοῦ Β. Οὐγκῶ).

Πλαμούτσα, ἡ. Πλατύ, ξεχειλωμένο πρᾶγμα: Ἄπ' τ' γ' ξ' πῶλ(ι)σὰ τὰ πῶδάρια τ' γίνανε σὰ μπλαμούτσες.

Πλάστηϛ, ὁ (ἀρχ. πλάσσω). Μακρὺ, κυλινδρικό ξύλο ποῦ μ' αὐτὸ ἀνοίγουν φῦλο γιὰ γλυκὰ καὶ πίττες: Θέλῶ τῶ μ' πλάστ' γιὰ νὰ φκιάσῶ μνιά πίτα.

Ποδάρικὰ, τά. Ἄπαντῶ στὸν ὄρο «κουβέρτα μὲ τέσσερα πῶδαρ' κά» ποῦ λέγεται γιὰ ὀρισμένες κουβέρτες ποῦ ὑφαίνονται μὲ ἄγριο μαλλί κατὰ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο.

Ποδένω (ἀρχ. ὑπὸ—δέω—μεσαιων. ποδεύω). Φορῶ σὲ κά-ποιον παπούτσι (πῶδεσα τὸ παιδί) ἢ τοῦ ἀγοράζω παπούτσια.

Παροιμ. ἔκφρ. γιὰ κάποιον ποῦ χαλάει πολλὰ παπούτσια: Κα-λύτερα νὰ τῶνε ντένῶ, παρὰ νὰ τῶνε πῶδένῶ.

Πόδεμα, τό. Τὸ ἔκτο καὶ τελευταῖο πανέλι τῆς γαῖτας ποῦ εἶναι στερεωμένο στὴν πρῶμνη κι ὅπου πατοῦν τὰ πόδια τοῦ ἀμπωχτῆ (βλ. λέξη): Στάσ' στὸ πόδεμα κι ἄμπῶνε.

Πόλκα, ἡ. Ἡ κοινὴ γυν. ζακέττα ποῦ φοροῦσαν παλιά: Ἔφκιασε μνιά πόλκα γιὰ τ'ν ἐκκλησία.

Πολκός, ὁ (ἀρχ. πλοκός-πλέκω). Φράχτης στὴ θάλασσα,

πού χωρίζει τις άλυκές σέ τηγάνια ή καθορίζει την περιοχή ενός ίβαριού: 'Αφ'σε τ' γαίτα τ' στο μ—πόλκκό.

Π ο λ υ σ π ό ρ ι α, τά. Βρασμένο σιτάρι, καλαμπόκι, φασόλια και ρεβύθια πασπαλισμένα με ζάχαρη, πού φτιάχνουν στη γιορτή της Παναγίας της Πολυσπορίτισσας.

Π ο μ π ε ύ ω (άρχ. πέμπω—πομπή.) Διαπομπεύω.

Π ο μ π ή, ή. 'Η μεσαιων. άκριβώς σημασία: διαπόμπευση, ντροπή. Παροιμ. «έκατσε ή πομπή στη στράτα/και γελάει με τους διαβάτες», για όποιον δέν κοιτάζει τὰ δικά του, αλλά σχολιάζει τους άλλους.

Π ό ν τ ζ α. Ναυτ. όρος αντίθετος του όρτσα: 'Εχουμε τὸ γ-κερὸ πόντζα.

Π ο ρ δ ο β ο ύ λ ω μ α, τό. Μεταφ. κοροϊδευτ. έκφρ. Μικρόσωμος άνθρωπος, μικροσκοπικό παιδί: Τί πετιέσε κι έσύ, πόρδδ-βδύλωμα.

Π ο ρ ε ύ ω (άρχ. πόρος). Περνώ. Πώς τὰ πόρεςες στο ταξίδ';

Π ο ρ ο π ι ά ν ο μ α ι. Στυλώνομαι: 'Εφαγε κάτ' νά πόρδπιαστεί.

Π ο ρ τ ο π ο ύ λ α, ή. Μικρή πόρτα: 'Εχ(ι) μνιά πόρτπούλα κατά τ' θάλασσα.

Π ο υ θ ε (πόθεν). 'Από πού: Πούθε έρχεσε; (Τὸ «ἀπό πού κι ὡς πού;» τὸ λένε «πούθε μπου κέ πούθε μπά;»).

Π ο υ ν έ ν τ ε ς ὁ ('Ιταλ. ponente). Νοτιοδυτικός άνεμος: 'Εβαλε πουνέντε κέ δρόσ'σε μνιά ψ'χόλουλα.

Π ρ ε μ ο ύ ρ α, ή ('Ιταλ. premeza). Μεγάλη άνησυχία, ενδιαφέρον, λαχτάρα. (είρων): Τώρα τὸν έπιασε πρεμούρα, για μένα.

Καὶ στὸν Ξενοπ. («Ποπολάρος»).

Π ρ έ ν τ ζ α, ή. 'Αλμύρα μαζί με τυρόγαλο, πού σχηματίζει κρέμα πάνω άπ' τὸ τυρί: Κοίτα νά μήν έχ(ι) πρέντζα τὸ τυρί.

Π ρ ε ν τ ζ ὀ β λ α χ ο ς. Πολύ χωριάτης (πού μυρίζει πρέντζα): Φόρεσε κέ γραβάτα ὁ πρεντζόβλαχός.

Π ρ ι ά, ή (παραφθ. πυριά). Πυροφάνι: Γιόμ'σε ή θάλασσα φῶτα άπ' τς ποιές.

Π ρ ι ά ρ ι, τό. Μεγάλη βάρκα για σταφνοκάρι (ψάρεμα λαβρακιού με μεγάλο δίχτυ): Φέρν(ι) ύλάτ' με τὸ πριάρ'.

Π ρ ι τ σ π ά τ ο, τό ('Ιταλ. principato). Πετάλι άπό χοντρό χέλι: Φάγαμε πριτσπάτῶ.

Π ρ ο β έ τ ζ α, ή (ή μαίστρος). Βόρειος άνεμος: 'Εβαλε πρό-βέτζα κέ δρόσ'σε.

Προκάνω. Προλαβαίνω: Δὲ μπρόκανα νὰ τελειώσῃ.

Προκλάμι (οὔσ.—ἐπίρ. Ἰταλ.—proclamare). Διατυμπανίζοντας σ' ὅλο τὸν κόσμον: Βγήκε πρόκλάμ' πὼς ζητά(ι) γαμπρό.

Προσωπίδα, ἡ (ἀρχ. πρὸς + ὤψ—προσωπίς). Ἀποκριάτικη μάσκα: Φορᾶνε πρόσῶπιδες, γιὰ νὰ μὴ τς γνῶρίζ'νε.

Πύρα, ἡ (ἢ πήρα). Κυλινδρική παγίδα γιὰ ψάρια στὰ ἰβάρια. Κάθε ἰβάρει ἔχει 3 πύρες μπροστὰ καὶ 4 πίσω: Στήνονται ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (50 μέρες μετὰ τὸ Ἄσχα) ὡς τὸ Φλεβάρη: Οἱ πῆρες ἔχ'νε ἀλειά. (Ἡ λέξη ἀπαντᾷ καὶ σὲ στίχους τοῦ Ἄ. Παπαδιαμαντόπουλου-πατέρα τοῦ Ζάν Μορεάς:

«Μιὰν μέραν τὴν λύραν
τυλίξας εἰς πύραν...»).

Πυρωμάδα, ἡ (ἀπ' τὸ πυρώνω). Φρυγμένη φέτα ψωμοῦ: Τρῶνε πυρῶμαδες μέ λάδ'.

Πυρώνω. Φρυγανιάζω ψωμί: Πύρῳσε τς φέτες στὸ μαγκάλ(ι).

P

Ράγκα, ἡ (ἀρχ. ράξ.) Στάλα: Δὲν ἔμ'νε ράγκα νερὸ στὸ κίπ. Ρακογυάλι (ρακί+γυαλί). Μικρὸ ποτηράκι οὔζου, ρακοπότηρο: Πλύν' τὰ ρακογιάλια.

Ραντμίδα, ἡ. Μικρὴ σταγόνα βροχῆς: Πέσανε ραντμίδες, στὰ μοῦτρα μ'.

Ραπάνας (ἀρχ. ράφανος). Βλάκας, χοντροκέφαλος: Εἶνε τόσῳ ραπάνας, π' δὲ γ-καταλαβαίν(ι) τὶ τ' λές.

Ρέβω (ἀρχ. ρέω-μειωτ. ἔννοια). Εἶμαι συνέχεια ἄρρωστος: Ἄπ' τὸ καλὸκαίρ' μέχρι τώρα οὐδὲ ρέβ'. (Ὁ Παλαμῆς τὸ γράφει ρεύω).

Κατάρη: Νὰ σκάσεις καὶ νὰ ρέψεις
καὶ ποτὲ νὰ μὴ γερέψεις!

Ρεκάζω. Σκούζω πολὺ δυνατὰ: Τὸ μ'κρὸ ρεκάζ!

Ρέκος, ὁ. Σκούξιμο, οἰμωγή. Βρισιά: βγᾶλ' τὸ ρέκῳ (βγᾶλε: τὸ σκασμό).

Ρέλος, ὁ (Γαλ. relief). Στρίψωμα, γῦρος φορέματος: Κρεμά(ι) (ἢ β' τά(ι)) = βουτάει) ὁ ρέλδς.

Ρέμα, τό (οὔσ. τοῦ ρέβω.) Ἐρείπιω, πτῶμα: Ἄπ' τ' γ-κούρασ' εἶμε ρέμα.

Ρεμούλα, ή (Ίταλ. *remula* = ρήγμα). Λεηλασία, άρπαγή: Μέσ' στη φασαρία έγινε μεγάλ(ι) ρεμούλα.

Ρεμπάκος, ό. Ψηλό σαμάκι (βλ. λέξη) που βγαίνει στους βαλτώδεις τόπους. Δεν χρησιμεύει σε τίποτε: Τι νά τώ κάνουμε; ρεμπάκός είνε.

Ρεμπεσκές, ό. *Αχαϊρευτος, άνεπρόκοπος: Παράτα τόνε τώ ρεμπεσκέ.

Ρεμπούσης, α. *Ατομο άκάθαρο άκατάστατο κι άτμηλέτο: *Αν(ι)κόκύρευτ' κέ ρεμπούσα.

Ρεπαντσίνα, ή (Ίταλ. *robaccina*). *Επίπληξη, βρισιά: Τδδδσα τ' ρεπαντσίνα τ'.

Ρετσέλι, τό (Τουρκ. *reçel*). Κομπόστα με μούστο: Τό ρετσέλ(ι) είνε στώ γκεσέ.

Ρεφούδι, τό. Τό ένα κομμάτι άπ' τώ αυγοτάραχο (πού συνήθως είνε διπλό-βλέπε μυσκλίδι): Πάρε ένα ρεφουδ' άκέρδτδ.

Ρήμνα, ή. *Υπαιγιμός, σπόντα: Μās ρίχν'νε ρήμνες.

Ρημνάρω. Κάνω ύπαιγιμούς, πειράζω: Οϊλό με ρημνάρ'.

Ρήχη, ή (άρχ. ρηχός). *Αμπωτις: *Εχόμε ρήχ(ι). Κ. Παλαμάς:

*Εκεϊ ό βοριās, έκει ό νοτιās έκει ή πλημμύρα

σε μάχη με τή ρήχη βρίσκονται μεγάλη. («Πατρίδες»).

Ριγανάδα, ή (άρχ. όρίανον). Νερό με λάδι, ξυδι ριγανη και τριμμένο ψωμί, λιτό φαγητό τών φτωχών οίκογενειών: Τρώ(ι) ριγανάδα, γιατί δεν άρταίνετε.

Ριζοκαλαμιά, ή. Ρίζα άπό καλαμιά που χρησιμεύει για ν' άνάβουν φωτιά στα ιβάρια: Μαζέβ' ριζοκαλαμινές για τώ χ(ι)μόνα.

Ροπή, ή (ρέπω). Μεγάλη βροχή: Παροιμ. έκφρ.: Ροπή τ' *Αγι-*Αντωνιοϋ (έπειδ ή του *Αγ. *Αντ. - 18 *Ιανουαρ. συνήθως βρέχει).

Ρονιά, ή (ρέω). Σταλαγματιά: Πέφτ'νε οί ρδνιές άπ' τά κεραμίδα.

Ρουκέλλα, ή. Κουβαρίστρα: *Αγόρασα μνιά ρουκέλλα κι ένα μασουράκ(ι).

Ρουπόνω. Χορταίνω, γεμίζω: *Εφαγε κέ ρούπόσε.

Ρουτζλήθρα, ή. Σταλαγματιά: Πέφτ'ν άπ' τά χέρια τς ρουτζ-ληθρες στδ πατόμα.

Ρούχνας, ό. Αϋτός που μιλάει βραχνά και μπουκωμένα.

Ρουχνάω (ἀρχ. ρόγχος). Ροχαλίζω: Ούλι τ' νύχτα ρούχναγε.

Ρουχνητό, τό. Ροχαλητό: Κάν(ι) ένα ρούχνητό π' γκρεμίζ' σπίτια.

Σ

Σαβόρο (ἰταλ. sapore—γαλ. saveur). Τρόπος μαγειρέματος τῶν ψαριῶν γιά νά διατηροῦνται πολύ.

Σαλαβαρδίζω. Γυρίζω ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ καί γλεντῶ τή ζωή μου: Τς ἀρέσ' νά σαλαβαρδίζ'.

Σαλίγκι, τό. Μικρό σαλιγκάρι: Πλῦν' τὰ σαλίγκια καί βάλ' τ'ς ἰλάτ' κέ ρίγαν(ι) νά τὰ φᾶμε.

Σαλιέρα, ἡ (σίελος - σάλιο). Μικρὴ ποδίτσα-πετσέτα γιά νά πέφτουν τὰ σάλια τοῦ μωροῦ: Τῶπεσ' ἡ σαλιέρα τ' τ' πεδιοῦ.

Σαλόττο, τό (Ἰταλ. salotto). Προθάλαμος, χῶλ: Μ' ἔβαλε στὸ σαλόττο νά περιμένῶ.

Σαλταπήδασ (Λατιν. salto+πηδῶ). Ἄνθρωπος ποὺ ὄλο πηδάει, συνήθως ἀγόρι.

Σαλταπηδάω. Πηδῶ συνέχεια: Λέν ἔχ(ι) στασό, οὐλό σαλταπ'δά(ι).

Σάλτσινο, τό (Λατιν. salsus=άλμυρός). Χῶρος πρὸς τὴν ἄκρη τῆς Λιμνοθάλασσας μὲ ἔδαφος ἀπὸ ξερὴ, λεία λάσπη καί ἰλάτι στὸ χρῶμα τοῦ τσιμέντου: Πᾶνε στὸ σάλτσινὸ γιὸ μπάλλα.

Σαλτσινίσος. Τοῦ σάλτσινου: Ἄρμυρεῖκια σαλτσ'νίσα.

Σαλτσισῶτο, τό (Ἰταλ. salsicciotto). Σαλάμι: Δειλ(ι) νά(ι) ψῶμί κέ σαλτσισῶτό.

Σαμάκι, τὸ (ἀρχ. σάμαξ). Φυτὸ σὰν ψιλὸ καλάμι, Παληότερα μὲ τὰ σαμάκια ἔπλεκαν καλαμωτὲς ἰβαραίων γιά τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες.

Σσμανάνι, τό (Τουρκ. samdan). Κηροπήγιο: Στὰ γιδρτίσα ἀνάβαμε κέ τὰ σαμνάνια.

Σαούρα, ἡ (ἴσως ἀπ' τὸ ἰταλ. rauca). Μεγάλος φόβος: Μόλις τὸν εἶδανε, τς ἔπιασε σαούρα.

Σαουριάζω. Μαζεύομαι ἀπ' τὸ φόβο μου: Εἶδανε τὸ γ-καθηγητή, κέ σαουριάσανε.

Σάρα, ἡ (ἀρχ. σάρα = σκουπίδι). 1) Ἄποτυχία στὸ «πίτς». Ὅταν δηλ. τὸ νόμισμα δὲν γυρίζει ἀπὸ τὴν καλὴ ὄψη, παρὰ τὸ

χτύπημα με τὴν πέτρα, 2) Κόσμος χαμηλῆς ποιότητας: Οὐλ(ι) ἢ σάρα κι ἢ μάρα κέ τὸ κακὸ σ'ναπάντ'.

Σάρωμα, τό (ἀρχ. σαίρω-σαρῶ). Σκούπα: Πῆρε τὸ σαρόμα νὰ σαρώσ'.

Σαρωματιά, ἡ. Μικρὸ σκούπισμα με τὸ σάρωμα: Δόμ' τὸ σάρωμα νὰ πάρῃ μινιὺ σαροματιά.

Σαρώνω. Σκουπίζω: Σάρδσα οὐλ(ι) τ'ν αὐλή.

Σατίλι, τό. Κουβιάς. Βγάν'νε νερό με τὸ σατίλ(ι).

Σαφρακιάζω (Τουρκ. safra = χολή). Ζαρώνω και κιτρινίζω: Σαφράκιασε ἀπ' τς ἀρρώστιες.

Σαφρακισμένος, η. ο. Ζαρωμένος, με ἀρρωστημένη ὄψη (προηγ. ἐτυμ.): Τί πεδί εἶν' αὐτό; Σὰ σαφρακισμένῳ εἶνε.

Σαφρίδι, τό. Ἄφροφαρο πού πιάνεται με τὸ γρί - γρί: Μ' δώσανε κάτ' σαφρίδια, π' πιάσανε τὰ γρί-γρίά.

Σαφρίνα, ἡ. Αὐγοτάραχο μεγάλο, ἔτοιμο νὰ βγῆ: Αὐτὲς οἱ σαφρίνες δὲν εἶνε γιὰ κέρδμα.

Σάψαλο, τό (σήπομαι-ἐσάπισα). Πολὺ γέρος, ἐρείπιο : Τώρα εἶνε σάψαλό. Δὲ μπόρεῖ νὰ κουν(ι)θεῖ.

Σβίδος, ὁ. Ἐκφρ: βγῆκε στὸ σβίδῳ, ἡ: τ'νε βγάλανε στὸ σβίδῳ. Λέγεται γιὰ μιὰ κοπέλλα και θὰ πεῖ βγῆκε στὴ φιγούρα.

Σβουνιά, ἡ (ἀρχ. βοών-βοωνία-βουνία). Κοπριά ἀπὸ ἄλογο: Ὁ δρόμῳς γιόμ'σε σβουνιές.

Σγουμπιάζω. Σκύβω τὴν πλάτη, καμπουριάζω: Σγουμπιάσε ἀπ' τὰ γεράματα.

Σγουμπός, ἡ, ὁ. Κηφός, καμπούρης: Εἶνε σγουμπή, λὲς κι' ἔχ(ι) βεντόρούγα.

Σεκλέτι, τό (Τουρκ. siklet = βάρος). Στενοχώρια: Ἐχ(ι) πδλλὰ σεκλέτια.

Σεκλετίζω. Στενοχωρῶ. Σεκλετίζομαι = στενοχωριέμαι: Σεκλετιζετε, γιὰτι δὲ ντ'ν ἀκοῦνε τὰ πεδιά τς.

Σεκρεπιό, τό. Μεγάλη λύπη: Τὸν ἔπιασε σεκρεπιῳ μόλις τῳμαθε.

Σεληνιάζομαι (σελήνη). Μὲ πιάνει ἐπιληψία (ἀνάλογα με τὶς φάσεις τῆς σελήνης): Τί κάν(ι)ς ἔτσ', ἀδερφούλα μ; Σεληνιάστ'κες;

Σεληνιασμένος. Αὐτὸς πού ἔχει κρίση ἐπιληψίας: Κάν(ι) σὰ σεληνιασμένῳς.

Σεληνιασμός, ὁ. Ἐπιληψία: Τ'νε πιάν(ι) σεληνιασμός.

Σέμπροϋς, ό (Σλαβ. sebru). Ἐπιστάτης καὶ συνεταῖρος ἐνός κτηματία, ποῦ δὲν μένει κοντὰ στὰ κτήματά του: Ἦρθ' ὁ σέμπρῶς ἀπ' τὸ κτήμα.

Σεντεκλέρι, τό. Καπέλο: Ἔβαλε τὸ σεντεκλέρι τς καὶ πά(ι) στ'ν ἐκκλησία.

Σερβιτσάλι, τό (Ἰταλ. serviziale). Μεγάλο κλύσμα: Ζέστανε νερό γιὰ τὸ σερβιτσάλ(ι).

Σερδελίκι, τό. Φιλοδώρημα, πουρμπουάρ γιὰ «θέλημα» ποῦ μᾶς ἔχουν κάνει: Ἐδῶσα στὸ μ'κρὸ σερδελίκια.

Σερσέγκι, τό (ἢ σέρσηγκας, ό). Τὸ ἀρσενικὸ τῆς σφήκας: Τὸνε τσίμπ'σε ἓνα σερσέγκ(ι) κέ πρήσί'κε τὸ μοῦτρὸ τ'.

Σέσλα, ἡ (Ἰταλ. sessola). Ξύλινο, στενόμακρο καὶ κυλι-
δρικό φτυάρι γιὰ νὰ βγάξουν (ἀγγλίζουν) τὰ νερὰ ἀπ' τὴ βάρκα: Πᾶρ' τ' σέσ'λα κι ἄγγλισε, γιατί γιόμισαμε νερά.

Σέστα, τά. Σωστὲς διαστάσεις: Ξαναμπῆκε στὰ σέστα τς.

Σημεῖο, τό (ἀρχ. σημεῖον, με ἐπίδρ. τῆς ἐκκλησ. φράσης «τέρατα καὶ σημεῖα»). Τερατόμορφος ἄνθρωπος: Παντρεύ'κε μινὰ γ(ι)ναίκα σημεῖο. Νὰ μὴ 'νε δοῦνε μάτια.

Σημειωμένος (προηγ. ἐτυμολ.) Σακατεμένος, δύσμορφος: Εἶνε σημειωμένος ὁ μαῦρὸς.

Σημειώνομα. Σακατεύομαι: Ἐπεσα κέ σημειώθ'κα.

Σήτα, ἡ (ἀρχ. σήθω). Κόσκινο ἀπὸ λεπτὸ σῦρμα γιὰ νὰ καθαρίζουν τὸ ἀλεύρι ἀπ' τὸ πίττουρο: Ἄν ντρέπεσε, φόρα μιὰ σῆτα.

Σιμπάπ. Κάνω σιμπάπ = δείχνω κατανόηση: Δὲ ντᾶχουμε οὔλα τὰ λεφτά: κάνε κέ λίγὸ σιμπάπ.

Σιναμική, ἡ (Ἀραβ. sinaï-meki). Φυτό. Πρακτικὸ φάρμακο γιὰ τὴν παρωτίτιδα: Τόβαλα «μὰνα κέ σ'ναμ'κή» κέ τ' πέρασε.

Σκαλτσονοβέλωνα, ἡ. Βελόνα ποῦ πλέκουν σκαλτσούνια (μάλλινες κάλτσες): Γιὰ νὰ πλεχτεῖ τὸ σκαλτσούν(ι) θέλ(ι) πέντε σκαλτσονόβελόνες, ὄχ(ι) ἀπ'τς ἄλλες τς βελόνες.

Σκαλτσούνι (Ἰταλ. calzone). Κάλτσα, κοντὴ ἀντρικὴ: Βγᾶλ'τὰ σκαλτσούνια σ' νὰ κοιμ'θεῖς.

Σκάνος, ό. Πλατὺ φύκι ποῦ ξεβράζει ἡ λιμνοθάλασσα. Ὁ σκάνος στεγνώνει, ἀσπρίζει καὶ σχηματίζει παχὺ στρώμα στὶς ἀκρογυαλιὲς ἀπ' τὰ μικρὰ ξερονήσια: Πέσε στὸ σκάνο, ποῦνε μαλακῶσά.

Σκάπουλος, ό (Ἰταλ. scarpate). Ἐλεύθερος ψαρὰς τῆς

Λιμνοθάλασσας: Ξεράνανε τ' θάλασσα, κι οί σκάπ'λ(ι) μείνανε χδρίς δ' λειά.

Σκαρμωφωλιά, ή. Στήριγμα για τὰ κουπιά τῆς βάρκας: Οί γάϊτες δὲν ἔχ'νε σκαρμδφδλιές.

Σκαρμουτσο, τό. Σωρὸς ἀπὸ λίρες ἢ κέρματα: Ἔχ(ι) σκαρμουτσα τς λίρες.

Σκαστοούρι, τό (ἀρχ. σχάζω). Μικρὴ κροτίδα: Στὸν Ἐπιτάφιδ ρίχν'νε σκαστούρια.

Σκατοψύχι, τό. Ἄμαρτία, ἀδικία, κάτι δηλ. ποὺ κάνει τὸν ἄλλον νὰ λέει «σκατὰ στὴν ψυχὴ του»: Ἔχ(ι) κἀν(ι) πὸλλὰ σκατοψύχια στ' ζδὴ τ' (ρ. σκατοψυχάω=βρίζω ἕναν πεθ.).

Σκαφίδα, ή (ἀρχ. σκάφη). Σκάφη: Ξεπατῶθ'κε οὐλ(ι) τήν(ι) μέρα στ' σκαφίδα.

Σκέπη, ή (ἀρχ. σκέπη). Μαντήλι τοῦ κεφαλιοῦ, συνήθως μαῦρο, ποὺ φοροῦν οἱ ἠλικιωμένες καὶ χῆρες: Δὲ βγάν(ι) τ' σκέπη τς οὔτε μέσ' στὸ σπít'.

Σκιάζω (ἀρχ. σκιά - σκιάζω). Ἔχει ἀκριβῶς τὴ μεσαιωνικὴ ἔννοια: Φοβίζω. Μέση φ. σκιάζομαι = φοβᾶμαι: Μὴ σκιά(ι)ζς τὸ πεδὶ κέ δὲ θέλ(ι) νὰ ματακάτσ' μὸναχὸ τ'.

Σκληράδι, τό. Γερό, χοντρὸ κότσι (ὄρος τοῦ παιδ. παιγνιδιοῦ, ποὺ λέγεται «κότσια»): Βρῆκα ἕνα σκληράδ' παλαβδμό.

Σκοινὶ - λουρί (ἐπίρ.) Συνέχεια, χωρὶς διακοπή: Οὐλό κλαί(ι). Τὸ πῆρε σχοινὶ - λουρί.

Σκλεπούνι, τό. Μικρὴ σκνίπα: Τὸ σπít' γιόμ'σε σκλεπούνια.

Σκόττα, ή (Ἰταλ. scotta). Τεντωμένο σχοινὶ στὸ κάτω μέρος τοῦ πανιοῦ, ὅταν εἶναι ἀνοιγμένο: Μάζδξε λίγδ τ' σκότα.

Σκουλαμέντα, τά (Ἰταλ. scolamento = ροή). Ἄφροδίσια νοσήματα ἐν γένει: Ἔχ(ι) σκουλαμέντα ἀπὸ τότε π' πήγενε στὰ «σπίτια».

Σκουμπούγερο, τό. Μεγάλο ἀντικείμενο, ποὺ ἐνοχλεῖ, ποὺ πιάνει μεγάλο χῶρο: Αὐτήν(ι) ἢ ντ'λάπα εἶνε σκουμπούγεροῦ ἐδῶ-γιά.

Σκουτέλλα, ή (Λατιν. scutum — ella — μεσαιων. σκουτέλλιν). Κούπα, μῶλ: Ἐπια μνιά σκ'τέλλα γάλα.

Σκουτιά, τά (ἀρχ. σκῶτος). Ροῦχα: Πλιένδ τὰ σκ'τιά στ' σκαφίδα.

Σ κ ώ σ τ ρ α, ή (σηκώνω). Κόκκαλο τῶν παπουτσιῶν: Για νὰ σ' μποῦνε τὰ παπούτσα σ' θέλ'νε σ'κώστρα.

Σ κ ω τ α ρ έ λ λ α, ή (Γαλ. sauterelle). Σαῦρα: Κάτ' ἀπ' τ' μ-πέτρα εἶνε μνιὰ σκόταρέλλα.

Σ μ π λ ά δ α, ή. Ριπή ἀέρα: Ὁ ἀέρας ἐρχόντανε συμπλάδες - συμπλάδες.

Σ ο υ β λ ο μ υ τ ά ρ ι, τό. Τὸ πιὸ λεπτὸ εἶδος τοῦ χελιοῦ: Τὰ σουβλομ'τάρια γένδντε πάντα ψ'τά.

Σ ο υ λ α τ σ α δ ό ρ ο ς, ό (Ἰταλ. sollazzatore). Αὐτὸς ποὺ κάνει σουλάτσα (βόλτες), ἄεργος: Σεργιαν(ι)στῆς κέ σ'λατσαδόρδς.

Σ ο υ λ α τ σ α ί ρ ν ω (Ἰταλ. sollazzare). Κόβω βόλτες χωρὶς σκοπό: Σ'λατσαίρν'νε στὸ λιμάν(ι).

Σ ο υ λ ά τ σ ο, τό (Ἰταλ. sollazzo). Ἄσκοπη βόλτα: Ἄπ' τὸ προδί κάν(ι) σ'λάτσα.

Σ ο ὕ μ μ α, ή (Ἰταλ. somma). Τὸ ἄθροισμα: Κάντα σοῦμμα νὰ σέ πληρώσῃ.

Σ ο υ μ α ί ρ ν ω (προηγ. ἐτυμ.). Ἄθροίζω, βγάζω τὸ σύνολο: Σουμάρ'σέ τα οὔλα.

Σ ο υ ρ ο υ κ λ ε μέ ς, θηλ. σουρουκλεμοῦ (Τούρκ. süriklemek = σέρνω). Ἄτομο ἀτημέλητο ποὺ σέρνεται ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ.

Σ ο υ ρ τ ο ὕ κ ο, τό (Βενετ. sortu). Παλῆδ παλτὸ ἢ σακκάκι: Ἐβαλε ἓνα σουρτοῦκὸ κέ βγήκε.

Σ ο ὕ ρ τ σ ι μ ο, τό. Μεγάλῃ εὐκοιλιότητα: Τὸν ἔπιασε σοῦρτσ'μὸ.

Σ ο υ σ ο ὄ μ ι, τό (μεσαιων. σουσοῦμιν). Ἰδιαιτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ προσώπου: Πές μ' τὰ σουσοῦμια τ', γιὰ νὰ καταλάβῃ ποιὸς εἶνε.

Σ ο υ σ ο υ ρ ά ῶ (Ἰταλ. sussuro). Σφυρίζω. Καὶ γιὰ κάποιον ἐπιπόλαιο λένε: Αὐτὸς εἶνε σουσοῦρα μ' νὰ χῶρεῦδ!

Σ ο ὕ σ τ α, ή (Ἰταλ. susta). Τὸ ἐπάνω σχοινὶ τοῦ πανιοῦ τῆς βάρκας: Μ' φαίνετε πὼς ἢ σοῦστα λασκάρ'σε

Σ ο υ τ ζ ο ὄ κ ι, τό (Τουρκ. sucuk = λουκάνικο). Γλυκὸ ποὺ ἔφτιαχναν μὲ μύγδαλα καὶ καρύδια, περασμένα σὲ κλωστή καὶ βουτηγμένα πολλὰς φορὲς μέσα σὲ μουσταλευριά, ἔτσι, ποὺ ὅταν στέγνωσαν ἔμοιαζαν μὲ λουκάνικο: Πότε νὰ βγεῖ ὁ μοῦστδς, νὰ φκιάσουμε σουτζούκια!

Σ ο ὕ φ ρ α, ή (Λατιν. supra - μεσαιων. σοῦφρα). Πτυχή φορέματος (σοῦρα). 2) Ἄρρώστεια (χρυσῆ): Τ' κόψανε τ' σοῦφρα κέ πῆρε ἀπάνε τ'.

Σουφρώνω. Σουρώνω, κάνω πτυχές: Τὸ φ' στάν(ι) σουφρών(ι) μπρῶστά. Καὶ στὸ Σολωμό: «Κι ἀπὸ τὸ πέλαο πού πατεῖ χωρίς νὰ τὸ σουφρώνει...» (Κρητικός).

Σπαράω (ἀρχ. σπαράσσω). Μετατοπίζομαι: Δὲν σπαρά(ι) ρούπ' ἀπ' τ' θέση τ'.

Σπιγονιά, ἡ (Ἰταλ. spione- spionage). Σπιουνιά, ὑπουλη κατηγορία: Τῶβαλε σπιγόνιες κέ δὲ μέ χῶνέβ'.

Σπιτόπουλο, τό. Μικρὸ σπίτι: Ἐχ(ι) ἓνα σπ'τόπ'λὸ π' μπαίν(ι)ς μέ τὴ γκ(ι)λιά.

Σταβέντο (ἐπίρ.—ἰταλ. sotto + vento). Ἀπάνεμα, κάτω ἀπ' τὸ πανί τῆς βάρκας: Κᾶτσε ἐδῶ-γιὰ σταβέντῶ.

Σταγκώνω. Κουράζομαι πολὺ, ἀποκάνω: Στάγκῶσα ἀπ' τ'ν ὀρθόστασία.

Σταλίκι, τό (ἢ ὀμηρικὴ στάλιξ = πάσσαλος). Μακρὺ καλάμι μέ διχαλωτὸ στέλεχος στὴν ἄκρη (μπραχάλα) μέ τὸ ὁποῖο σπρώχνουν στὸ βυθό, γιὰ νὰ προχωρήσει ἡ βάρκα: Μῶσπασε τὸ σταλίκ(ι) κέ δὲ μπόροῦ νὰ πρόχῳρήσῶ.

Σταλικοποδιάζω. Γίνονται τὰ πόδια μου σὰ σταλίκια ἀπ' τὴν ὀρθοστασία: Σταλ(ι)κὸπόδιασα τόσην(ι) ὥρα ὄρθια.

Στασό, τό (ἀρχ. ἴσταμαι). Σταματημός, ἀνάπαυση: Αὐτὸ τὸ πεδὶ δὲν ἔχ(ι) στασό. Οὐλὸ κ'νιέτε.

Σταυροκόνι, τό. 1) Τυχερὸ παιγνίδι πού γίνεται πετώντας ψηλὰ δύο κέρματα (βλ. στριφτό). 2) Ὅταν τὰ κέρματα πέφτουν τὸ ἓνα σταυρὸς (κορώνα), τὸ ἄλλο κόνια (γράμματα), ὅποτε πρέπει νὰ ξαναρίζουμε. (Καὶ στὰ γαλ. τοῦ 13 αἰ. ἡ κορώνα λέγ. στραυρός, δηλ. croix κι ὄχι pile ὅπως σήμερα). Παιδ. στροφή:

Τὰ πολλὰ τὰ σταυροκόνια

φέρνουν κι ἓνα χέρι κόνια (δηλ. ἀποτυχία).

Σταφιδιάζω. Ζαρώνω σὰν σταφίδα: Γέρασε κέ σταφιδίασε.

Σταφιδιασμένος. Ζαρωμένος σὰν σταφίδα: Τὸ μούτρῶ τ' ἦτανε σταφιδιασμένῶ.

Σταφνοκάρι, τό. 1) Εἶδος ψαρέματος μέ σταφνοκάρι. 2) Βάρκα ἐφοδιασμένη μέ δίχτυ, στερεωμένο μέ μεγάλο ξύλινο σκελετό: Στὸ σταφνοκάρ' θὰ πᾶμε, ἅμα βάλ(ι) ἄερα.

Σταφυλίτης, ὁ. Προεξοχή στὸ βάθος τοῦ οὐρανίσκου (ἀνατομ. «σταφυλή»). Οἱ πρακτικὲς γιάτρισεσ ἔκοβαν τὸ σταφυλίτη: Πρῆστ'κε ὁ σταφ'λίτης τ'.

Στεκάκι, τό (Ίταλ. stecca = μακρὸ ραβδί). Τσιμπιδάκι τῶν μαλλιών: Βάλε ἓνα στεκάκ(ι) μαῦρὸ π' δὲ φαίνετε.

Στεράδι, τό. Ἀρσενικὸς κέφαλος: Ἄναψε φoτιά, νὰ ψήσουμε τὰ στεράδια.

Στιμάρω (Ίταλ. stimare - μεσαιων. στιμάρω). Ἐκτιμῶ: Τὰ λεφτὰ δὲν τὰ στ'μάρῳ ντίπ γιὰ ντίπ.

Στραβογεράω. Γεράω ἄσχημα, ἀσχημίζω.

Στραβοκατινιάζω (στραβὸ + catena). Στραβῶνω ὀλόκληρος: Γέρασε κέ στραβὸκατινίασε.

Στραβοκατινιασμένος (προηγ. ἐτυμ.): Στραβός, ξεχαρβαλωμένος: Μνιά γριὰ στραβὸκατινιασμέν(ι).

Στραβόξυλο, τό. Κυριολ. τὸ λοξό, πλαϊνὸ ξύλο τῆς βάρκας (βλ. σχέδιο γαίτας): Ἐβαψα τὰ στραβόξ'λα ἄλλὸ χρῶμα.

Στραγγουλάω (Ίταλ. stragolare). Στραμπουλάω: Ἐπεςα κέ στραγγούλ(ι)σα τὸ χέρι μ'.

Στραγγούλισμα, τό (προηγ. ἐτυμολ.) Στραμπούλιγμα: Πρήστ'κε τὸ πὸδᾶρι τς ἀπ' τὸ στραγγούλ(ι)σμα.

Στριτζώνομαι (Ίταλ. stigare). Τεντώνομαι, τανύζομαι: Μόλις ξύπνησε στριτζῶθ'κε.

Στριφτό (στρίβω). Τυχερὸ παιγνίδι (Λέγεται καὶ σταυροκόνι). Πετοῦν ψηλὰ δύο μεγάλα κέρματα. Ἄν πέσουν καὶ οἱ δύο σταυροὶ (κορῶνες), κερδίζει ὁποῖος «στρίβει». Ἄν πέσουν κόνες (γράμματα), χάνει κι ἂν πέσουν σταυροκόνι (τὸ ἓνα κορῶνα, τὸ ἄλλο γράμματα) ξαναρίχνει: Τὰ Χριστούγεννα παίξαμε στριφτό. Στρωματσάδα, ἡ. Ὑπνος στὸ πάτωμα: Κοιμ'θήκαμε στρῶματσάδα.

Στρωσίδι, τό (ἀρχ. στρώσις). Ροῦχα ποὺ στρώνομε πάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι ἢ καταγῆς: Ἦνάξ' τὰ στρῶσιδια τς.

Συλλείτουργο, τό. Μνημόσυνο: Ἐκανε σ'λείτουργὸ τ' πατέρα τς. (Ἡ λέξη ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὸ Γ. Ρίτσο - «Λιανοτράγουδα τῆς πικρῆς πατρίδας»).

Σύμπλιο, τό. Ἡ πτυχὴ ποὺ δημιουργεῖται στὴν ἐπιφ. τῆς θάλασσας ὅταν ξεκινᾷ ἓνα κύμα τὴν ὥρα ποὺ γυρίζει τὸ προηγούμενο: Γιόμισε ἡ θάλασσα σύμπλια ἀπ' τὸ μ' - πὸλὺ ἄερα.

Σύμπλισμα, τό (σμπιλῶ=σμπιέζω). Σύγκρουση τῶν κυμάτων ποὺ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὸ σύμπλιο: Γίν(ι)κε σύμπλισμα.

Συμπριά, ἡ (σμπ-πράττω). Σύμπραξη, σχέση: Δὲ θέλῳ συμπριῆς μ' αὐτὸ τὸν ἄνθρωπὸ.

Σ υ ν α λ λ ά ζ ω. Ἀλλάζω, ἐναλλάξ, δυο-τρεις φορεσιές. Βγά-
ζω τὴ μιά καὶ φορῶ τὴν ἄλλη κι ἀντίστροφα: Ἔχῳ δυο φοῦστες
κέ τς σ'ναλλάζῳ.

Σ υ ν α ρ ί ζ ο μ α ι. Ἐτοιμάζομαι, συγυρίζομαι: Περίμενε νὰ σ'
ναρ'στοῦ γιὰ νὰ φύβουμε.

Σ υ ν τ ρ ό φ ι, τό (εὐφημ.) Γυναικεία κυλόττα: Ἡ βάβα τς
κάθε προῖ ἄλλαζε συντρόφ'.

Σ υ ρ μ ή, ἡ. Τεχνητὸ αὐλάκι, φτιαγμένο μὲ δυο καλαμωτές (βλ.
λέξη) γιὰ νὰ περνοῦν ἢ ν' ἀράζουν οἱ βάρκες: Πάῳ νὰ δέσῳ τ'
γαῖτα στ' συρμή.

Σ υ ρ τ ή, ἡ (σέρνω). Εἶδος ψαρέματος, ποὺ γίνεται σέρνοντας
μιά πετονιά πίσω ἀπ' τὴ βάρκα, ποὺ προχωρεῖ σιγά - σιγά:
Πά(ι) στ' συρτὴ σήμερα.

Σ φ α ῖ καὶ σ β έ ρ κ ο. Μεγάλῃ ἀπαίτηση, θράσος κάποιου
ὡς τότε ταπεινοῦ: Ἀπόχ'σε δυο δεκάρες κι ἔβγαλε σφαῖ κέ
σβέρκῳ.

Σ φ ε ν τ ζ α ρ α ῖ ο ι (κατὰ τὸ νοικοκυραῖοι, καπεταναῖοι κ.
λ.π.). Σπουργίτες: Βάρεσε μὲ τ' σφεντόνα κάτ' σφεντζαραίους.

Σ φ έ ν τ ζ ο ς, ὁ. Σπουργίτης: Ἡ ταράτσα γιόμ'σε σφέντζ'ς.

Σ φ ε ν τ ζ ο ῦ δ ι, τό. Σπουργιτάκι: Κοίτα τὰ σφεντζούδια, τὰ
μαῦρα (τὰ καημένα), πὼς κάθοντε στὰ σύρματα.

Σ ώ ν ω (μεσαιων. σώνω). Ἀρκῶ, φτάνω: Δέ μ' σών'νε αὐτὰ
τὰ λεφτά. Θέλῳ κι ἄλλα.

Σ ώ ς κ α ί. Καὶ σάν; Τί κι ἄν; Σὼς κι ἔχ(ι) λεπτὰ, τί ἔγινε; Μή-
πὼς ἔλαβε καμμιά ἀξία;

T

Τ ά γ ι ο, τό (Ἰταλ. taglio). Ἐνα χέρι, ἓνα κοστούμι ξύλο: Τῶ-
κῳα ἓνα τάγιῳ π' θὰ ν-τῳ θ'μᾶτε χρόνια.

Τ α ι ν ι ά ζ ω (ταινία - παράσιτο). Ἀδυνατίζω πολὺ (σάν νᾶχω
ταινία): Πὼς ταίνιασε ἔτσ' αὐτὸ τῳ πεδάκ(ι);

Τ α ι ν ι α σ μ έ ν ο ς. Πολὺ ἀδύνατος: Μνιαῖ τσοῦπα τενιασμέν(ι),
λές κι ἔχ(ι) νὰ φά(ι) ἀπ' τ'γ-Κατῳχή.

Τ α ῖ τ α τ ά τ ς, τό. Πήδημα ἐπὶ τόπου: Πᾶρε φόρα κέ κάν' τῳ
ταῖτατάτς.

Τακίμ (Τουρκ. *takim* = σύνολο) Ἄσορτί: Οἱ πετσέτες εἶνε τακίμ μέ τὸ τραπεζῶμάντ'λὸ.

Τακουίνο, τό. Πορτοφόλι γιὰ κέρματα: Ἐκλείσειε τὸ τακουίνὸ τς κέ τῶβαλε μέσ' στ' τζάντα τς.

Τάλε-κουάλε (ἐπίρ. - ἰταλ. *tale-qualè*). Ἰδιο ἀκριβῶς: Τάλε—κουάλε ὁ πατέρας τ'!

Ταλίμι, τό (Τουρκ. *talim*). Τέχνη, τρόπος χρήσεως: Τς πῆρα τὸ ταλίμ' (τῆς μηχανῆς) τώρα κέ πά(ι) μνιὰ χαρά.

Ταμάμ (Τουρκ. *tamam*). Τέλεια: Τὸ κοστουμ' τοῦρθε ταμάμ. Λὲς κι ἦτανε δ'κό τ'.

Ταμπάνι, τό. Ὅτι καὶ τὸ τάγιο: Ἐφαγε ἓνα ταμπάν(ι) ξυλὸ.

Ταμπλοβαρεμένος. Αὐτὸς ποὺ τὸν «βάρωσε ταμπλάς» (Τουρκ. *tabla*), χαμένος, ἀλαλιασμένος: Στεκόντανε σὰ ταμπλόβαρεμέν(ι).

Ταμπούκιο, τό. Σκέπασμα τῆς μηχανῆς τῆς βάρκας: Μὴν ἀκ'μπᾶς στὸ ταμπούκιὸ.

Ταντανιάζω (ἀρχ. τέτανος). Πρῆζομαι καὶ τεντώνομαι (σὰν νᾶχω τέτανο): Τὸ χέρι μ' ταντάνιασε κέ δὲ μπόρῳ νὰ ν-τὸ κ'νήσῳ.

Τάντανος, ὁ. Τέτανος. Καὶ μεταφ. βαρῆὰ ἀρρώστεια: Τὸνε βάρωσε τάντανὸς.

Ταξίμ(ι), τό (Τουρκ. *taksim*). Λαϊκὸ μουσικὸ κομμάτι: Ἐπαιξε μέ τὸ ζουρνᾶ ἓνα ταξίμ'.

Ταπίστομα (ἐπίρ. ἐπὶ + στόμα). Μπρούμητα. Καὶ γιὰ ἀντικ. ἀνάποδα: Ἐβαλε τὸ πιάτῳ ταπίστῳμα. (Λέγεται καὶ «ἀπίστομα» ὅπως λέμε «ταμπρούμυτα» καὶ «μπρούμυτα»).

Τάραμα, τό (ἀρχ. ταράσσω). Μεγάλο κρῦο: Κάν(ι) τάραμα σήμερα.

Τβαέλι, τό. Πετσέτα φαγητοῦ: Ἐχὼ νὰ πλύνῳ ἓνα μεσάλ(ι) κέ τὰ τβαέλια τ'.

Τελεμός, ὁ (τέλος). Ξεθεωμός, μεγάλη κούραση: Αὐτήν(ι) δὲν εἶνε δ'λειᾶ εἶνε τελεμός.

Τελεύομαι. Ξεθεώνομαι: Τελεút'κα στ' γ-κούρας'.

Τεμπεσίρ, τό (Τουρκ. *tebesir*). Κιμωλία: Γράφ' στὸ μ-πίνακα μέ τεμπεσίρ.

Τέμπλα, ἡ. Τὸ ψηλὸ ξυλὸ, ποὺ κρατάει τὸ δίχτυ στὸ σταφνοκάρι (βλ. λέξη): Γῦρε λίγῳ τ' ν-τέμπλα.

Τερλίκι, τό (Τουρκ. terlik). Παντούφλα: Πήρε κενούργια τερλίκια.

Τεταρταῖος, ὁ (τεσσάρων ἡμερῶν πυρετός). Μεταφ. μεγάλη σύγχυση: Τὸν ἔπιασε τεταρταῖος.

Τετράδη, ἡ. Τετάρτη (μεσαιων. λέξη ἀπὸ τὴν ἐκκλησ. φράση τῆ τετράδι - δοτ. τοῦ τετράς): Πότε νᾶρθ' ἡ Τετράδ', νὰ πάδ σπ'τάκι μ'.

Τζακοποδιά, ἡ. Ὑφασμάτινη, σουρωτὴ κουρτίνα ποὺ κάλυπτε τὰ ἀνοίγματα στὰ τζάκια ἢ στὶς παληές χτιστές κουζίνες: Πήρα μνιὰ κλάρα (κλαρωτὸ ὕφασμα), γιὰ νὰ φκιάσῃ τζακοποδιά.

Τζαμλίκια, τά. Μικρὰ τζάμια ἀπ' τὰ παράθυρα. Καὶ στὸν Ξενοπ. («Μυστικοὶ Ἀραβῶνες»).

Τζαουνίζω. Τρελαίνομαι ἀπ' τὸν πόνο: Οὐλ(ι) τ' νύχτα τζαούν(ι)σα.

Τζένιο, τό. Μικρὸ καλυβάκι-παρατηρητήριον, στηριγμένο σὲ ψηλοὺς πασσάλους (2-3 μ. πάνω ἀπ' τὴν ἐπιφ. τῆς θάλασ.), ὅπου κάθεται ὅλη τὴν ἡμέρα ἓνας ψαρὰς (καθιστός, γιὰτὶ ὄρθιος δὲν χωράει) καὶ βλέπει πότε μπαίνουν στὸ χῶρον τοῦ ἱβαριοῦ οἱ μπάφες καὶ τὰ στεράδια, ὅποτε κάνει νεῦμα καὶ κλείνουν οἱ ἄλλοι τὸ δίχτυ: Στεῖλ' τ' φαῖ στὸ τζένιο.

Τζενιέρης, ὁ. Παρατηρητῆς σὲ τζένιο: Ὁ τζενιέρης πρέπει νὰ ἔχει μεγάλη πείρα τῆς δουλειᾶς: Ὁ τζενιέρ'ς πρέπ' νᾶχ(ι) μάτ' ἀστρίτ'.

Τζενιώτης, ὁ. Αὐτὸς ποὺ δουλεύει σὲ τζένιο. (Βλ. παραπάνω): Οἱ τζενιώτες βόηθᾶνε τὸ τζενιέρ'.

Τζουγιά, ἡ (Ἰταλ. giuoco = τζόγος). Παρτίδα σὲ τυχ. παίγν: Τελείωσε κι αὐτὴ ἡ τζουγιά. Παίζουμε μέχρι νὰ πατσίσουμε;

Τζουραϊμάνης, ὁ. Δυναμικὸς καὶ φασαριόζος ἄνθρωπος: Μνιὰ γ(ι)ναίκα τζουραϊμάνδ.

Τζοχατάραγας, ὁ (πληθ. τζοχανταραῖοι). Δυναμικὸς καὶ ἄγριος ἄνθρωπος: Τζοχατάραγας, φόβδς κέ τρόμδς!

Τζώρας, ὁ Ξεροκέφαλος (ἀνεξαρτ. γένους ὑποκειμ.): Ὁ τσοῦπα μ' εἶνε τζώρας. Δὲ τζ' ἀλλά(ι)ζς τὸ μυαλὸ μέ τίποτε.

Τιρτίρια, τά (Τουρκ. tirtir = βαμβακερὴ κλωστή). Κεντήματα: Μιὰ πὸδιά μέ τιρτίρια πὸλύχρῶμα.

Τιφτίκια, τά (Τουρκ. tiftik = ὕφασμα μὲ πέλος). Κομμάτια, ξεκλείδια: Ἐκανε τὸ ὕφασμα τιφτίκια. Φύλλα κέ φτερά.

Τηγάρι, τὸ (ἀρχ. τήγανον). Κομμάτι θάλασσας, τετραγωνισμένο μὲ χαμηλὰ ἀναχώματα, ὅπου γίνεται ἡ διεργασία γιὰ νὰ βγάλουν τὸ ἀλάτι στὶς ἀλυκές: Τὸ νερὸ στῆγνῶσε στὰ τ'γάγια κέ γίν(ι)κε ἄσπρῶ.

Τμπέκι, τό. Μικρό, πέτρινο γουδοχέρι, πού χτυποῦσαν τὸν καφέ. Μεταφ. Πολὺ κοντὸς ἄνθρωπος: Μνιὰ γ(ι)νεκούλα τμπέκ(ι).

Τονιά, ἡ (τόνος = νῆμα). Πετονιά: Σήμερα πά(ι) στ' ν-τόνιά. Τότενες. Τότε: "Ἄμα μ' πάρ'ς τ' γαῖτα, τότενες πῶς θὰ πάθω γιὰ ψάρεμα;

Τουλούπα, ἡ (ἀρχ. τολύπη). Κομμάτι μαλλί ἀκατέργαστο σὲ σχῆμα τουλύπας: Ἀγόρασα δυὸ τ'λουῦπες μαλλί.

Τουμπανιάζω (ἀρχ. τύμπανον). Γίνομαι σὰν τύμπανο ἀπ' τὸ πρήξιμο: Οἱ πνιγμέν(ι) τουμπανιάζ'νε.

Τουμπανιάς, ὁ. Ψηλό, ἄσπρο θαλασσοπούλι μὲ μακριὰ πόδια: Πῆγε γιὰ κ(ι)νήγ(ι) μὲ τ' γαῖτα κέ σκότῶσε δυὸ τουμπανιάδες.

Τούμπανο, τό. Πρᾶγμα πρησμένο: Τὸ πῶδ'ρι τς ἔγινε τούμπανῶ.

Τουρλακίδα, ἡ. Γυναίκα ἐλαφρὴ κι ἐπιπόλαια: Τ'ν ἀπαράτ'σε, γιὰτ' ἦτανε τουρλακίδα.

Τουρλίδα, ἡ. Μικρὸ θαλασσοπούλι: Μνιὰ φῶρὰ ποῦχα πά(ι) μὲ τ' γαῖτα εἶδα δυὸ τουρλίδες.

Τουτουμάκι, τό. Χυλοπίτα: Ἔχουμε κρέας μὲ τουτουμάκια. Τραβατζαίρνω (τραβῶ + καταλ. -τζαίρνω, πού ἐκφράζει κάτι πού γίνεται συνέχεια). Ρουφῶ συνέχεια: Τραβατζαίρ'νε νερὰ λῆς κι εἶνε φούρδακες.

Τράϊνα, ἡ (Ἰταλ. trainate = σέρνω). Εἶδος ψαρέματος ὅπου ἡ βάρκα σέρνει τὴν πετονιά. Λέγεται καὶ συρτή: Πᾶνε στ' ντράϊνα.

Τρακάδα, ἡ (ἀρχ. δράξ). Φουχτα, ὁμάδα: Μιὰ τρακάδα πεδιά.

Τρανὸ κακὸ (ἀρχ. τρανός). Φιλικὴ κατάρρα: Τρανὸ κακὸ νὰ σῶρθ' = τρομάρα σου.

Τραταίρνω (Ἰταλ. trattare). Κερνάω.

Τραταμέντο, τὸ (Ἰταλ. trattamento). Πράγμα πού τραταίρνει κανεῖς, κέρασμα: Τσ' ἔβγαλε ἓνα τραταμέντῶ γιὰ νὰ τς' καλδπιάσ'.

Τράτο, τὸ (Ἰταλ. tratto). Περιθώριο, προθεσμία: Ὡς τ' Λαμπρῇ ἔχῃμε τράτο.

Τρεμουντάνα, ἡ (Ἰταλ. tramontana). Βορειο-δυτικός ἄνεμος: Ἐπὶ ψὲς τῷ βράδ' ἔχ(ι) βάλ(ι) τρεμουντάνα.

Τρίβολος, ὁ (ἄβχ. τρίβολος). Εὐφημ. διάβολος (καθ' ἔλξη ἀπ' τῆ φράση «οἱ διαβόλοι κι οἱ τριβόλοι»): Ποιὸς τρίβόλος μ' πῆρε τὰ γυαλιά μ';

Τρικέρης, ὁ (τρία - κέρατα). Εὐφημ. διάβολος: Τὸνε σέλδσε ὁ τρικέρ'ς.

Τρίτσα-κάτσα. Περιστροφές: Δὲν ἔχ(ι) τρίτσα-κάτσα, ὅτ' πῆρες ἀπόφασ' κάν'τὸ.

Τριτσόνι, τὸ (μεσαιων. τριτζόνι). 1) Τὸ μικρὸ τοῦ γλάρου ἢ ἄλλο μικρὸ πουλί. 2) Πουλί πὺ τρίζει τῆ νύχτα. 3) Ροκάνα πὺ κάνουν θόρυβο τῖς Ἀποκρῆς: Περνᾶνε κάτ' μπουδες (μασκαράδες) μέ τριτσόνια.

Τριψάνα, ἡ (μεγεθ. τοῦ οὖσ. τρίψις - τρίβω). 1) Τριμμένο ψωμί: Ἐβαλε τριψάνα μέσ' στ' ριγανάδα κέ τ'νε ἔφαγε. 2) Στῆ γλώσσα τῶν ψαράδων: Ὁμάδα ἀπὸ λαυρακόπουλα πὺ πηγαίνουν κοπαδιαστὰ καὶ σηκώνουν τὴν οὐρά.

Τρυποκάρυδο, τό. Πουλί. Μεταφ. ἄνθρωπος ὑπουργός, σιγανός: Ξέρ'ς τί σοῦνε; Μεγάλὸ τρυποκάρ'δὸ!

Τσαγούλι, τὸ (ἢ τσαούλι). Γνάθος, σαγόνι: Τρέμ' τὸ τσαούλι τ' ἀπ' τὸ κρῦδ.

Τσάκα, ἡ. 1) Ποντικοπαγίδα, φάκα: Ἐβαλε μνιά τσάκα, γιατί γιόμ'σε τὸ σπῖτ' πὸντίκια. 2) Ἐπίρ: τρόπος κλεισίματος τῶν πανζουριῶν: Ἄφ'σε τσάκα (= μισόκλειστα).

Τσάκα-μπάρακα. «Ψῆσιμο», εἰδύλλιο: Ὁ Γιῶργὸς κι ἡ Μαρία τσάκα - μπάρακα.

Τσακίζε (τὸ φεγγάρι). Ἀρχίζει καὶ κατεβαίνει: Τὸ φεγγάρ' μόλις πῆρε κέ τσακίζ'.

Τσάκισμα, τὸ (τοῦ φεγγαριοῦ). Ἀρχὴ τοῦ κατεβάσματος: Περιμέν(ι) τὸ τσάκ(ι)σμα, γιὰ νὰ πά(ι) γιὰ ψάρεμα.

Τσαλαφιάζομαι (ἢ τσαλαφτιάζομαι μὲ ἐπιδρ. ἀπ' τὸ αἰτιάζομαι = τρομάζω). Ξαφνιάζομαι, τρομάζω, τὰ χάνω: Μόλις μ' εἶδε τσαλαφτιάστ'κε.

Τσαλαφός, ἡ, ὁ. Αὐτὸς πὺ κάνει ἄγαρμπες, τρομώδεις κινήσεις: Ἐτ' τσαλαφὸς ποῦνε, θὰ ντ' πέσ'νε ἀπ' τὰ χέρια.

Τσαλμάκι, τὸ (Τουρκ. çalim = ἐπιδέξια κίνηση παλαιστῆ). Σκέρτσο, κόλλο: Μ' κάν(ι) τσαλμάκια).

Τσαμπάκι, τό. Λοβὸς τοῦ αὐτιοῦ: Τρύπ'σα τὰ τσαμπάκια τς τσουπάς κέ τσ' πέρασα ριγανόξ'λὸ γιὰ νὰ μὴ κλεισ'νε οἱ τρυ-
πες.

Τσανακομπάδακα, τὰ (μεσαιων. σαννάκιον - Τουρκ. çanak = πιάτο + bardak = ἀγγεῖο). Ἐτερόκλητα σκεύη: Μάζδε οὔλα τς τὰ τσανακομπάρδακα.

Τσάντα. Ἐποκοριστικὸ τοῦ ὀνόματος Ἀλεξάνδρα.

Τσαντσαμίνι, τό. Γιασεμί: Τὰ τσαντσαμίνια ἀνασταίν'νε (μοσχοβολᾶν).

Τσαρδάκι, τὸ (Τουρκ. çardak). Καλαμῆνιο ὑπόστεγο σὲ σπίτι, ἢ μικρὸ καλυβάκι: Κάθετε σ' ἓνα τσαρδάκι π' τὸ δέρν'νε οὔλ(ι) οἱ ἀέρ'δες.

Τσάντζαλα ἢ τσάντζαλα - μάζζαλα. (Ἰταλ. cenziο - Ἐρωτόκριτος δ: 2013). Ἐτερόκλητα μικροαντικείμενα: Μέχρι νὰ μαζέσῃ οὔλα αὐτὰ τὰ τσάντζαλα - μάντζαλα θέλῃ μία μέρα.

Τσάτσας, ὁ. Θηλυπρεπῆς ἄντρας: Φθοροῦνε ρὸς π'κάμ'σα, σάζτσάτσ'δες.

Τσατσίζω. Γυναικοφέρνω: Αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος τσατσίζ'.

Τσελίκι, τὸ (Τουρκ. çelik = ἀτσάλι). Εὐθυτενῆς καὶ γερὸς ἀνθρωπος (παρὰ τὴν ἡλικία του): Στέκετε ντοῦρὸς σάζ-τσελικ(ι).

Τσελπένι, τό. Καπνοσακούλα: Μεταφ. Μικρὸ κομμάτι ὑφάσματος: Τῶκῳπε τόσῳ, πῶμ'νε τσελπέν(ι).

Τσιβίκι, τὸ (ἀρχ. κίμβιξ - μεσαιων. τσιβίκιν). Τσιμπούρι. Μεταφ. πολὺ μικρὸ, πολὺ στενὸ ἀντικείμενο: Μπήκε στὸ πλύ-
σ'μὸ κι ἔμ'νε τσ'βίκ(ι).

Τσίγαλο, τό. Ἄγουρο μύγαλο. Καὶ χρῶμα τσιγαλί: Φόραγε ἓνα φ'στάν(ι) τσιγαλί.

Τσιγκάκι, τό. Τσίγκινο πῶμα ἀπὸ μῦθρα, λεμονάδα κ.λ.π.: Μαζέψαμε τσιγκάκια, γιὰ νὰ παίξουμε.

Τσίγκολα, ἡ (ἡχοπ. ἀπ' τὸ σὶν με ἐπίδρ. τοῦ συν- κολλῶ). Καραμπόλα στὸ παιγνίδι με τὶς μπίλιες (βῶλους): Ξαναρίξε, γιὰτὶ ἔκανες τσίγκολα.

Τσιγκρίδι, τό. Μικρὸ λαυρακόπουλο: Ἐπιασε κατ' τσιγκρίδια, π' δέ γ-κάν'νε οὔτε γιὰ τ'γάν(ι).

Τσίκνα, ἡ (ἀρχ. κνίσσα - μεσαιων. τσίκνα). Μυρωδιὰ καμέ-
νου φαγητοῦ: Γιόμ'σε τὸ σπὶτ' τσίκνα.

Τσικνίλα (ἐπιρ.). Σὺν τσίκνα: Μυρίζ' τσικνίλα (ς).

Τσίκνισε (ἐνεργ. μὲ παθητ. ἔννοια). Κάηκε (τὸ φαγητό). Μόνο σὲ ἄορ. ἐνεργ. καὶ μέλλοντα παθητ.): Τὸ φαί τσίκνισε: Ἦ: (μελ.) θὰ τσικνιστεῖ.

Τσικνεβέζικος. Εὐαίσθητος, λεπτεπίλεπτος (γιὰ ἀνθρώπους μόνο): Εἶνε τόσὸ τσικνεβέζ'κὼς, π' φ'λάγετε ἀπ' τὸν ἄερα ἀκόμα κέ τὸ καλὸκαίρ'.

Τσιλίγκι, τὸ (Τουρκ. çelik). Ἀγορίστικο παιγνίδι μὲ μικρὰ ξύλα: Παίζ'νε τσιλίγκι(ι).

Τσιλιμιντίρι, τὸ. Εἶδος κιμωλίας μὲ τὴν ὅποια ἀλείβουν τὴ στέκα στὸ μπιλλιάρδο: Βάλ' τ' τσιλιμιντίρ'.

Τσιμπερέκι, τὸ. Χερούλι, πετούγια πόρτας: Σήκὼς' τὸ τσιμπερέκι(ι) κι ἔμπα.

Τσίνι-Τσίνι (ἐπιρ.). Ἀργά. Ὅταν μιὰ δουλειὰ ἀργεῖ λένε:
Τσίν(ι)-τσίν(ι) κέ ρετσίν(ι)
κι ἀδεκεῖ νὰ σ' ἀπομείν(ι).

(Ἴσως ἀπ' τὸ ρετσίνι πού κολλάει).

Τσινάω. (Τινάσσω - τινῶ - μεσαιων. τσινῶ). Κλωτσῶ: Τσ'νᾶνε τᾶλὼγα γιὰ νὰ φύβγνε ἀπ' ἀπάνε τς οἱ μῦγες.

Τσίντζα, ἡ (ἴσως ἀπὸ τὴν Ἴντζα.) Πολὺ μικρὴ ποσότητα: Δῶστ' μιὰ τσίντζα ψῆμί.

Τσιρινιάζω. Μουδιάζω: Τσιρίνιασε τὸ χέρι μ'. Δὲν τὸ εσθάνῳμε.

Τσιρίσι, τὸ (τουρκ. çirgis). Δυνατὴ κόλλα: Κολᾶνε τς σόλες τς μέ τσιρίσ'.

Τσιριτσάτζολα, ἡ. Σκέρτσο, ἀθέτηση ὑποσχέσεως, γυμνάσιο: Μ' τοῦχε ὑποσχεθῆ, ἀλλὰ τώρα μ' κάν(ι) τσιριτσάντζολες.

Τσίτσιλε-φάτσιλε (ἐπίθ. ἀμετάβλ.) Πολὺ ἀδύνατος, πολὺ εὐαίσθητος: Μνιὰ γ(ι)νεκούλα τσίτσιλε-φάτσιλε.

Τσμάρι, τὸ. Κινητὸς λόφος ἀπὸ ἄμμο, στὰ ἀνοιχτὰ τῆς λιμνοθάλασσας: Κοίτα ἐκεῖ-κάτ' τσμάρια.

Τσόλι, τὸ (Τουρκ. çul - μεσαιων. τσούλιον). Φτηνὸ κιλίμι, κουρελοῦ. Κατ' ἐπέκτ. παληὰ ρουχα: Κράτ'σε τὰ καλὰ κέ μὸδῶσε κάτ' τσόλια.

Τσότσος-τσότση-τσότσο. Πολὺ μικρὸς, τόσος δά: Ἔνα κὼμματάκ(ι) τσότσδ.

Τσοτσνέλι (μόνο σὲ οὐδ.) Τοσοδούλι: Ἐνα κ'τί τσότστ-νέλι(ι).

Τσούγδω, ἡ (τσούζω). Γυναίκα πὺ τσούζει ἡ γλώσσα της (ὄχι γλωσσοῦ· ἡ τσοῦγδω δὲ λέει πολλά, ἀλλὰ δίνει δηκτικὲς ἀπαντήσεις): Φαίνεται καλή, ἀλλὰ εἶνε τσοῦγδῶ.

Τσουκνιάς, ὁ (κυκνίας — ἰταλ. cigogna). Μεγάλο, ἄσπρο θαλασσινὸ πουλί, μὲ μακρὰ πόδια (γι' αὐτὸ καὶ τὰ κολωνάτα ποτήρια τῆς σαμπάνιας στὸ Μεσολόγγι τὰ λένε «τσουκνιάδες»): Πῆγε μὲ τ' γαῖτα γιὰ κ(ι)νήγ(ι) κὲ βάρεσε δυὸ τσουκνιάδες.

Τσουμπλέκι, τό. Εἶδος στιφάδου πὺ μαγειρεύουν στίς ταβέρνες: Ὁ Καμινάρ'ς φκιάν(ι) ὄραϊῶ τσουμπλέκ(ι).

Τσοῦπα, ἡ (Ἄλβ. tsupa). Κορίτσι: Ἐχουμε ἕνα πεδί κὲ δυὸ τσοῦπες.

Τσουπωτός, ἡ, ὁ. Αὐτὸς πὺ ἔχει σφικτὸ κρέας, τροφαντός: Ἐνα τσουπῶτῶ πεδάκ(ι).

Τσουρβᾶς, ὁ (Τουρκ. çorba = σοῦπα). Βρασμένο ρύζι μὲ λάδι καὶ λεμόνι, τροφή γιὰ ὅσους ἔχουν χαλασμένο στομάχι, λαπᾶς: Θὰ φά(ι) τσουρβᾶ, γιὰτὶ ἀπόληῶρα τὸν ἔκῶφτε.

Τυλώνω (ἀρχ. τύλος = ἐξόγκωμα). Φουσκῶνω, τεντώνω ὅσο παίρνει τὴν κοιλιὰ μου ἀπ' τὸ φαγητό: Τ'νε τύλῶσε γιὰ τὰ καλά.

Υ

Υφᾶδα, ἡ. Ἀχιβάδα: Τρῶμε ὑφᾶδες. Γιὰ ἄσχημα μάτια : Μάτια σὰ χ(ι)μένες ὑφᾶδες.

Φ

Φαλίδο, τὸ (ἢ φαλιμέντο ἀπ' τὸ φαλιδεῦω - ἰταλ. fallimento) - Πτώχευση: Ἐκανε φαλιδῶ.

Φανούμενος (φαίνομαι). Αὐτὸ πὺ φαντάζει, εὐπαρουσίαστος: Γ(ι)ναίκα φανούμεν(ι).

Φαρφουρένιος (Ἑλλην. πορφύριος - τουρκ. firfiri). Πορσελάνινος: Πιᾶτα φαρφουρένια. (Καὶ στὸν Ξενοπούλο).

Φάτο, τὸ (ἰταλ. fatto = γεγονός). Ἐπεισόδιο, ζημιὰ, κατόρθωμα (εἰρων.): Τῶκανεσ τὸ φάτῶ σ'.

Φαφατιάζω. Ζαρώνω, ὅπως τὰ σάπια φρούτα, σαπίζω: Φαφατιάσανε τὰ χέρια μ' ἀπ' τὸ νερό.

Φαφατιασμένος. Αὐτὸς ποὺ ἔχει φαφατιάσει: Φαφατιασμένὸ πεπόν(ι).

Φεγγαριάζομαι. Ἀλλάζω διάθεση ἀπ' τὴν ἐπίδραση τοῦ φεγγαριοῦ, θυμώνω ξαφνικὰ καὶ ἀναίτια: Τί ἔπαθε; φεγγαριάστ' κε;

Φεγγαριασμένος. Αὐτὸς ποὺ φεγγαριάστηκε, ἀκατανόητος: Ἄσ' την(ι) αὐτήν(ι), εἶνε φεγγαριασμέν(ι).

Φερός (Τουρκ. farah = πλατύς). Χαλαρός, φαρδύς: Τὰ λουριά τ' παπ'τσιοῦ μ' εἶνε φερά. Πρέπ' νὰ τὰ σφίξῃ.

Φερφελέδες, οἱ. Σκοτοῦρες: Ἔβαλα φερφελέδες στὸ κεφάλι μ'.

Φετφάς, ὁ (Τουρκ. fetva). Διαταγὴ ποὺ δὲν σηκώνει ἀντίρρηση: Ἔβγαζε φετφάδες κι ἤθελε νὰ ντ' ἴλεμε μελεμέμ.

Φιδοκόβομαι. Ταράζομαι γιὰ κάτι, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκδηλώνομαι: Μόλις τὸν εἶδε φιδόκοφτ' κε.

Φιλνάδα, ἡ. Χωρική, «βλάχισα» ποὺ γυρίζει μὲ τὸ γαῖδουράκι καὶ πουλάει λαχανικὰ κ. ἄ: Τὸ πῆρα ἀπὸ μιὰ φιλ'νάδα. Ἦ: Φιλ'νάδα, πόσῳ ἔχ(ι) τς ντὸμᾶτες; Κι αὐτὲς πάλι φωνάζουν: Αὐγὰ φιλ'νά-α-αδα.

Φιλί, τὸ (Λατιν. offella - μεσαιων. ὀφέλλιον = φέτα). Κομμάτι ἀπὸ πίττα ἢ γλυκὸ ταψιοῦ: Ἐφαγε δυὸ φ'λιά μακαρ'νόπ'τα.

Φίτσο, τὸ (παραφθ. τοῦ ἰταλ. vizio). Ἐλάττωμα, κακὴ συνήθεια, μικρὸ βίτσιο: Δὲ μπόρεῖ νὰ κόψ' αὐτὸ τὸ φίτσο (π. χ. τὸ κάπνισμα).

Φκάρι, τὸ (Τουρκ. fıkara = φτωχό). Μικρὸ αὐγοτάραχο, ἀπὸ μπάφα: Λιάζ'νε τὰ φκάρια μέσ' στὲς κλοῦβες.

Φλαγούνα, ἡ. Λαγάνα: Τ'γ-Καθαρὴ Δευτέρα τρῶμε φλαγούνες, ὄχι ψὸμι συνηθισμένῳ.

Φλέντζα, ἡ (ἀρχ. φλοιὸς - Ἐρωτόκρ. φλέντζακίδα Β. 1508). Ψηλὴ φλοῦδα: Μιὰ φλέντζα ψὸμι ἔφαγα μὴναχά.

Φλουτοურάω. Σπαρταράω: Φλουτοῦρ'ξε ἀπ' τὸ τσοῦξ'μὸ.

Φουμαρησά, ἡ (Ἰταλ. fumare—φουμαίρνω=καπνίζω). Ρούφηγμα τσιγάρου: Δὸς τ' νὰ τραβήξ' μιὰ φουμαρ'σά.

Φουνταίρνω (Λατιν. fundus = βυθός). Βυθίζομαι: Ἦ γαιῖτα δὲ φουνταίρν(ι) εὐκόλα, γιὰτὶ δὲν ἔχ(ι) καρίνα.

Φοῦντος, ὁ (Λατιν. fundus - μεσαιων. φοῦντος). Ὁ βυθός. Κυριολ. καὶ μεταφορ.: Πήγαμε φοῦντῳ.

Φούρδακας, ό. Βάτραχος: Πίνδ νερό σά φούρδακας.

Φουρδάκι, τό. Μικρός βάτραχος: 'Η στέρνα εΐνε γιδμάτ' φουρδάκια.

Φοῦρκα, ή. 1) Κοντό, όρθιο ξύλο πού κρατάει τήν τέμπλα (βλ. λέξη) στό σταφνοκάρι. 2) Ξύλινη διχάλα πού μπήγουν στό χῶμα καί στηρίζουν τή σουβλα τοῦ άρνιοῦ. Καί βρισιά: νά κάτω' ή φοῦρκα στό λεμό σ'! ('Η γνωστή μεταφ. έννοια μεγάλος θυμός δέν εΐναι άποκλειστικά Μεσολογγίτικη).

Φουρλέτσικο, τό. Πολύ άνακατεμένος χῶρος: 'Έκανε τό σπίτ' φουρλέτσ'κῶ.

Φουρφούλι, τό (ΐσως ήχοπ., άπ' τό γαλ. foule = πληθος, με άναδιπλ.). Πληθος (συνήθως όχι άνθρωποι): Μυρμήγκια φουρφούλι(ι) μέσ' στό ντ'λάπ'.

Φουρφουλιάζω (ΐδια έτυμ. με τό προηγ.). 'Έχω πληθῶρα: Φουρφούλιασε στά λεφτά.

Φοῦσκα, ή. Μπαλόσι: 'Αγόρασε μνιά φοῦσκα τ' πεδιοῦ τ'.

Φοῦσκος, ό. Κατακέφαλος, χαστούκι: 'Έφαγε δυό φοῦσκ'ς π' ξεράθηκε.

Φουφοῦδι, τό. Καθαρό, ῶραϊο: Τά ροῦχα γίνανε φουφοῦδια άπ' τό πλύσ'μῶ.

Φρεζαίρνω ('Ιταλ. fresare = τoρνεύω). Κελαϊδῶ, τιτιβίζω, φλυαρῶ: 'Απ' τῶ προί οὔλῶ φρεζαίρν(ι).

Φρίξα, ή (άρχ. φρύγω). Φρυγανιά: 'Έκανε τό ψῶμι φρίξες.

Φρόκαλο, τό (άρχ. φιλοκαλῶ - μεσαιων. φροκαλῶ = σκουπίζω). Φλούδι ξύλου, πού πέφτει κάτω όταν πλανίζουν: Γιόμ'σε τό πάτῶμα φρόκαλα.

Φύβγω. Μέλλοντας στιγμιαίος τοῦ φεύγω. Προφορά καθ' έλξι, άπό τόν έξακολουθητικό μέλλοντα: Νά φύβγ(ι), νά φύβγῶμε κ.λ.π.

Φυτρι (έπίθ. - φυτρον + ι = καταλ. χρωμάτων πού προέρχονται άπό λουλούδια καί φρούτα, ὅπως βυσσινί, βιολεττί, τριανταφυλλί, κερασί). 'Ανοιχτός πράσινος: Φ'στάν(ι) φυτρί, γιακῶς φυτρίς, μπλούζα φυτριά.

Φῶλος, ό (φωλιά). Ψεύτικο αυγό πού βάζουν στη φωλιά τής κότας, για νά τήν προκαλοῦν νά γεννήσει. (Λέγεται καί κοτοφῶλος): Χάθ'κε ὁ φῶλῶς τς κότας, γιαυτό δέ γεννά(ι).

Φωτίκια, τῶ (φώτισις - νεοφώτιστος). Ροῦχα βαπτιστικά, πού χαρίζει ὁ άνάδοχος στόν άναδεκτό: Πήρε ρῶς φωτίκια, γιατί θά βαφτίσ' τσουπά.

Φωτοκάηκα (στον ἀόρ. με πλεονασμό). Κατακάηκα: Ἔπιασα τὸ φ᾽τύλι(ι) ἀναμμένῳ κέ φῶτοκά(ι)κα.

X

Χαβαλές, ὁ (Τουρκ. havale). Βάσανο, ὀχληρὸ βάρος: Ἔβαλε χαβαλέδες στὸ κεφάλι τ'.

Χαβάνι, τὸ (Τουρκ. havan). Μπρούτζινο γουδι γιὰ νὰ κοπανῶνε μύγδαλα, καρύδια κ.λ.π.: Γιάλ(ι)σα τὸ χαβάν(ι) κέ τὸ μῦλῳ τ' καφέ.

Χάβαρο, τό. Εἶδος ὄστρακου: Τ'ν ὥρα π' βγαίνουμε ἀπ' τ' θάλασσα, ψάχνουμε γιὰ χάβαρα.

Χαβώνω (ἴσως ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο χαυνῶ). Θαμπώνω, τυφλώνω (μεταφ.) κᾶποιον καὶ δὲν βλέπει τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ πιστεύει τὰ ψέμματά μου: Πῶς τὶνε χὰβῶσε κέ τ'ν π'στέβ';

Χαϊβάνι, τὸ (Τουρκ. hayvan). Μικρὸ παιδί, ἄμυαλο: Μὴν τὰ παρεξηγεῖτε. Χαϊβάνια εἶνε, δὲ νὸγάνε.

Χαζίρ (Τουρκ. hazir). Ἔτοιμος, παρ' ὀλίγο: Ἔφτασα χαζίρ νὰ σκότῶθοῦ.

Χαῖδι, τό. Χάδι. Ὁ Μεσολογ. πρωθυπουργὸς Ζην. Βάλβης ἔλεγε συχνά πῶς ἀκολουθεῖ πολιτικὴ «χαϊδιῶν», δηλ. ὄχι αὐστηρή.

Χαῖδο (χάδι). Πρῶτο συνθετ. λέξεων (ποὺ δηλώνουν ἄνθρ.). Σημαίνει «ῥωαῖος»: Χαϊδάνθρωπος, χαϊδῶ-Γιῶργος, Χαϊδῶ-Γιάννης κλπ. («Ὁ Χαῖδο-Μίλτος εἶν' αὐτός;» - ἜΑπαντα Μαλακάση).

Χάκι, τὸ (Τουρκ. hak = δίκιο.) Ἐκδίκηση, ἱκανοποίηση: Πῆρα τὸ χάκι μ'.

Χαλέπετο, τό. Τρώγλη, βρώμικο σπίτι: Μένανε σ' ἓνα χαλέπετῳ.

Χαλές, ὁ (Τουρκ. hala - ἄλβ. hale). Αὐτὸς ποὺ ἔχει ἄσχημο στόμα, ποὺ κατηγορεῖ ὅλον τὸν κόσμον: Τέτοιὸς χαλές ποῦνε, περίμενες νὰ πεῖ καλό;

Χαλεύω (ἀρχ. δωρικὸ χαλή = παλάμη). Ἄπλώνω τὴν παλάμη, ζητάω: Μ' χάλεψε λίγῳ ρῦζ' γιὰ νὰ βάλ(ι) στὸ κρέας τς.

Χαλκούνι, τὸ (Τουρκ. halka). Κυλινδρική κροτίδα γεμάτη μπαρούτι: Θὰ ρίξ'νε χαλκούνια στὸν Ἐπιτάφειῳ.

Χάλκωμα, τὸ (ἀρχ. χαλκός). Κάθε χάλκινο μαγειρικὸ καὶ

τώρα διακοσμ. σκευός, μπακίρι: Γυαλίζο τὰ χαλκώματα.

Χαμοούρα, ἡ (χαμαι - τύπη = πόρνη). Πρόστυχη γυναίκα: Μνιά χαμούρα εἶνε π' γυρίζ' μέ τὸν ἔνανε κέ μέ τὸν ἄλλῳνε.

Χανάκα, ἡ. Χοντρή ἄλυσίδα, σιδερένιο περιλαίμιο: Φόρ'γε μνιά χανάκα π' κόντεβε νὰ τ'νε πνίζ'.

Χάρβαλο, τὸ (ἀρχ. χαλαβρός - μεσαιων. χάλαβρο). Ἐξαρθρωμένο, διαλυμένο: Παροιμ. φράση: Βρῆκα τὸ μύλο χάρβαλο (δηλ. βρῆκα μεγάλη ἀναστάτωση).

Χαρχαλεύω (ἀρχ. χαλή με ἀναδιπλ.). Πειράζω μέ τὰ χέρια μου, ἀνακατεύω: Μὴ χαρχαλεύβ'ς τὸ ρλό(ι) κέ τὸ χαλά(ι)ς.

Χαχόλικος. Φαρδύς, μπόλικος (μόνο γιὰ ρούχα): Μιά ζακέττα χαχόλ(ι)κη.

Χαψά, ἡ (χάφτω - ἀόρ. ἔχαψα). Μπουκιά: Ἐφαγε δυὸ χαψές.

Χειλίζω. Ἀσβεστώνω: Χείλ(ι)σα οὐλ(ι) τ' μάντρα γιὰ τ' Λαμπρή.

Χείλισμα, τό. Ἀσβέστωμα: Τὸ δωματίο θέλ(ι) χείλισμα.

Χειλισμένος. Ἀσβεστωμένος: Ὁ τοῖχος ἦτανε χειλ(ι)σμένος.

Χειμωνικό, τὸ (χειμῶν). Καρπούζι: Τὸ καλοκαίρ' τρῶμε πῶλλὰ χ(ι)μὸν(ι)κά.

Χελούδισα, ἡ. Πλατὺ ψάρι στὸ χρῶμα τοῦ χωβιοῦ: Οἱ χελούδ'σες εἶνε ἀπ' τὰ φτ'νότερα ψάρια.

Χθουράω (ἄχθος). Ὑπομένω, βαστάω: Δὲ χθουράω τ' φτώχεια.

Χθουριέμαι. Ὑποφέρομαι: Αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος δὲ χθουριέτε.

Χιονίζομαι (χιών). Κρυώνω πολὺ: Χιονίστ'κανε τὰ χέρια μ'.

Χιονίζω. Παγώνω κάτι, κάποιον: Μὲ χιονίσεις καθὼς μ' ἔπιασες.

Χλεμπόνα, ἡ. Ἄγουρο, ἡ μαραζιασμένο φρούτο, χλωμὸ καὶ κιτρινισμένο (γι' αὐτὸ κι ὁ «χλεμπονιάρης»): Τὸ πεπόν(ι) εἶνε χλεμπόνα. Δὲ ν-τρώγετε.

Χλέπα, ἡ (ἡχοπ.). Τὸ φτύσμα, τὸ ρόχαλο: Πετᾶνε χλέπες στὸ δρόμῳ.

Χλεπιά, ἡ. Τὸ φτύσιμο: Μνιά χλεπιά σὰ ν-τάληρῳ.

Χλιάρι, τὸ (κοχλίας - κοχλιάριον). Μεγάλο κουτάλι: Τρῶνε τ' σοῦπα μέ κάτ' θηρία χλιάρια.

Χολογιέμαι. Λυπᾶμαι κάποιον, τὸν συμπονῶ, μπαίνω στὴ θέση του: Ἦνε χόλδγιέμε τ' μαύρ'! Τέτοια ζῶη π' τραβά(ι)...

Χούϊ, τό. Ἰδιοτυπία, ἐλάττωμα, ἄσχημη συνήθεια ἢ ροπή.

Λαϊκὸ γνωμικόν: Πρῶτα βγαίν(ι) ἢ ψ'χὴ κέ μετὰ τὸ χουί.

Χούνενες (ἠχοποιητ.). Ἄντρας ἢ γυναίκα μὲ χοντρή φωνή καὶ ἔνρινη προφορά: Ἦθελε νὰ κρίν(ι) κι αὐτός, ἕνας χούνενης.

Χούρταρος. Τελευταῖος: Ἔμ'νες χούρταρὸς.

Χοχλακίζω (μεσαιων. χοχλάζω). Βράζω: Τὸ νερὸ χόχλακίζ' (ἢ «ἔκανε δόντ'»).

Χόχλος, ὁ (χοχλάζω). Ἡ 1η Βράση: Τὸ γάλα πῆρε χόχλδ.

Χυμίζομαι (μεσαιων. χουμῶ). Ἄναταράσσομαι, ὄρμῶ (μόνο γιὰ ψάρια): Χυμ'στήκανε τὰ ψάρια ἀπὸ ἕνα π'λι π' πέρασε.

Χυμίζω (μεσαιων. χουμῶ). Ἄγριεύω. (Λέγεται μόνο γιὰ τὰ ψάρια πὺ εἶναι μέσα σὲ γυροβολίδι ἰβαριοῦ): Πέρασε γλάρὸς κέ τὰ χύμ'ξε.

Χωβιός, ὁ (ἄρχ. κωβιός). Ψάρι μὲ πολλὰ καὶ μικρὰ κόκκαλα: Οἱ χῶβιοὶ οὐλὸ χώνδοντε μέσ' στὸ βοῦλκδ.

Χωματίδα, ἡ (χῶμα). Γλῶσσα (ψάρι). Ἀξιοπαρατήρ. ἡ συγγένεια τῆς λέξεως μὲ τὸ χῶμα καὶ στὴ γαλλικὴ γλῶσσα: sol = ἔδαφος — sole = γλῶσσα, στὴν ἄγγλ: soil = ἔδαφος — sole = γλῶσσα, στὴν ἰταλ. suolo = ἔδαφος—soglia = γλῶσσα, ἐπειδὴ ἡ χωματίδα, ἐνῶ ἀπὸ κάτω εἶναι ἄσπρη, ἀπὸ πάνω ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ ἐδάφους (χῶμα): Γιὰ τὸ γιόμα θὰ τ'γανήσδ κὰτ' χῶματίδες.

Ψ

Ψαίνω (ἄρχ. ἔψω). Ψήνω: Τς σπάρ' τς ψαίνουμε στὰ κάρβ'να. **Ψεσινός** (χθές - ψές καὶ ἐψές). Χθεσινός: Τὸ ψῶμι ξεράθ'κε, γιὰτὶ εἶνε ψεσ'νό.

Ψευδοκόκκορας, ὁ (ὑποτιμ.). Ψευδὸς ἄνθρωπος.

Ψίχα, ἡ (ἄρχ. ψίξ - μεσαιων. ψίχα). Μιὰ ψίχα = λίγο: Δόμ' μιὰ ψίχα λάδ'.

Ψία, ἡ. Τὸ ἴδιο μὲ τὸ προηγ. Μιὰ ψία = λίγο: Μνιὰ ψία φατ'ἔφαγε.

Ψιχολούλα, ἡ. Μιὰ ψυχολούλα = λιγούλακι: Κάτσε νὰ ξεκουραστεῖς μνιὰ ψ'χδούλα.

Ψιπιρίζω (ἠχοπ. μὲ ἐπίδρ. τοῦ ψειρίζω). Ψιλλογῶ, ἀργοπορῶ: Τί τὰ ψιπιρίζ'τε; Δὲ θὰ τελειώσομε οὔτε τ' χρόν'.

Ψ'λοκοπάνας, ό. Χοντρή έκφραση για κάποιον που ανανίζε-
ζεται ή μοιάζει σάν ν' ανανίζεται. Βλάκας. (Μόνο οί άντρες
χρησιμοποιούν αυτή τη λέξη): Μεγάλος ψ'λοκοπάνας!

Ψ'λοκοπανάω. Ανανίζομαι (προηγ. σχόλιο).

Ψ'λοκοπάνισμα, τό. Ανανισμός.

Ψόφος, ό (ψοφάω). Πολύ μεγάλο κρδο: Τα Χριστούγεννα
έκανε ψόφδ.

Ψωλιόγκος. Μακρὺ συμπαγές σῶμα που πλέει στις άκρες
της λιμνοθάλασσας. Χρησιμοποιείται για δόλωμα. Όχι χοντρή
λέξη: Έβαλε κάτ' ψδλιόγκ'ς, για να τσ'μπήσ' τδ ψάρ'.

Ψωμογελάω. Χαμογελάω: Μέ κοίταγε κέ ψδμοδέλαγε.

Ψωροτάφι, τδ (άρχ. ψώρα). Άρρώστεια που χαρακτηρί-
ζεται από σπυριά στό κεφάλι και μοιάζει με ψώρα: Έβγαλε ψδ-
ροτάφ. άπ' τ' ν' άπλυσά.

Ω

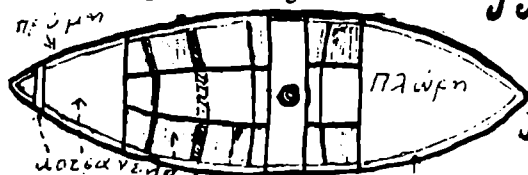
Όριος, - α - ο. Όραϊος (είρων.), προκομένος: Ποιός άλλδς;
δ ώριδς δ Άντρέας.

Όριοστάλαχτος (μεσαιων. ώριος = άρχ. ώραϊος +
άρχ. σταλάζω). Καθαρός, περιποιημένος: Μνια γ(ι)ναίκα δριδ-
στάλαχτ'. «Και πίνω τ' ώριοστάλαχτο της πλάκας τδ φαρμάκι».
(Κεφαλονίτικο μοιρολόϊ - Schmidt).

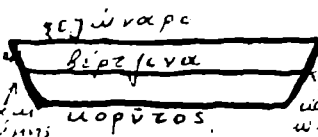
Καζούνη

μαζίνα

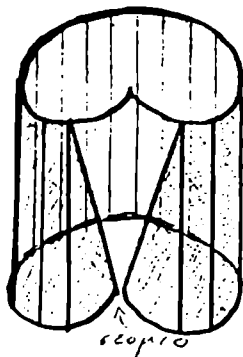
ΓΑΪΤΣΑ (Σελ. 31)

Πλαϊνή όγρη

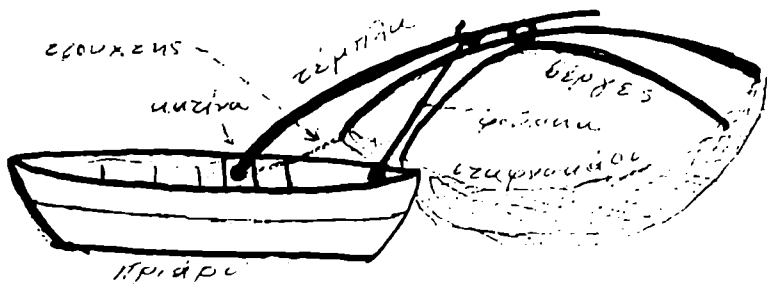

ΠΤΡΑ (Σελ. 101)

- Άγος : 1,50 - 3 μ.
- Πήλι 4 μ
- 21 μιάλια ώλας 18 γρ.
- 22 μιάλια μισο γρ/δυναμική
δίκτυα σέρμα.
- Ανώμαλη τή μιάς μιά
μιά ώλα τήν ώλα 250 γρ.

ΣΤΑΦΝΟΚΑΡΥ (Σελ. 113)

ΤΟΠΩΝΥΜΙΕΣ

Ἄγιά-Σωτήρα, ἡ. Προάστειο τοῦ Μεσολογγίου, 6 χλμ. βόρεια τῆς Πόλης. Ὁμώνυμη ἐκκλησία.

Ἄγιά-Τριάδα, ἡ. Ἡ ἱστορική ἐκκλησίτσα, πού ἔδωσε τ' ὄνομά της στό ἱστορικό νησάκι τῆς Κλείσοβας, 2 χλμ. νότιο-ἀνατολικά τοῦ Μεσολογγίου. Τελευταῖος Προμαχῶνας τῶν Ἐλεύθερων Πολιορκημένων.

Ἄγραπίδι, τό. Περιοχή τῆς θάλασσας τῆς Κλείσοβας (ἀνατολικά).

Ἄγρίλης, ὁ. Τοποθεσία τοῦ ἰβαριοῦ Πλώσταινα (πρὸς τὰ νοτιοδυτικά).

Ἄγριλιᾶ, ἡ (βλ. Ἄγία-Σωτήρα). Ἀνήκει στό Δῆμο Μεσολογγίου. Δὲν ἔχει δική του κοινότητα.

Ἄϊ-Δημήτρης, ὁ. Ἐκκλησία καὶ περιοχή, 2 χλμ. δυτικά τοῦ Μεσολογγίου.

Ἄϊ-Θωμάς, ὁ (λέγεται καὶ Παλιογαϊδούρα). Προάστειο τοῦ Μεσολογγίου, 4 χλμ. βορειοανατολικά τῆς πόλης.

Ἄϊ-Συμιός, ὁ. Ἱστορική μονὴ τοῦ Ἁγίου Συμεῶν, τόπος συναντήσεως τῶν ἐξοδιτῶν. Στὸν Ἄϊ-Συμιὸ γίνεται δύο φορές τὸ χρόνο πανηγύρι: στίς δύο Φεβρουαρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄϊ-Σώστης, ὁ. Παλιὰ ὀνομασία τοῦ νησιοῦ Βασιλάδι (ἀπ' τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἄϊ-Σώστη, πού ὑπάρχει ἐκεῖ). Τὸ πραγματ. Βασιλάδι βρίσκεται ἀπὸ πίσω καὶ λέγεται Ἀναποδοῖβαρο τώρα. Ὁ Ἄϊ-Σώστης γιορτάζεται στίς 7 Σεπτεμβρίου.

Ἄναποδοῖβαρο, τό. Τὸ πραγματικὸ ἱστορικὸ Βασιλάδι (μισὸ περίπου μίλι δυτικά τοῦ νησιοῦ - ἰβαριοῦ πού λένε τώρα Βασιλάδι). Ἐκεῖ ἔγινε ἡ μάχη τοῦ Βασιλαδιοῦ μὲ τὸ στρατηγὸ Σπύρο Πεταλούδη. Σῶζονται καὶ τμήματα τοῦ τείχους.

Ἄνεμόμυλος, ὁ. Περιοχή, ἓνα περίπου χλμ. νότια τῆς πόλης, ὅπου βρισκόνταν ὁ ἱστορικὸς ἀνεμόμυλος, πού τινάχτηκε τίς μέρες τῆς Ἐξόδου.

Ἀπάνω Ἀγορά, ἡ (ἢ Ἀπάνω Παζάρι). Ἡ ἀγορὰ τοῦ πιὸ χερσαίου Τμήματος τῆς πόλης ὅπου κατέβαιναν — καὶ κατεβαίνουν — οἱ γύρω χωρικοί, γιὰ νὰ κάνουν τὰ ψώνια τους. «Πῆ-

ραν τὸ δρόμο τοῦ γιалоῦ οἱ ἀπανωπαζαρίτες/κι οἱ κάτω τὰ ντερ-
σέκια τὰ στενά» (Μ. Μαλακάσης «Ὁ Μπαταργιάς»).

Ἄραπογιάλι ἢ Ἄραπογιάννη. Ἡ πιὸ σωστὴ ὀνο-
μασία εἶναι τ' Ἄραπογιάννη ὁ μῶλος. Ὁ Παλαμᾶς στὴν «Τρι-
σεύγενη» τὸ ἀναφέρει σὰν «ὁ μῶλος τοῦ Ἄραπόγιαννου». Τμῆμα
τῆς λιμνοθάλασσας 2 περίπου χλμ. δυτικά τῆς πόλης τοῦ Μεσο-
λογγίου, ὅπου, σὲ μιὰ διάμετρο 20 περίπου μέτρων, ὁ βυθὸς ἦταν
στρωμένος μὲ ψηλὸ χαλίκι — ἐνῶ ὁ βυθὸς ὅλης τῆς λιμνοθάλασ-
σας εἶναι σκεπασμένος μὲ παχὺ βουρκο. Στὸ κέντρο τῆς τὸ νερὸ
ἔφτανε ὡς τὸ γόνατο καὶ γύρω-γύρω βάθαινε σκαλωτὰ ὡς τὸ 1,50
μ. Γι' αὐτὸ, παλιότερα, ἦταν τόπος λουτρῶν, γιὰ γυναῖκες καὶ
παιδιά. Πήγαιναν ὡς ἐκεῖ μὲ γαίτες.

Τὸν περασμένο αἰῶνα στ' Ἄραπογιάννη τὸ μῶλο ἄραζαν καρά-
βια, δηλαδὴ σκάφη μικρά, καΐκια, πάσσαρες καὶ πεσκαρέσες.
(Τὰ μεγάλα καράβια ἄραζαν στ' ἀνοιχτά, στὴν Τουρλίδα κι' ἀπὸ
ἐκεῖ ἔμπαιναν στὶς γαίτες—λιμάνι στὸ Μεσολόγγι δὲν ὑπῆρχε).
Ἀπὸ τῆ σαβούρα, λοιπόν, ποὺ ἄδειαζαν ἐκεῖ τὰ καράβια σχη-
ματίστηκε τὸ πλάτωμα αὐτὸ μὲ τὰ χαλίκια. Μὲ τὰ ἔργα, ποὺ χωρὶς
πρόγραμμα καὶ σεβασμό, ἔγιναν στὸ Μεσολόγγι τὰ τελευταῖα
χρόνια γιὰ τὴν ἀποξήρανση ὁ μῶλος τοῦ Ἄραπογιάννη ἀχρη-
στεύτηκε.

Ἄσπρη Ἄλική, ἦ. Βρίσκεται 6 χλμ. νότια τοῦ Μ. στὴν
Τουρλίδα. Λέγεται ἔτσι, γιὰτὶ βγάζει ἀλάτι ἄσπρο (ἀφρίνα).

Αὐλέμονας, ὁ. Ὁ βαθὺς δίαυλος μέσα στὴ θάλασσα, Β.Α.
τοῦ ἰσθμοῦ Βασιλάδι. Λένε πὼς ὁ Αὐλέμονας αὐτὸς εἶναι παλιὸ
λιμάνι, ποὺ εἶχαν σκάψει οἱ Ἑνετοί, στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Μεσολογ-
γίου, γιὰ νὰ προστατέψουν τὰ καράβια τους ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς
τῶν κουρσάρων ποὺ ἔμεναν στὸ σημερινὸ συνοικισμὸ «Χίλια
Σπίτια» 5 χλμ. Β.Α. τοῦ Μεσολογγίου.

Βαγγελίστρα, ἦ. Παραλιακὸ ἐκκλησάκι καὶ ὁμώνυμη πε-
ριοχὴ κοντὰ στὴν Κλείσοβα, 2 1/2 χλμ. ἀνατολικά τοῦ Μεσο-
λογγίου.

Βασιλάδι, τό. Νησάκι-ἰχθυοτροφεῖο στὸ Ν. Δ. τμῆμα τῆς
Λιμνοθάλασσας πρὸς τὸ «κανάλι», δηλ. τὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα.
Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁΐ-Σώστη, καθὼς καὶ
ἓνας ψηλὸς φάρος.

Βίγλα, ἦ. Προάστειο τοῦ Μ. πάνω στὸν Ἐθνικὸ δρόμο, σὲ
ἐπαφὴ μὲ τὴν πόλη, πρὸς τὰ βόρειο-δυτικά. Φαίνεται πὼς ἐπι

Τουρκοκρατίας ἢ Ἐνετοκρατίας ἐκεῖ ὑπῆρχε παρατηρητήριο — γι' αὐτὸ καὶ ἡ ὄνομασία. Λέγεται καὶ Συνοικισμός, γιατί μὲ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ συνοικισμὸς προσφύγων.

Βουνοποῦλες, οἱ. Παραθαλάσσια τοποθεσία ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Κυλήνη. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ τὸ ἱβάρι Παλιοπόταμος. **Γιαλός**, ὁ. Μικρὴ νησίδα 50 μ. ἀπ' τὴν Ν.Α. ἄκρη τῆς πόλης ὅπου σήμερα ὁ Ραδιοφ. Σταθμὸς Μεσολογγίου. Ἐκεῖ μέχρι τὸ Β' πόλεμο ὑπῆρχε κανονιστάσιο ἀπ' τὸ τεῖχος τοῦ Μεσολογγίου.

Γιδοῦ, ἡ. Ἡ θάλασσα ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἱβάρια Σχοινιά καὶ Κόμα.

Γουρνοποῦλες, οἱ. Λέγονται καὶ Βουνοποῦλες (βλ. παραπάνω) καὶ ἴσως αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ σωστότερη ὄνομασία.

Γράδος, ὁ. Θάλασσα, νότια ἀπ' τὴν Ἁγία Τριάδα. Λέγεται ὅτι στὰ νερά τοῦ Γράδου μετροῦσαν τὴν περιεχτικότητα τοῦ νεροῦ σὲ ἀλάτι (πόσοι γράδοι εἶναι) γιὰ νὰ κάνουν τὶς Ἀλυκὲς καὶ ἄρα ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὄνομασία.

Γύρα, ἡ. Λέγεται καὶ Γύρα τοῦ Μακρῆ. Ἰδιοκτησία τῆς οἰκογενείας Μακρῆ. Δὲν ἀνῆκε στὸν στρατηγὸ Δημ. Μακρῆ — ἕναν ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀρχηγούς τῆς ἐξόδου — ἀλλὰ μεταεπαναστατικὰ στὸ γυιὸ του. Οἱ σημερινοὶ ἀπόγονοι τῆς οἰκογ. Μακρῆ ἀποδίδουν τὴν ὄνομασία τῆς ιδιοκτησίας τους — ποὺ βρίσκεται ἀνατολικά τοῦ Μ. καὶ πρὶν φτάσουμε στὸ χωριὸ Εὐηνοχώρι (Μποχώρι) καὶ εἶναι σπουδαῖος τόπος γιὰ τὸ κυνήγι πάπιας — σὲ μιὰ σύγκρουση τοῦ Δ. Μακρῆ μὲ τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ὁποία κρέμασε «γύρα-γύρα» στὰ δένδρα γουρούνια ἀνάποδα, γιὰ νὰ σκούζουν καὶ νὰ θορυβήσουν τοὺς ἐχθρούς.

Ἐπταῖβαρο, τό. Τὰ ἑπτὰ ἱβάρια. Ἀναφέρεται στὸν ἀκόλουθο στίχο τοῦ ἀνέκδοτου λαϊκοῦ τραγουδιοῦ «Τοῦ Μι(ε)-νάγια» ποὺ πῆρε μέρος στὴ Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου:

«Ἐγὼ κι' ἂν ἀποκούρσεψα τὸ τσοῦρμo μου κρατάω
πάω στὸ ἑπταῖβαρ(ο) ὄξ'(ω) ἀπ' τὸ Μισολόγγι».

(Ὁ Μινάγιας εἶχε δασὺ γένι, γι' αὐτὸ τὸν φώναζαν Σακαλί (Σα-κάλ-άλι), ποὺ σιγά-σιγά ἐγινε τὸ ἐπίσημο ἐπώνυμο τῆς οἰκογένειας).

Ζεστέ, ἡ. Περιοχὴ 2-3 χλμ. ἀνατολικά τοῦ Μ. ὅπου παλιὰ βρισκόταν τὸ ὑδραγωγεῖο τῆς πόλης.

Θολή, ή. Νησάκι στη «σπιάντζα», 6 μίλια δυτ. του Μεσ. Έκει υπάρχει και ιβάρι.

Κάηνα, ή. Θαλάσσιο τμήμα, νότια του Μεσολογγίου ανάμεσα στην Πρώτη και Τέταρτη Καμάρα (στο δρόμο για την Τουρλίδα).

Κάκαβος, ό. Έξοχή, 3 χλμ. βόρεια του Μεσολογγίου με πολλά λιοστάσια.

Καλά Καθούμενα, τά. Καφενεδάκι — και τοποθεσία — στη Ν.Δ. άκρη της πόλης και στην άκρη της Λιμνοθάλασσας. Έχει ζωή τουλάχιστον μισού αιώνα και λέγεται πώς ονομάστηκε έτσι, γιατί κάποτε ή αστυνομία έπιασε εκεί μιá ομάδα άριστερών της εποχής χωρίς νά τó περιμένουν, στά «καλά καθούμενα».

Καλατζήδικα, τά. Συνοικία στο κέντρο του Μεσολ. όπου παλιότερα ύπηρχαν τά καλαντζήδικα, μαγαζιά δηλ. πού «καλαϊζουν» τά χαλκώματα (μπακίρια). Παλιά λεγόταν και Νεκροπάζαρο, γιατί από κεί περνούσαν οί κηδείες.

Καλιαντέρη, του. Τοποθεσία στο Ένατολικό άκρο του Μεσολογγίου, πού πήρε τó όνομα από τó καφενεδάκι πού άπαθανάτισε ό Μ. Μαλακάσης με τó ποίημά του «Μπαταργιάς».

«Για τó βελούχι κίναγαν του Κώστα Καλιαντέρη πού, σίγουρα τόν έβρισκαν εκεί...»

Καλονή, ή. Προάστειο του Μ. πρós βορā. Κηπούπολη πού παλιότερα ήταν Κυριακάτικος περίπατος, και λεγόταν «Περίβόλια».

Κάναλη, ή. Μεγάλα άλίπεδα στις Β.Δ. και Ν.Δ. άκρες της πόλης, όπου άλλοτε έπαιζαν ποδόσφαιρο ή άμάδες τά παιδιά. Σήμερα στην κάναλη έχουν χτιστεί σπίτια.

Κανόνι, τό. Έ Β.Δ. άκρη της πόλης πού πήρε τ' όνομά της από τó ιστορικό κανονιοστάσιο — πού σώζεται εκεί — του Φραγκλίνου (ή Τερρίμπιλε).

Καντριάνικα, τά. Λαϊκή συνοικία στην Ένατολική άκρη της πόλης, όπου παλιότερα βρίσκονταν και τά «σπίτια» και τώρα πολλά σπίτια γύφτων. Ό κάτοικος της περιοχής λέγεται «καντριάνης», τίτλος πού δέν είναι έγκωμιαστικός. Κόντá στά Καντριάνικα βρίσκεται και ό Σιδηρ. Σταθμός της πόλης και είναι παρατηρημένο πώς γύρω στους σταθμούς όλων τών πόλεων ύάρχουν πάντα «Καντριάνικα».

Καραβοστάσι, τό. Έμεταξύ Βασιλαδιού και Τουρλίδας

θαλάσσια περιοχή ή όποια χρησίμευε για έλλιμενισμό τῶν μεγάλων ίστιοφόρων, ἀλλὰ καί ἀργότερα ὅταν καθιερώθηκε γραμμὴ ἐπιβατικῶν πλοίων μὲ τὴν Ἰταλία μέσω Κερκύρας.

Κ α ρ ι ἑ ς, οἱ (ἢ τὸ Πηγᾶδι τοῦ Καμτσίκου). Ἐξοχὴ 1 χλμ. βόρεια τοῦ Μεσολογγίου.

Κ ά σ τ ρ ο τ ῆ ς Κ υ ρ ᾶ-Ρ ῆ ν η ς, τό. Ἀρχαῖο Κάστρο τῆς Πλευρώνας, ἴσως βου π. Χ. αἰώνα (κατὰ μερικοὺς 3ου αἰώ. ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β΄) πάνω σὲ ἓνα μεγάλο ὕψωμα τοῦ Ζυγοῦ. Φαίνεται πὼς σὲ μεταγενέστερες ἐποχὲς χρησίμευε σὰν ἀνάκτορο καὶ ἔμεινε ἔτσι γνωστὸ σὰν κάστρο τῆς Κυρᾶ-Ρήνης. Ὑπάρχει ἢ παράδοση πὼς κάποια ρηγοπούλα εἶχε σχέσεις μὲ τὸ Βασιληᾶ τοῦ Τρίκαρδου (Οἰνιάδες), τὸ «Βασιληᾶ Ἀνήλιαγο», πού εἶχε σκάψει ὡς ἐκεῖ μιὰ ὑπόγεια σήραγγα, γιὰ νᾶρχεται νὰ τὴ βλέπει. Ἐνα πρωί, θέλοντας ἢ Κυρᾶ-Ρήνη νὰ τὸν κρατήσῃ πιὸ πολὺ κοντὰ της, ἔβαλε κι΄ ἔσφαξαν ὅλα τὰ κοκόρια καὶ ὁ βασιληᾶς Ἀνήλιαγος βγῆκε στὸν ἥλιο καὶ πέθανε.

Τὸ Κάστρο ἔχει μιὰ πανοραμικὴ θέα πάνω στὴ Λιμνοθάλασσα. Ὑπάρχουν κομμάτια ἀρχαίου τείχους καὶ τάφοι. Ἀναξιοποίητος ἀρχαιολογικὸς τόπος.

Κ α τ ρ ο υ λ ῆ ς, ὁ. Μικρὸ ρέμα πὸν περνάει ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι περίπου 2 χλμ. πρὸς Β.

Κ α τ ρ ο υ σ θ ἑ ν ι, τό. Τὸ στενὸ δρομάκι μεταξὺ τῶν σπιτιῶν Λακιώτη - Τσαρούχη ὅπου οἱ διερχόμενοι (μεθυσμένοι) κατουροῦσαν.

Κ λ ε ἱ σ ο β α, ἡ. Ἱστορικὸ νησάκι μὲ μικρὴ ἐκκλησία καὶ ἰχθυοτροφεῖο. «Ὅσοι θὰ μπορούσαν νὰ φροντίσουν δὲ γνωρίζουν, κι΄ ὅσοι γνωρίζουν δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ φυσικὰ δὲν ξέρουν πὼς θὰ μπορούσε νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν ἀφανισμό τὸ ἐνδοξότερο μνημεῖο τῆς νέας μας ἱστορίας, ἡ Κλείσοβα. Εἶναι τὸ νησάκι τῆς θαλασσολίμνης τοῦ Μεσολογγίου, πὸν ὅταν πολιορκοῦσαν τὸ Μεσολόγγι Τοῦρκοι, κερδίσανε τὴ λαμπρότερή τους νίκη, βοηθημένοι ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες λίγοι Μεσολογγίτες, τὴ νίκη, πὸν τὴν τραγούδησε ὁ Ζαλοκώστας. Ἡ Κλείσοβα φθίρεται λίγο λίγο, κατατρώγεται, κατακλίζεται ἀπὸ τὰ κύματα, ἢ μικρὴ της ἔκταση ἄρχισ' αἰσθητὰ νὰ ἐλαττώνεται. Ὑστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ θὰ χαθῆ ὀλότελα, θ' ἀπολεσθοῦν τὰ ἴχνη της, ἀπὸ τὴν ἱστορία ἢ δόξα της κι΄ ἀπὸ τὴ σκέψη ἢ μνήμη της, ἂν ἴσως δὲν τὴ σταματήσῃ σύντομη πρόνοια τὴ φθορὰ μὲ κατάλληλους φραγμούς.

Ἔτσι προχωροῦνε, φθειρόμενα τὰ ζωντανὰ μνημεῖα τῆς ἱστορίας μας». (Κ. Παλαμᾶς: «Τὰ Χρόνια μου καὶ τὰ Χαρτιά μου»).

Κολοκυθιές, οἶ. Τοποθεσία 4 χλμ. βόρεια τοῦ Μεσολογγίου. Ἐξοχή.

Κόμα, τό. Ἰβάρι, 3 μίλια νότια τοῦ Μ. Ἐνώνεται μὲ στεριά μὲ τὸ ἰβάρι τοῦ Βασιλαδιοῦ.

Κοντοβόλτι, τό. Τμήμα τῆς λιμνοθάλασσας βόρεια τοῦ Μεσολογγίου.

Κοτρώνι, τό. Περιοχὴ ποὺ γειτονεύει μὲ τὸ ὕδραγωγεῖο τοῦ Μεσολογγίου.

Κοτσιλάρης, ὄ. Βουνὸ ἀπέναντι ἀπ' τὸ Μεσολόγγι, πρὸς τὰ δυτικά, στίς ἐκβολές τοῦ Ἀχελώου.

Λιτροβιό, τό. Μικρὸ νησάκι λίγα μέτρα ἀπὸ τὴν Ν.Α. ἀκτὴ τῆς πόλης κοντὰ στὸ κανονιοστάσιο τοῦ Γιαλοῦ. Σήμερα δὲν ὑπάρχει.

Μάνες, οἶ. Τοποθεσία γύρω ἀπ' τὸ πεδίο Βολῆς (τοῦ Στρατ. Κέντρου τῆς πόλης) 3 χλμ. βόρεια τοῦ Μεσολογγίου.

Μάραθος, ὄ. Ἐξοχὴ 3 χλμ. Β.Δ. τοῦ Μεσολογγίου.

Μαρμαροῦ, ἡ (τὸ πιὸ γνωστὸ τῆς ὄνομα εἶναι Πλώσταινα). Πρῶην ἰχθυοτροφεῖο — τώρα τὸ ἔχουν ἐπιχωματώσει. Βρισκόταν στὴ θέση τοῦ κανονιοστασίου Μαρμαροῦ τοῦ ἱστορικοῦ τείχους τοῦ Μεσολογγίου.

Μαρόκια, τὰ (ἢ Τουρλίδα). Τὸ τέρμα τοῦ δρόμου τῶν 5 χλμ. στὰ νότια τοῦ Μεσολογγίου ποὺ φέρνει στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα. Λέγεται ἔτσι, γιατί μέχρι πρὶν μερικὰ χρόνια ὑπῆρχαν ἐκεῖ τεράστιες πέτρες (μαρόκια).

Μαύρη Ἀλική, ἡ. Μία ἀπὸ τίς δύο ἀλυκὲς τοῦ Μεσολογγίου, 2 1/2 χλμ. Β.Δ. τῆς πόλης πάνω στὸ διεθνή δρόμο.

Μεσόκαμπος, ὄ. Ἐξοχὴ τοῦ Μεσολογγίου 3 χλμ. βορειοδυτικά, στοὺς πρόποδες τοῦ λόφου, ὅπου βρίσκεται τὸ Κάστρο τῆς Κυρᾶ-Ρήνης. Τὸ «Μεσόκαμπο» τὸν ἀναφέρει καὶ ἡ Τρισεύγενη (τοῦ Παλαμᾶ) σὰν τόπο περιπάτου τῆς.

Μπούμιστος, ὄ. Τὸ Ἀκαρνανικὸ βουνὸ Περγανή.

Νεκρή, ἡ. Περιοχὴ τῆς Λιμνοθάλασσας, ἀνατολικά τῆς θάλασσας τῆς Κλείσοβας.

Νεκροπάζαρο, τό. Ἡ νῦν ὁδὸς Ράπεση. Λέγονταν ἔτσι γιατί παλιὰ περνοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ οἱ κηδεῖες.

Ὁ ξά, ή. Βουνό, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελώου.

Περιμετρική, ή. Δρόμος ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Ἑρῶν τῆς πόλης (βόρεια), διατρέχει ὅλη τὴν παραλία (δυτικὰ) καὶ καταλήγει στὸ λιμάνι (νότια) φέρνοντας ἔτσι ἓνα ἡμικύκλιο. Παλιότερα, ὅλη ἡ περιμετρικὴ ἦταν φυτεμένη μὲ εὐκαλύπτους. Ἀργότερα ἡ «πρόοδος» τοὺς ξερίζωσε. Στὴν περιμετρικὴ ἦταν καὶ ἡ σιδηρ. γραμμή, ποὺ ὀδηγοῦσε τὰ ἐμπορικὰ τραίνα στὸ λιμάνι. **Πλώσταινα, ή** (λέγεται καὶ Μαρμαροῦ). Νησάκι - ἰχθυοτροφεῖο, 200 μέτρα Β.Δ. τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ βιομηχανικὴ «πρόοδος» τὸ κατὰστρεψε κι' αὐτό. Ἦταν πολὺ γραφικὸ καὶ τόσο κοντὰ μὲ τὴν πόλη, ποὺ οἱ γυναῖκες τῶν ἰβαραδῶν συνεννοοῦνταν μὲ τοὺς ἄντρες τους, φωνάζοντας ἀπ' τὸ μῶλο.

Προκοπάνιστος, ό. Ἐνα ἀπὸ τὰ πλουσιότερα ἰβάρια τοῦ Μεσολογγίου, 4 μίλια νοτιοδυτικὰ.

Πρώτη Καμάρα, ή. Ὁ δρόμος τῶν 5 χλμ. ποὺ ἐνώνει τὸ Μεσολόγγι μὲ τὴν Τουρλίδα εἶναι διάτρητος ἀπὸ ἐννὴ ἀκαμάρες, γιὰ νὰ κυκλοφορεῖ τὸ νερὸ — νὰ μὴ χωρίζεται ἡ λιμνοθάλασσα στὰ δύο — καὶ νὰ περνοῦν ἀπὸ κάτω οἱ βάρκες. Σήμερα εἶναι «ἐν ἐνεργείᾳ» μόνο ἡ Πρώτη, ἡ Τρίτη καὶ ἡ Ὀγδοη Καμάρα. (Οἱ δύο πρῶτες εἶναι καὶ τοπωνυμίες). Ὅλες οἱ ἄλλες καμάρες ἔχουν ἐπιχωματωθεῖ. Ὁ κάτοικος τῆς περιοχῆς τῆς Πρώτης καμάρας λέγεται Πρωτοκαμαρίσος.

Ράμμα, τό. Ἡ κομμένη γραμμὴ ποὺ σχηματίζουν νησάκια στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ σὰν βελονιά ποὺ μιὰ φαίνεται καὶ μιὰ χάνεται.

Σκρόφες, οί. Μικρὰ βουναλάκια μπροστὰ ἀπ' τὸ βουνὸ Κοτσιλάρης, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι.

Συρμή, ή. Αὐλάκι ποὺ ἐνώνει τὴν ἀνατολικὴ μὲ τὴν Δυτικὴ λίμνη στὴ θέση τοῦ Γηπέδου. Κάθε τεχνητὸ αὐλάκι λέγεται συρμή, ἀλλὰ ὅταν λένε «ἡ Συρμή» ἐννοοῦν τὴν παραπάνω.

Σχοιναῖς, ό. Ἰβάρι 3 1/2 μίλια νότια τοῦ Μεσολογγίου.

Τσαμπακαριά, τὰ. Λαϊκὴ συνοικία τοῦ Μεσολογγίου πρὸς τὰ Ἀνατολικά ὅπου ἦταν καὶ ἡ κυριώτερη πύλη τῆς Ἑξόδου. Μέχρι πρὶν λίγα χρόνια ἐκεῖ ὑπῆρχαν καὶ μικρὰ κακόφημα σπίτια. Τὸ ὄνομα τὸ ὀφείλει στὸ ὅτι μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας ὑπῆρχε ἐκεῖ μεγάλο διόροφο Βυρσοδεψεῖο (ταμπάκινο).

Ταμπράκι, τό. Τοποθεσία 4 χλμ. βόρεια τοῦ Μεσολογγίου.

Τουρλίδα, ἡ. Ἐκρη τοῦ δρόμου τῶν 5 χλμ. πού ἔγινε (γιατί στο Μεσολόγγι δὲν ὑπῆρχε τότε λιμάνι) μέσα στή Λιμνοθάλασσα ἐπὶ πρωθυπουργίας τοῦ Μεσολογγίτη Χαρ. Τρικούπη. Τοποθεσία. Στὴ θέση Τουρλίδα ὑπάρχει καὶ ἡ Ἐκρη Ἐλυκή. Στὴν ἀκραία προεξοχή της ὑπῆρχε παλιότερα ζυγιστήριο ὅπου τὸ ἀλάτι ἔφτανε μέσα σὲ ἀνοιχτὰ βαγονέττα πού κυλοῦσαν σὲ ράγιες. Ἀπὸ κεῖ πού ἀρχίζει ἡ ἀνοιχτὴ θάλασσα περνοῦσαν τὰ καράβια καὶ τὰ ἔπαιρναν. Τώρα οἱ ράγιες ἔχουν ξηλωθεῖ καὶ στὴν ἄκρη τῆς Τουρλίδας, ὅπου ὑπῆρχαν μεγάλες πέτρες (μαρόκια), ὑπάρχει ὑποτυπώδης πλάζ.

Τρελάγκαθα, τά. Συνοικισμὸς 4 χλμ. βόρειο-ἀνατολικά τοῦ Μεσολογγίου κοντὰ στὸ πεδίο Βολῆς, (τοποθεσία ὅπου ἐκπαιδεύονται στὴ σκοποβολὴ οἱ στρατιῶτες τοῦ Κέντρου Μεσολογγίου).

Τρία Δέντρα, τά. Ἐξοχικὴ τοποθεσία 5 χλμ. βόρειο-ἀνατολικά τοῦ Μεσολογγίου ὅπου ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἀγροτικά σπίτια.

Φοινικιά, ἡ. Μικρὸ νησάκι μ' ἓνα ἐκκλησάκι τοῦ 18 αἰῶν. πού βρίσκεται 6 χλμ. δυτικά τοῦ Μεσολογγίου. Ἐνώνεται μὲ τὸν Ἐθνικὸ δρόμο, πού πηγαίνει γιὰ τὴν Ἠπειρο μ' ἓνα δρόμο 500 περίπου μέτρων. Ἀνατολικά καὶ σὲ ἐπαφή μὲ τὴ Φοινικιά εἶναι χαραγμένα τὰ τηγάνια τῆς Μαύρης ἄλυκῆς. Τὸ μικρὸ νησι ἔχει μερικὰ ψηλὰ δέντρα καὶ εἶναι γραφικώτατο.

Χελαύλακο, τό. Βαθὺ αὐλάκι (αὐλέμονας) πού περνοῦσε πίσω ἀπὸ τὸ Ἡρῶ (ἴσως νὰ ἦταν συνέχεια τῆς παλιᾶς τάφρου) κι' ἔφτανε στὸ δυτικὸ μέρος τῆς Λιμνοθάλασσας, ὅπου ἦταν τὸ ἱβάρι Πλώσταινα. Ὀνομάστηκε ἔτσι γιατί κατέβαζε πολλὰ χέλια. Σήμερα ἔχει ἐπιχωματωθεῖ.

Χίλια σπίτια, τά. Συνοικισμὸς 5 χλμ. βόρειο-δυτικά τοῦ Μεσολογγίου - ἀρχαιολογικὸς χώρος.

ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ

Ὅπως σ' ὅλα τὰ μικρὰ μέρη, καὶ στὸ Μεσολόγγι συνειθίζεται — σὲ μικρότερη, βέβαια, κλίμακα ἀπὸ ἄλλοτε — τὸ παρατσούκλι. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς τὸ Μεσολόγγι, ἀπ' τοὺς γεωγραφικοὺς καὶ ἱστορικο-πολιτιστικοὺς λόγους — πού ἤδη ἀνέφερα —

διαθέτει ένα λεπτό και σπινθηροβόλο σατιρικό πνεύμα. Ξέρει να κοροϊδεύει και να «ξομπλιάζει» όλα τα στραβά και ευτράπελα με μιὰ καλοπροαίρετη, αν μπορεί να πει κανείς, είρωνεία, που έχει για στόχο πρώτα-πρώτα τον ίδιο τον ξομπλιαστή (σατιρίζοντα) και μετά τον άλλο κόσμο. Τα παρατσούκλια του, λοιπόν, σαν συμπυκνωμένη σάτιρα που είναι, έχουν μοναδική ευστοχία και σπαρταριστό χιούμορ. Έρχονται τόσο ώραία στο κάθε «θύμα» της σάτιρας, που και το ίδιο δέχεται με ευθυμη διάθεση το «πα-ραγκώμι» του κι ευχαρίστως ονομάζει τον εαυτό του μ' αυτό.

Ἡ λαϊκή σοφία, σαν τον πιό βιρτουόζο γελοιογράφο, παίρνει το πιό χτυπητό χαρακτηριστικό ή «χούϊ» ενός ανθρώπου και φτιάχνει μ' αυτό την τοπική σφραγίδα του. Κάποιον που μιλάει με τή μύτη και με δυσκολία τον βγάζει Ἴκο-Ἴκο, κάποιον κουτό και κοντούτσικο «Ραπανάκια» κλπ. (Φυσικά, για να νοιώσει κανείς το κωμικό ενός παρατσουκλιού, πρέπει να γνωρίζει το άτομο που χαρακτηρίζει, αλλιώς το παραγκώμι μένει σαν φόρεμα χωρίς μανεκέν).

Τό παραγκώμι είναι κληρονομικό. Μεταβιβάζεται δηλαδή, από γενηά σε γενηά και αρκετές φορές από την πλευρά της μητέρας — είτε από το οικογενειακό της παρατσούκλι, είτε απ' το τυχόν περίεργο βαφτιστικό της όνομα. Αυτή ή κληροδότηση τών παρατσουκλιών δέν εμποδίζει, ώστόσο, να δίνονται και ιδιαίτερα, ατομικά παρατσούκλια σε νεώτερος, που έχουν ήδη ένα οικογενειακό παρατσούκλι (Ἔνας γιυός π. χ. της οικογενείας Κόνιαρη (παρατσούκλι) λέγεται Κώλος — και μάλιστα με μεγάλη φυσικότητα και... άνεση).

Τά περισσότερα παρατσούκλια πρέπει ν' αναζητηθούν πριν από δύο ή τρεις γενιές. Συνεχίζουν όμως να βγάζουν και νεώτερα: π. χ. Ντολτσεβίτας, Φερυμπώτιας κ.λ.π.

Ταξινομώντας τά πιό γνωστά παρατσούκλια του Μεσολογγίου πρόσεξα πώς τά περισσότερα ανήκαν σε ανθρώπους με ξένη — άπώτερη ή όχι — καταγωγή. Τά περισσότερα δηλ. έπώνυμα τών «θυμάτων» τών παρατσουκλιών τελειώνουν σε -άτος ή -όπουλος. Ἐλάχιστοι από τούς γνήσιους Μεσολογγίτες — που έχουν όνόματα που αναφέρονται στη φρουρά της Ἐξόδου, όπως Γκόρπας, Καβάγιας, Μακρής, Ράπεσης κ. ά., έχουν παρατσούκλι. Να ένα θέμα που θα ήθελε εξέταση.

Τὰ περισσότερα παρατσούκλια τελειώνουν σὲ -ιας ἢ -ας. Εἶναι καταλήξεις πού γελοιοποιοῦν καὶ τὸ σοβαρότερο πρόσωπο — σὰν τὴν κλωτσιὰ στὰ πισινά, πού ἔδινε στοὺς ἐπισήμους κυρίου τῶν ἔργων του ὁ Τσάρλυ Τσάπλιν.

*Αβησυνὸς	Γκάβαλος	Θεὸς
*Αγριος	Γκαρίλας	Θωμάγιας
*Αἰδρωτος	Γκούμας	*Ἴκο - ἴκος
*Αλήτης	Γλάρος	Καβαλέιτας
*Αναστάσης τῆς Ἀγγλίας	Γλιοῦ	Καβατσώνης
*Αντελικιώτισσα	Γούλας	Κάβουρας
*Αξανάσαστος	Γουρλώνης	Καδρώνας
*Αραπάκιας	Γουρνάρας	Καζαμίας
*Αρνης	Γουρνίσος	Κακαράπης
*Αχτένιστος	Γρανέριος	Κακατσιδάς
Βαλπαπ'τσης	Γῦκος	Κάλια - κάλιας
Βαραβᾶς	Γύφτιτσας	Καλιακούδας
Βίλιωρας	Γυφτολούκας	Καλλιμάνης
Βλάχος	Δάχτυλας	Καλυόλ
Βοτσαίτης	Δαχτυλίδας	Κάλος
Βούζας	Δεσαίηνα	Κάλω
Βρώμας	Δημητρέτζος	Καμινάρης
Γάϊδαρος	Διάολος	Καμποσώρας
Γαλάναινα	Δικέφαλος	Καμτσίκος
Γαλέζος	Δοντᾶς,	Κανακέρης
Γάλιας	Δύστυχος	Κανατοούλης
Γαλίδας,	*Ερωτας	Καπαίω
Γαρουφαλιάς	Εῦα	Κσπελάς
Γατζάος	*Εξηντατρίχης	Καραμέλλας
Γάτος	Ζαλόλαινα	Καράμπελας
Γελαδάρης	Ζόμπας	Κάργας
Γεροβαλβαίισες	Ζάρας	Κάργιας
Γερολυγκος	Ζαρκαδούλης	Καρνάρας
Γερομπάμπας	Ζίζης	Καρτσμᾶς
Γιαλάκιας	Ζούρδης	Κάστανας
Γιάμαλης	Ζυπάτος	Καστανιόλας
Γιαμᾶς	Ζωγούλης	Κατρίλας
Γιανιάς	Θεατρίνος	Καταραχιοῦ

Κατσαντώνας	Κοφαχείλης	Μαριγάμπας
Κατσαμπούρας	Κρεμύδας	Μορκεζίνης
Κατσάρδας	Κριαρομούστακος	Μαρμάγκας
Κεφαλωνίτης	Κρυόκωλος	Μασαούτης
Κιούνας	Κυδώνιας	Μάσας
Κιτσέλας	Κύπρος	Μασώνος
Κιτσώνας	Κ'φαηδόνας	Ματέλλα
Κληῆς	Κωλοβελόνης	Μάτσκας
Κ'μπαρούλης	Κῶλος (ἢ Κῶλος τῆς	Μέγκορας
Κοκάνιας	Ἑλπίδας).	Μελέτης
Κοκκαλιάρας	Κωλοτοῦμπας	Μέλια - μέλιας
Κόκκινος	Κωλοτρυπίδης	Μερές
Κοκόνης	Λαγκουβᾶς	Μεσολόβας
Κοκουσούλης	Λαίμω	Μόγαινα
Κόκορας	Λαλῆς	Μοῦγγραινα
Κολιάλιος	Λαύρακας	Μοῦλος
Κολιός	Λαψάνας	Μούρκω
Κολιτσιδᾶς	Λέλας	Μούρμουρας
Κόνιαρης	Λέτα	Μουσολίνης
Κοντόκωλος	Λευκαδίτης	Μοῦτρας
Κόπανος	Λίγδας	Μουτρούσω
Κοράδας	Λιδωρικής	Μπαγιαντέρα
Κορδελάκιας	Λολότας	Μπαγόρδας
Κοριαλός	Λούκας	Μπαζίνας
Κορνόγαλος	Μαγειρεμένος	Μπαλάφαινα
Κοτρώνας	Μακαρονοῦ	Μπαμπακοῦ
Κοτσίφω	Μαλούπας	Μπαμπανίσος
Κοτσῶρος	Μαμάλας	Μπαντίδος
Κουγιοῦφος	Μαμάτσας	Μπάρκουλης
Κούνελος	Μανάτσας	Μπαρμιπέτας
Κουνελιώσα	Μανέλας	Μπαρῶνος
Κούπας	Μανέστρας	Μπατίρης
Κουραμπέτας	Μανταλένα	Μπερούκω
Κουρκουλιοῦ	Μανταλένας	Μπικιώνας
Κουρκούτας	Μανταρίνιας	Μπιμπελός
Κουτσομπίνας	Μαντολέτσας	Μπιμπίλας
Κουτσοπέταλος	Μάουτας	Μπισντούνας
Κοχιᾶς	Μαριάνης	Μπίτσω

Μπλιάμπλιας	Παδέλας	Προβιού
Μπλιγούριας	Πάκια-πάκιας	Προγκρές
Μπλουμπλούμιας	Παλιόλακας	Πυρκαγιᾶς
Μπόγιαλος	Παναγούλης	Πυρωμάδας
Μπόμπορας	Πανάκιας	Ραμόνας
Μπότιας	Πανίδας	Ραπανάκιας
Μπότσικας	Παπαβάγγελος	Ράπατας
Μπούλαλες	Παπακουκιᾶς ἢ	Ρέλιας
Μπουράκας	Παπαχλωροκούκιας	Ροδέσας
Μπούρμπουλας	Παπαμπούνιας	Ροδούλης
Μπουτονιότης	Παπούτσης	Ρούχνας
Μπραμάνης	Πσσίχαρος	Ρῶσος
Μπρίκης	Πότος	Σαλίγκαρος
Μπρίκω	Πατούσας	Σάμπας
Μπριόλας	Πατρινός	Σαπράγκαλος
Μπρούφας	Πστσᾶς	Σαρωματᾶς
Μ'στρουῦ	Πατσάρας	Σεισμός
Μυξῆς	Πάτσουλας	Σεντεκλέριας
Μωραΐτης	Παισουλιώσα	Σέρβος
Νάκιας	Πεπόνιας	Σκαλέτας
Νάπας	Πέπος	Σκαρμούτσος
Νεροχύτης	Περαΐας	Σκατᾶς
Νέστορας	Πιέρμος	Σκατέας
Νιάγρας	Πινελάκαινα	Σκώτιας
Νικοδημήνα	Πιπιπάπιας	Σμπρίλιος
Νίνος	Πισπιλάκιας	Σόλιας
Νταούτης	Πίτσος	Σομές
Ντίνης	Πλάλας	Σουΐτης
Ντιντῆς	Πλούπ	Σοῦμας
Ντολτσεβίτας	Ποντικός	Σοῦρθαν
Ντόμαινα	Ποντίκω	Σπαγέτος
Ντόντος	Πουλακίδα	Σπαρτσίνιας
Ντουρνόβας	Ποῦπος	Στενοχώριας
Ντούτσαινα	Πούσια	Στραβοκατερίνη
Ξεράσματος	Πράσινη	Στρογγύλας
Ξυδιᾶς	Πρίτσας	Σ'χωρεμένος
Ξύστρας	Πρίτσω	Σωλήνας
Παγαγάμ	Προβιᾶς	Ταράτσας

Ταρταρούνα	Τσικιτσάγιας	Φράγκος
Τζιτζίκας	Τσίκνας	Φρέτζολας
Τζογαδούρας	Τσιμπίδας	Φρικασές
Τούρκα	Τσιμπλής	Χαΐδος
Τουρκος	Τσιμπούκας	Χαντακάκιας
Τραγανᾶς	Τσιμπούρας	Χαρχάλας
Τραγούδας	Τσιμτσιρίνιας	Χειλᾶς
Τράμπας	Τσιριγώτης	Χειμώνας
Τριανταπέντες	Τσιριτιτρός	Χέσας
Τριτσιμπίδας	Τσιτζικόμυαλος	Χιονιάς
Τσάκα - τσούκας	Τσιτσιμπός	Χλιάχλιω
Τρύπας	Τσιτσιμποῦ	Χνιστέλας
Τσαλδάρης	Φακόλας	Χολέρας
Τσαρούχης	Φαλαρίδας	Χωβιός
Τσατσάλιας	Φερυμπώτιας	Ψημένος
Τσέρλας	Φήκας	Ψωμοτύριας
Τσιβεβλίου	Φοῦμος	

ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

ποῦ δὲν περιέχονται στὶς ἐπεξηγήσεις
τῶν λέξεων

- Ἀγάπη μου ξυνόροϊδη
καὶ χαβιαρομανέστρα
τὴν Κυριακὴ ἤσουν ὁμορφη
καὶ τὴ Δευτέρα χέστρα!
- Ἄν δὲν κάνει φτερά τὸ μυρμήγκι,
δὲν πετάει. (Γιὰ κάποιον ποῦ ἀπόχτησε ἔπαρση).
- Ἄν δὲ στὰ δώσ' ὁ Μοσκανᾶς
οὔτε κι ὁ Κοκορέμπας.
(Δὲν πρόκειται νὰ τὰ πάρεις πίσω).
- Ἀντίο γλαρέντζα! (Κάτι σὰν τὸ «χαιρέτα μας τὸν πλάτανο»).
- Ἀπ' τ' αἰ-Δημητριοῦ
ὡς τ' αἰ-Νέστορα.
(Γιὰ ἓνα πολὺ μικρὸ χρον. διάστημα).
- Δὲν εἶναι μακρὰ τὸ σκοτάδ'. Κλεῖσ' τὰ μάτια σ' νὰ τὸ δεῖς..
(Γιὰ κάτι αὐταπόδεικτο).

- Δὲν ἤθελα τὰ νειᾶτα σ'
γιατὶ τὰ γεράματά μ'.
- Δὲν τῶχω π' θὰ πνιγοῦ
τῶχω π' θὰ μπουνατσάρ'.
- Διονύση, / βάλ' τη κόττα νὰ γεννήσαι.
Κι ἂν δὲν ἔχει φῶλι, / βάζουμε τὸν Ἀποστόλη.
- Εἶναι φτωχὸ τ' ἄρνι
κι ἔχει παχειὰ οὐρά.
(Ὅταν ἓνας δὲν ἔχει λεφτά, ἀλλὰ θέλει μεγαλεῖα).
- Εἶμαι στὸ θέρμο καὶ δὲ μαδάω. (Πολὺ ἀποχολημένος).
- Εἶπε ἡ χέστρα τῆς πορδοῦς
κάνε ἐκεῖθε καὶ βρωμᾶς.
(Εἶπε ὁ γάϊδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλαι).
- Καληώρα τ' π' μ' ἔβριζε
κι ἀναθεμάτονε π' μ' τοῦλεγε.
- Καλοῦ μ' θέλει καὶ καλοῦ μ' μ' μελετάει.
(Εἶναι πολὺ καλά, μιὰ χαρά).
- Κατὰ τὰ σκατὰ καὶ τὸ φκιάρ'.
- Κούτσουρο κι ἀνέντεσε (πολὺ κουτός).
- Κυριακῆς χαρᾶς
Δευτέρας λύπης.
(Γιὰ ἓνα πράγμα ποὺ χαλάει εὐκόλα).
- Μύτ' κωλέ!
(Γαλλόπρεπῆς κοροΐδευτ. ἔκφραση).
- Μώρα καὶ κασιδα! (Ἀπάντηση σ' ἓνα ὕβριστ. «μωρή»).
- Νὰ κυρά μ' τὸν ἄντρα μ'
κι ἐγὼ κρατάω τὸν κόπανο.
(Ὅταν δὲν μπορεῖς νὰ δώσεις κάτι ποὺ σοῦ εἶναι ἀπαραίτητο).
- Νὰ τς βγοῦνε τὰ μάτια καὶ τὰ τζίφια!*
- Νοικοκυρά τ' Ἀλέξ'
π' κοιμᾶται ὅσο νὰ φέξ' (κακονοικοκυρά).
- Νὸ κολλάει — νὸ κολλήσει
τὴν πατούσα μ' νὰ φιλήσει.
(Παιδικὸς ἀφορισμὸς).

* Παραλλαγές: ἄ' Τὶ τς ἔβγαλες; τὰ μάτια ἢ τὰ τζίφια;
β' Νὰ τς βγοῦνε τὰ μάτια τς καὶ νὰ τς πεταχτοῦνε στ' ἓν
ποδιά τ'ς.

- "Οποια πέτρα κι ἂν σ' κώσεις
Θὰ ντόνε βρεῖς ἀπ' κάτ'.
- (Γιὰ κάποιον πού ἔχει — καὶ χρησιμοποιεῖ — πολλές γνω-
ριμίες).
- Οὔθε εἶναι τὰ μῆλα, μυρίζ'νε.
(Τὰ ἀληθινὰ προσόντα φαίνονται ἀπὸ μακρὰ).
- Οὔλο κλειοῦ καὶ μανταλώνω
κι οὔλο κλέφτες βρίσκω μέσα.
- "Όσο ξέρω / τόσο νὰ σώσεις!
"Η: ὅσο ξέρω / τόσ' Τοῦρκοι νὰ μείν'νε. (Δηλ. δὲν ξέρω).
- Παππᾶς δεμένος γράφ' καὶ ξεγράφ'.
- Πότε ὁ Γιάννης δὲ μπορεῖ
πότε ὁ κῶλος τ' τὸν πονεῖ.
("Όταν κανεῖς εἶναι διαρκῶς ἄρρωστος).
- Ρᾶβε ξήλωνε
δ'λειὰ νὰ μὴ σ' λείπ'.
- Σὲ ξέρω νυφούλα μ' κι ἀπὸ πέρ'σ'.
- Σ' παίρνει τ' χάντρα τ' ματιοῦ σ'.
(Κάποιος ἄπληστος καὶ συμφεροντολόγος).
- Σκᾶς αὐγὸ ἢ χύνεσαι;
(Ἄγανάκτηση γιὰ τὸ θράσος κάποιου).
- Στὰ κοτσάκια μ' κι ὅποιονε λάχω. (Δὲ μὲ νοιάζει).
- Στὸν ἄϊ-Μπρέσακα (πολὺ μακρὰ).
- Τόνε περιμένω σὰ τήνη μέρα τς Λαμπρῆς.
- Τοῦ Τραγανᾶ ἢ μύτη / κρέμεται στὸ νεροχύτη.
- Τρεῖς τς ἀπηδ'τῆς (πολὺ κοντὸ φόρεμα).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ Β' ΕΚΔΟΣΗΣ

Οὐσιαστικά

Ἄφρινα, η. (Βλ. σελ. 22). Προσθέτουμε μιὰ στροφή Μεσο-λογίτη ποιητῆ γιὰ τὴν ἀφρίνα:

«Μέσα ἀπ' τὸν ἀφρό σου, λιμνοθάλασσα
σάν κάτι ἀντάμα σκαλιστὸ καὶ ἀγέρινο σάν κάτι
ποὺ δούλεψε τὸ χέρι τοῦ ποιητῆ
νὰ τὸ καθάριο κρούσταλο, νὰ τὸ χιονάτο ἀλάτι!».

Βουστίνα, ἡ. (Βλ. σελ. 23). Λεγόταν ἔτσι καὶ τὸ χαράτσι, ἐπει-
δὴ τὸ μάζευαν οἱ Τούρκοι τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔβγαιναν οἱ βου-
στίνες. (Αὐτὸ τὸ χαράτσι ἄρπαξε ἀπ' τοὺς Τούρκους ὁ Δημ.
Μακρῆς).

Δεῖξι, ἡ. (Βλ. σελ. 28). Ἡ λέξη ἀπαντάται μὲ τὴν ἴδια ἔννοια
στὴν ἐπιστημονικὴ γαλλικὴ ὀρολογία (γλωσσολογία - sé-
mantique) μὲ τὴν ἐρασμιακὴ τῆς προφορὰ «déixis».

Διακονιά, ἡ. Ζητιανιά. Τὰ τάγματα τῶν μοναχῶν—ἐπειτῶν
(ordres mendiants), ποὺ συστάθηκαν τὸ 13ο αἰῶνα, ἐκτε-
λοῦσαν μία ὑπηρεσία (ἀρχ. διακονία). Ἔτσι ταυτίστηκαν
οἱ δύο ἔννοιες.

Διακονιάρια, ἡ. (Βλ. παραπάνω). Ζητιάνια.

Διακονιάρης, ὁ. (Βλ. παραπάνω). Ζητιάνος.

Ζαργάνα, ἡ. (Βλ. σελ. 331) Ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ὀνομασία εἶ-
ναι *belone acus*.

Κανκάγια, ἡ. Πολὺ γριὰ κι ἄσχημη γυναίκα.

Καρτσαπλιάς, ὁ. Ἄσχημος, χωριάτης καὶ ἀμόρφωτος στρα-
τιωτικὸς (συνήθως ὀρεινῆς καταγωγῆς).

Κατίνα, ἡ. (γαλ. *catin*=πόρνη). Ἡ ἔτυμολογία αὐτῆ (λόγω
τῆς μεγάλης ὀπῆς τῆς σανίδας ποὺ δέχεται μέσα τὸν ἴστὸ)
φαίνεται πιθανότερη ἀπὸ αὐτῆ τῆς σελ. 37. Δικαιολογεῖ,
ἄλλωστε, καὶ τὴν ὑβριστικὴν ἔννοια τῆς λέξης «ξεκατινια-
σμένος, η, ο».

Κουκούμα, ἡ. Μεγάλο μπῶλ.

Κούλια, ἡ. Μικρὸ σπιτάκι. Π.χ. Ἡ κούλια τ'ς κυρὰ - Βασιλικῆς τ' Ἀλῆ-Πασσᾶ.

Λαχτέντα, ἡ. Καλλονή.

Μπούμπου, ἡ. (ἡ μπούμπω. Λατιν. bubo = νυχτοπούλι, κουκουβάγια). Ἡ ἔτυμολογία αὐτῆ ἐξηγεῖ τέλεια τὴ χρήση τῆς λέξης (βλ. σελ. 54).

Πάλος, ὁ. (βλ. σελ. 63). Ἴταλ. palo.

Πλεμπάγια, ἡ. ἰταλ. (plebaglia). Τὰ χαμηλότερα λαϊκὰ στρώματα.

Πόνσο, τό. (ἰταλ. polso). Ὁ σφυγμός.

Ρεβέλλα, ἡ. Ἡ γειτονιά, ἡ συνοικία, ὁ περίγυρος.

Σκάπουλος, ὁ (βλ. σελ. 733). Ἡ πιὸ κοντινὴ φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ἔτυμολογία ἀπὸ τὸ ἰταλ. scarpolo (ἐλεύθερος, ἐργένης).

Σκορποϊός, ὁ (scorpaena porcus). Ψάρι τῆς λιμνοθ. μικρὸ μὲ ἀγκάθια.

Σωρὸς - καλάθι, ὁ. Ἐρείπιο ἀπὸ κούραση. Π.χ. Γίνηκα σωρὸς καλάθ'.

Τάδες, ὁ. Διάβολος (κατ' εὐφημ.) Π.χ. Μ' ἔστ'λε στὸν τάδε.

Τάτα, ὁ. Παιδικὴ ὄνομ. τοῦ πατέρα, Γι' αὐτὸ καὶ ἡ παροιμία:

Κατὰ μάννα, κατὰ τάτα,

κατὰ γυιὸ καὶ θυγατέρα.

Τριότα, ἡ (τρία.). Παιδ. παιγνίδι, ὅπου κερδίζει ὁποῖος καταλάβει τρία διαδοχικὰ σημεῖα πάνω στὸ ζωγραφισμένο, εἰδικὸ σχῆμα.

Ὑψωμα, τό. Μικρὴ ἐπιμνημόσυνη δέηση πάνω σὲ τάφο. Π.χ.

Ὁ παπὰς σήμερα σήκωσε πολλὰ ὑψώματα.

Φτυλιές, οἱ. Διαβολές, «λόγια». Π.χ. τὸβαλε φτυλιές.

Χαρτιλίνα, ἡ. Χαρτί τυλιγμένο ποὺ περιέχει ἀρκετὴ ποσότητι ἀπὸ κάτι π.χ. Μιά χαρτ'λίνα μὲ στραγάλια.

Χειμωνικὸ, τό. (βλ. σελ. 89). Συναντᾶμε τὴ λέξη καὶ στὸ φύλλο τῆς 26ης Αὐγούστου 1859 τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» τοῦ Ἀναστ. Γιαννόπουλου (στὴν περιγραφή τῶν δεινῶν κάποιου Γεωργ. Μπακογιάννη).

Χούνη, ἡ. (Χοάνη). Σκοτεινὸ, καταθλιπτικὸ μέρος.

Χωβιός, ὁ (βλ. σελ. 90) Λατιν. gobius niger.

Ἐπίθετα

- Ἀδέξος, α, ό. Εὐκα-αρρόνητος, ἄσχημος (Μόνο σέ ἐρωτημ. προτάσεις) π.χ. Ἀδέξος εἶναι ό Γιώργος; ἢ: ἀδέξα εἶναι ἡ γυναίκα τ'; (Καμιιά σχέση με τό επίθ. ἀδέξιος, πού λειτουργεῖ στήν κανονική του χρήση).
- Ἀδελφομοίρια, τά. Μεριδία κληρονομίς, πού ἔχουν μοιραστεῖ δυό ἀδέρφια ἀπ' τόν ἕνα ἢ καί τούς δυό γονεῖς.
- Κοιλάρφανος, η, ο (κοιλιά + ορφανός). Αὐτός πού ἔχει ὀρφανέψει ἀπό πατέρα πρὶν γεννηθεῖ, ὅταν ἦταν στήν κοιλιά τῆς μάνας του.
- Μπατικός, ιά, ό. Αὐτός πού δέν εἶναι σέ καλή κατάσταση, γιατί πέρασε ἡ ἐποχή του. Συνήθως ψάρια. Π.χ. ό χωβιός τ' καλοκαιριοῦ εἶναι μπατικός.
- Πισταγκωνιασμένος, η, ο, (πιστάγκωνα). Καθλωμένος, στριμωγμένος σέ μιὰ γωνιά.
- Ξένος καί ξουρισμένος, η, ο. Ἐχθρ. κός χαρακτηρισμός κάποιου ξένου καί ἄσχετου με τόν τόπο.
- Τσάτος καί πρατζάτος, η, ο. Γερός καί ἀκμαῖος. (Λέγετα: συνήθως γιά ἠλικιωμένους πού κρατιοῦντα: καλά).
- Τσέκ (ἀμετάβλ. σ' ὅλα τὰ γένη). Κατακαίνουργιος, α, ο.
- Τσιλιγκρός, ἦ, ό. Πολύ λεπτός, ἀδύνατος.
- Φαγανός, ἦ, ό. Αὐτός πού τρώει ἀρκ.τά (πού δέν εἶναι κάκοφαγος).

Ρήματα

- Βγεῖ. Β' ἐνικό προσ. προστακτ. τοῦ ρ. βγαίνω (=βγές).
- Διακονεύω (βλ. διακονιά). Ζητιανεύω.
- Λιμάζω. Λαχταράω πολὺ κάτι φαγώσιμο πού ἔχω στερηθεῖ.
- Μπεῖ. Β' ἐνικό προσ. προστακτ. τοῦ ρ. μπαίνω (=μπές).
- Πισταγκωνιάζω. Ἀκίνητοποιῶ κάποιον σέ μιὰ γωνιά, τόν καθελώνω.
- Ψωμώνω (ψωμί). Ὠριμάζω, δένω.
- Σημείωση: Τρία ρήματα πού τελειώνουν στὸν ἦχο -ίνω, κλείνω, σβήνω καί φτύνω, κάνουν ἀνίστοιχα στὸν ἐνεστώτα:
- α' Κλειοῦ - κλειῖς - κλειῖ - κλειοῦμε - κλειῖτε - κλειοῦνε.
- β' Σβοῦ - σβεῖς - σβεῖ - σβοῦμε - σβεῖτε - σβοῦνε.
- γ' Φτοῦ - φτεῖς - φτεῖ - φτοῦμε - φτεῖτε - φτοῦνε.

Ἐπιρρήματα

Κάπου καὶ ποῦ (χρον.) Ἄραιά, σπάνια.

Μουσκίδι (τροπ.). Μούσκεμα.

Φύλλα καὶ φτερά (τροπ.) Σὲ διάλυση. Π.χ. Τόπιασε καὶ τόκανε φύλλα καὶ φτερά.

Χέρι - ποδάρι (τροπ.) Κατὰ πόδας, ἀπὸ πίσω .Π.χ. Τόνε πῆρε χέρ'—ποδάρ'.

Τοπωνυμίες

Αὐλαίμονας, δ. (βλ. σελ. 94). Λεγόταν καὶ Βασιλικιά Πόρτα. Μεταξὺ Αἰ - Σώστη (σήμερα Βασιλάδι) καὶ Βασιλαδιοῦ (σήμερα Ἄναποδοῖβαρο). Ὁ Στασινόπουλος ἀναφέρει ὅτι «ᾠρύχθη τὸ 1700 καὶ ἔχει βάθος 3μ. καὶ μήκος 4,5 χμ». Κάϊνα, ἦ. (βλ. σελ. 96). Ὁ Στράβων τὴν ἀναφέρει σὰν Κυνία.

Παρατσούκλια

Ἄγαλιαγάλιας	Ματοῦφ
Ἄηδίας	Μεζέδιας
Ἄμερικάνος	Μηνάγιας
Ἄξάγγλιγος	Μπάταλας
Ἄρτανιάν	Μπασκῆς
Αὐτιάς	Μπουλουμκιές
Βεντούζας	Νομάρχης
Γαδενάς	Νομίζος
Γαζέταινα	Νταβέκος
Γατσέλος	Πακετάκιος
Γιαγκόρ	Παγωτατζῆς
Γλαρώνας	Πατάος
Γουρούνας	Πατσιάς
Δύτης	Ρόκολης
Καλόγερος	Ρονῆς
Καραγιάννης	Ρούφλας

Κάραλης	Σαχλαμάρας
Καρεκλάς	Σουλφαμίδας
Καρκάλω	Σουρωμένος
Κεφτέδας	Σουσουράντες
Κινίνος	Τουρνοκόλης
Κόμης	Τσιβώνιας
Κοτοφώλος	Τσικινιώσα
Κουμπαρούλης	Τσιρίμπας
Λαφονταίν	Φαρμακολειτουργιάς
Λόρδος	Φασαρίας
Μαργαρός	Χήρος - Χήραινα
Μαρόκος	Χόχλα - χόχλας
Μασίνας	Χυλός

Ἐκφράσεις

—Θύμα με νά σέ θυμήσω
νά κλήρα (σελ. 39) νά σ' ἀφήσω.

(Λέει (!) ὁ ἅγιος Εὐθύμιος σ' αὐτοὺς πού ξεχνάνε νά τιμοῦν τὴ μνήμη του).

—Σηκώ - πίθω. Ἐκφρ. πού δηλώνει τυφλὴ ὑπακοή. Π.χ.

Ἔχει τὸν ἄντρα τς σήκω - πίθω (ἀπιθώνομαι=κάθομαι).

—Χαχά (τὸ χ ὄχι τονισμένο). Ναί.

